

ODSEVANJA

Koroška,
pomlad –
poletje
2014

23
24

revija za leposlovje in kulturo

OBZEMENJE

6,5 EUR

33

344C/124 E.A

"VEGETARIAN"

344C/124 E.A

NA PLATNICAH

Naslovnica:
Stojan Bezočnik:
Nebeški par, 2012,
suha igla,
10 x 19,5 cm

Stojan Bezočnik: Zadnji ples, 2013, suha igla, 10 x 9,5 cm

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2012, jedkanica, 10 x 10 cm

Kazalo

Peter Petrovič	VSE SE MENJA	5	UVODNIK
Lidija Polak	PESMI	6	POEZIJA
Nina Bizjak	KO NE VPRAŠAŠ KAKO SEM.	8	
Veronika Mravljak			
Andoljšek	POVEZANOST	12	
Jani Rifel	STARI ROCKER	14	PROZA
Jani Rifel	BOROVNICE.	16	
Matjaž Lesjak	TRIKOTNIK	18	
Matjaž Lesjak	VARUH GOZDA	27	
Andrej Makuc	NEVIRTUALNI PLJUNKI	34	
Patrik Kolar	GOVEJA JUHA V DOMAČI IN EVROPSKI PERSPEKTIVI	38	ESEJISTIKA
Helena Merkač	NOVA REPREZENTANČNA KNJIGA Občine Ravne na Koroškem	40	KNJIŽNE OCENE
Veronika Mravljak			
Andoljšek	DAR ZA DAR - monografija o obnovi župnijske cerkve v Kotljah	41	
Andrej Makuc	Janez Žmavc: VSTAJENJE IVANA PODKOLESNIKA in KRISTA	42	
Franček Lasbaher	O slovenskem zgodovinskem atlasu s skromnim ozirom na njegov lep koroški delež	45	
Marko Košan	Stojan Brezočnik: ISKANJE DUŠE	49	PRILOGA
Miran Kodrin, Stojan Brezočnik	Anagrami in portreti slovenskih literarnih ustvarjalcev	58	ANAGRAMI
	BERNEKERJEVE PLAKETE ZA LETO 2014	68	KULTURA
	BERNEKERJEVA NAGRADA ZA LETO 2014	70	
Tomaž Pačnik	NAGOVOR PREJEMNIKA BERNEKERJEVE NAGRADE 2013	72	
Christian Teissl	PRVI IN ZADNJI VERZI ERNSTA GOLLA	74	
Stanka Blatnik			
Blagotinšek	OD KROJAŠTVA DEBELAK DO DANES - Obleka po meri telesa in duha	78	
Jože Potočnik	Prof. Ivan Gams	86	
Marko Košan	Bogdan Borčič (1926-2014)	88	

*Stojan Bezočnik: Črno sonce, 2008,
suha igla, 11,5 x 14 cm*

Vse se menja

Vse se menja, spreminja, postaja drugačno. Ob tem pa se zdi, da ostaja revija Odsevanja že trideset let stalnica, vedno enaka, trajen prostor in standard literarnega izražanja pišočih na Koroškem in širše.

Te misli sem napisal in so bile objavljene ob tridesetletnici izhajanja revije Odsevanja, v številki 73/74. Danes je v vaših rokah že številka 93/94, kar pomeni, da je revija stara petintrideset let.

V prejšnji številki je urednik občuteno, pa realno, opisal nič kaj spodbudne razmere v našem okolju, kamor smo vedno gravitirali, na slovenskem Koroškem torej. Če še niste, dobite si to dvojno številko revije Odsevanja in preberite uvodnik. Tukaj pa citiram le en njegov stavek: S pričujočo številko 91/92 bomo še enkrat poskušali premakniti kakšen kamen v zgradbi Odsevanj.

Da se razumeti, da izhajajo Odsevanja v težkem času in da bo vse še slabše. Z novim letom je KD Odsevanja zgubilo status »nosilca javnega kulturnega pomena«, kakor sicer tudi še štiri druga kulturna društva iz sfere ljubiteljske kulture v občini. Ta poseben status je bil enostavno ukinjen, zdi se da na osnovi v razpravo ponujenega, a kasneje nesprejetega Lokalnega programa za kulturo 2014–2017 (LPK) v MO Slovenj Gradec, ki posebnega statusa nekaterih nosilcev kulturnega udejstvovanja, ne glede na realna dejstva, ni več upošteval. Zdi se, kot da je prevladalo načelo trženja kulture. Tudi ljubiteljske?

Odsevanjci si nikoli nismo domišljali, da smo nekaj posebnega, več kot ostala kulturna društva v občini, pa vendar mislimo, da naše delovanje in kontinuirana prisotnost že petintrideset let pomenita poslanstvo, vredno posebne pozornosti. Naj spomnim, kaj to poslanstvo je: v ustanovnem aktu društva stoji zapisano, da je osnovni namen društva združevanje posameznikov, ki z ljubiteljskim delovanjem uresničujejo svoje interese v kulturni dejavnosti na področju leposlovja in drugih oblik umetniške poustvarjalnosti, potem pa še, da dela na razvijanju slovsvene in publicistične dejavnosti, na spodbujanju mladih piscev, na spodbujanju drugih oblik umetniške poustvarjalnosti in na posredovanju dosežkov javnosti oziroma bralcem.

Natančno temu že ves čas sledimo, to počenjamo. Pa vendar, kot rečeno, da se vse menja, spreminja, postaja drugačno, sem ocenil, da je primerno in pošteno po več kot dveh mandatih prepustiti vodenje KD Odsevanja novim, svežim silam. Članstvo društva, še posebej pa ožje vodstvo, je mojo pobudo in odločitev razumelo in v začetku decembra lani sem prenehal biti predsednik društva.

Hvala vsem za odlično sodelovanje z željo, da bo zares izšla tudi stota in njej sledeče številke revije, kakor je na zboru članov v šali rekel eden od odsevanjcev.

Hvala in srečno!

Peter Petrovič

Spoštovani gospod Peter Petrovič,

hvala za dolgoletno predsednikovanje Kulturnemu društvu Odsevanja in tvorno vsestransko literarno sodelovanje z revijo.

Uredništvo

Lidija Polak

PESMI

LEPOSLOVJE

včasih veter poje pesem

*pok lubja
bele breze
njene tanke veje
prazne listov
sum
na srcu
korenin
kam potuješ
veter
kam odnašaš krila
ptice
slišiš
naj povem ti
še
še enkrat
šepet
prostranih hribov
vidi
vame
pok breze
v razcepu bela zima
sem*

ali slišiš

kako si prazen

*moj bog
je dejala
kako si danes prazen
votel
čeprav se te spomnim sitega
skloni se
še se nalij vame
iz megle
luna je polna
in spet kliče
trka iz trde lupine
čepi na dnevu
kot koklja na zrnju
in skoraj sovraži
že
a se še ne more
izpeti*

Vse

*Dežuje mehkeje kot včeraj.
Vmes je le nekaj črk razlike.*

*Kaj zmoreš.
Vse.
Vsemočna.
Beseda.
Vse kaplje.
Kapljajo.
Topleje.
Še.
Slane sušiš.
Beseda.*

Poljub.

spi dete

*strgaj
kot on
saj
ni bilo več
kot
nit pajčevine
pozabi
na slike
upa
čudne hiše
s predverjem
nebes
z obokom
brezčasja
brez vrat
pohodi
svoje korake
izžete noči
polne sanj
trgajoče
misli odpusti
spi
bodi dete
ki spi
po noči
bo dan
ometel niti*

Pripeta

ne zmorem

*ostajam v balerinkah
ki so shodile to pot
z žulji
ki sladko dišijo
s koraki iz sebe
s trni do konca
med platnicami povesti*

*čutim te v dnevih hitenja
ko barantaš z mano za čas
in vsak medenjaka
spečen iz preлива spomina
zapeče željo še globje
čutim te v nočeh brez sanj
ko obešaš name zvezdne dotike
tečeš s kometi želja
in se nasmahaš vame
iz svetle lune
na mirni gladini polnočnega ribnika
ostajam
od koder sem prišla
in ti s tišino šepečem
poglej vase
za krožnik pod šalčko sem majhna
zdaj le odtrgan sem cvet
iztrgaj me vse do prsti
do kosti korenin pripeta
sem nate
in me zalivaj*

poletne sanje

*tkala sem iz
preje rose*

*čričkove noči na goli trati
visoke skale in na njih medena dva*

*poletje pa je pod rokami kosca
odbežalo
brez
noči*

*brez dni
nebo postaja sivo od dolgčasa
čeprav se list drevesa barva v škrlat
mu čas do korenin odpada
podarila sanjave sem noči mišim
vse nitke preje pajčevine in hotenja*

*lahko da bom
celo
v jesen še
vpletala
želje
a niso več kar so bile
in jaz nisem ista
nisem tista ki je tkala rušila topila
ki je jezdila
bregove
vztrajne
lune
ki je
med zidovi burjo objela*

za en verz me manjka

vsako noč posebej

*poljubljala je slike z očmi otroka zalepljenega na lepoto
preko njih te je shodila in ob tem pozabila da je sama sama
postala je nesama
zanka ob zanki so se snemale nogavice ki so odžejale led zdaj vrača noge v bosost
in si ogleduje podplate ki so zlizali grape v steze in skale v prode in
podstavlja lonček da se vanj nakaplja medenost odtečenega časa
nasmeh je odrinila za globino oči dlani varujoče zaprla pred hladom
sanjava je na pečinah kamor je nalegel oblak in skozi zimo ne bo nesena do pomladi
če bi rekla bi ji rekel ona ve
nekaj pokritih noči bo zeblo ostale*

Nina Bizjak

KO NE VPRAŠAŠ KAKO SEM

LEPOSLOVJE

ko me vprašaš kako sem

*nisem prepričana
če res želiš vedeti
da nisem mogla zaspati do 4^h
čeprav sem gledala filme
in sem hotela prekiniti jok
s samobožanjem
ki se je po tem še dodatno razvnel
in ko sem končno zaspala
se mi je sanjalo o bivšem
kot skoraj vsako noč
in ko sem se zbudila
mi je šlo na bruhanje
oči so me bolele od soli
in zgrabila me je panika
zaradi zamujanja menstruacije
in bi bilo nemogoče da bi bila noseča
ker nisem seksala že
nekaj mesecev
in na študentu spet ni bilo primernega
dela zame
in spet me je začela boleti glava
in kiham in šmrkam
čeprav se bašem z aeriusi
in počutim se neznansko nekoristno
in zavrženo in zavoženo
in brez lajfa
drugače sem pa v redu*

*nisem prepričana
če res želiš slišati kako sem
zato povem samo zadnji stavek zgodbe
in se zajebem
ker nazaj dobim
še bolj patetetično razlago
od tiste ki sem jo zatajila*

rekord

*počakala sem zadnji
zvočni znak
na radiu slovenija
ura je bila 00.00
in spustila sem solzo na svobodo*

*»končno«
sem rekla
»moj rekord je
en dan brez joka«*

kako kako

*tako sem samovšečna
da te zmerjam
da kričim
kako si lahko dopustil
da me nagovarjajo tujci*

*kako lahko dopuščaš
da me osvajajo ljudje brez vsebine
kako lahko pustiš
da me žalijo izkoriščajo
dušijo v blatu*

*kako lahko nič ne narediš
ko me zlorablajo*

*kako
če si rekel da bi dal življenje zame
nočeš niti približati
svojega cveta mojim trnom*

*tako sem samovšečna
da se mi zdi to krivično*

rada bi bila brezčutna kurba

da bi mi uspelo kaj narediti v življenju
da bi bila uspešna
že samo zato ker imam vagino in joške

da bi mi rekli grda oseba
z razlogom

da ne bi imela cimre
ki bi vzela mojo hrano po kadarkolisemizljubi
sistemu
in povesod puščala umazano posodo po ničsemine-
ljubi motu

rada bi bila kurba
da bi bil seks moj vsakdanjik

da bi imela vsak mesec
7 dni počitnic

da bi imela dovolj denarja
da bi si kupila Laško brez slabe vesti
in jedla čokolade ki bi šteje več kot 38 centov

da ne bi utrujala prijateljice s svojo patetičnostjo
na vsaki kavi

rada bi bila kurba!
da bi pofafala Lorenciju Horvatu Zupančiču
in komur je pač potrebno da prideš na AGRFT
ali sodeluješ pri kakšni predstavi ali filmu

da bi lahko igrala v šentjakobskem gledališču
ne pa da jih prooooooosim za sodelovanje
neuspešno

čeprav sem pred pol leta z avtorskim projektom
uradno
nesla njihovo režijo scenografijo kostumografijo
na nekem srečanju gledaliških skupin

rada bi bila brezčutna!
da ne bi vedela kaj je zveza
kar bi pomenilo 5 10 30 problemov manj
in nižjo porabo robčkov

da ne bi pogrešala njegove
bližine toplote gladke kože in osladnosti

rada bi bila kurba!
ker one si gotovo ne želijo biti psica
ki najbrž v tem trenutku leži v njegovem naročju

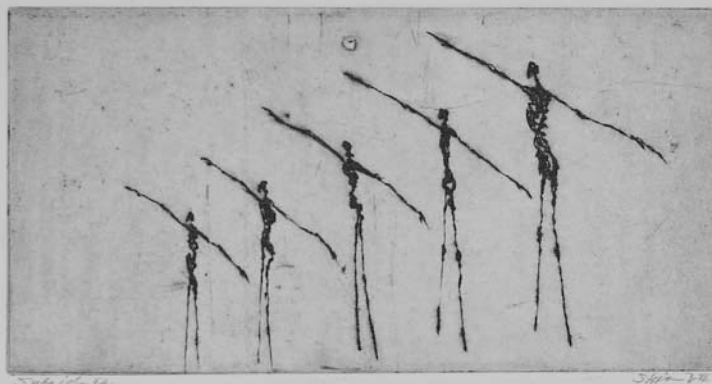
rada bi bila kurba
da bi bil to vrhunec razočaranj
ki bi jih lahko dala ljudem

da bi v zameno za posesavanje jajc
lahko pokadila po škatlo na dan

da mi ne bi bil problem
plačati 3600 evrov šolnine
za en letnik

rada bi bila samo en drug
človek bolj uspešen
pa čeprav je to **B. K.**
boris kobal
brane kastelic
ali pa samo

fuckin brezčutna kurba

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2012,
suha igla, 10 x 19,5 cm

ko sva zadnjič ležala drug v drugem

sem jokala

*ti nisi vedel
samo ležal si in se čudil
moji zadihanosti
v katero sem skrivoma
namočila solze*

*morda se več ne spomniš
morda že lažje dihaš
morda ne pomisliš več vsak dan name*

*jaz pa
še vedno
vem
da si me takrat obrnil na
trebuh
in ljubil še enkrat
in vem
da sem bila tako srečna
da me je bolelo
tisti trenutek
sem ugotovila da si moje
središče
in da nikjer drugje ne bom
našla večje sebe*

*morda že mirno zaspíš
morda si si prepovedal spominjanje
morda ti ni več važno kaj je z mano*

*jaz sem izgubljena
ker sem takrat
ko sva ležala drug v
drugem imela prav*

*zdaj pa se iščem
kot da ne bi vedela
da sem se pozabila v tebi*

enih vlog se naveličaš

*rojena sem leta 94
po poklicu amaterska igralka*

*delam od 8 do 9 ur na dan in igram
mlado naivno punco ki nima preveč
nagubane možganovine*

*soigralci so večinoma starešine
jaz jim strežem pijačo
oni mi strežejo po življenju*

*moj lik se
smeji primitivnim foram
namigovanju na fuk
rahlo šaljivo premika glavo v ne
ko ji plešast grd tip jezička
da bi ji tri ure lizal klitoris*

podobno dela ko se kdo dotakne njene riti

*včasih požira praznino zgub
v obliki prenašanja njihovih travm
nanjo
njim toči pijačo
sebi solze*

*ko jo grd star tip z nenujno plešo na
obvezno pa v glavi
popljuva s smrklo in ščije po njej ukaze
prikima njegovi avtoriteti
ker se mast pljunka na mladi nevedni puncu
hitro razgradi
scajnica pa posuši*

*domov pridem izmučena
v depresiji in zagrenjenosti do pesjanov
v objubljeni deželi ki to ni*

*rada bi zamenjala vlogo
ker že dolgo ni kdo ploskal in
ker se enim vlog slej ali prej naveličaš*

sploh če si zaposlen v lokalu

funkcioniranje

»to ne gre«

je rekel

in rekel je da mu

bližina in ločevanje in spet bližina in spet ljubljana

ne funkcionira

ne morem jesti

če vem da mi on nikoli več ne bo

postregel kruha s tremi vrstami sira

ne morem spati

če vem da se bom zbudila sredi noči

in ne bom slišala njegovega dihanja

nočem se več briti

ker se nimam za čigavo roko

ne morem piti

ker ni zabavno biti pijan če mu ne smem

pošiljati porednih smsov

rekla sem mu da pod nobenim pogojem

ne grem z njim na bungeejumping

ampak zdaj bi šla

ker je večji udarec izgubiti njegovo telo kot moje

nočem govoriti o njem

ker mi je pretežko uporabljati preteklik

rekel je da mu

bližina in ločevanje in spet bližina in spet ljubljana

ne funkcionira

ampak edino kar v meni zdaj lahko funkcionira

je čakanje

na rdeč avto

nanj

na tišino

in prosim prosim da bi bilo moje življenje

osladen romantičen film

samo tokrat

in rotim

besede naj se postavijo v pesem tako

da ga bodo poklicale nazaj

ker ne more biti konec

ker me še ni peljal na motorju

ker se še nisva dala dol v kabinetu

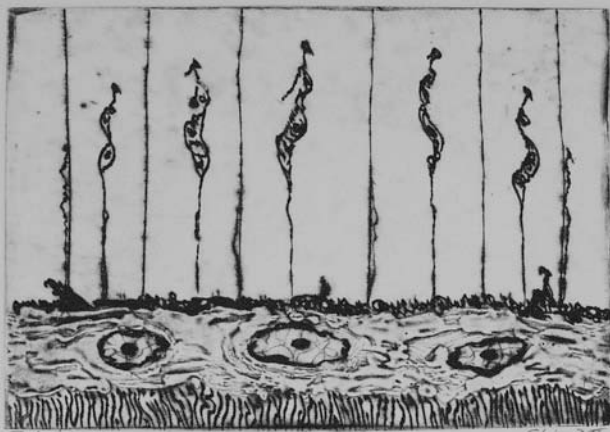
ker sem jaz njegova mala in on mili moj

bil je kot mama ki te nauči izgovoriti prve besede

samo da sem namesto mama ata rekla ljubim te

nisem zamenjala mame

kako naj zdaj njega?

*Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2012,
suha igla, 11,5 x 17 cm*

Veronika Mravljak Andoljšek

POVEZANOST

LEPOSLOVJE

Povezanost

*Tekmovala sva,
kdo bo prvi zagledal
zvezdaste kukavice.
Pod tramovi in v drevesnih duplih
sva iskala sršenje gnezdo.
V gozdu sva izkopala bunker,
ga prekrila s smrekovimi vejami
in varovala pred sovražnimi enotami.
Nato si ugotovil,
da je mogoče iz jerebikovega lesa
napraviti odlične pohodne palice in lok.
Pobožal si me po laseh
in se brez obotavljanja
spoprijel s prepadnimi gorskimi stenami.
Včasih ti ob večerih pošiljam moč
za preživetje na skalnih policah.
Včasih čutim mir
in kuham marmelado iz jerebikovih jagod.
Včasih pa me prevzame toplota
in takrat vem, da si se vrnil v moj svet.*

Ko mine zadosti časa

*Še se bova srečala.
Ne boš omenil,
da je moja čipkasta obleka zgolj slana,
ki me veže na poznojesenski travnik.
Ne bom te zbodla,
da žariš kot lisičje oči v mraku.
Brez ljubosumja in misli na maščevanje
bova umirjeno sedela
in pila brezkofeinsko belo kavo,
kot da sonce ne bo stopilo ledenih kristalov,
kot da jutro ne bo pregnalo lisic.*

Želja po višinah

*Moški.
Rojen v deževnem jutru
iz temnega in razpokanega orehovega debla.
Odraščal v njegovi senci
s pogledom na sončne travnike.
Dozorel med umikanjem strelam in pripravo žganja.
Ženska.
Rojena v zasneženi noči
iz smrekovih iglic.
Odraščala pod padajočimi storži
in na kristalnih tleh.
Dozorela med svečami in zimskimi rožami.
Ljubezem.
Rojena nad 2000 metri
iz triglavskih rož.
Odraščala med rušjem s sanjami o kozorogu,
obuta v stare planinske čevlje.
Dozorela nad črnim telohom in pod orli.*

Dostojanstveno sprejetje odhoda

*Ne očitaj mi,
da so opuščeno podstrešje,
senik in hlev
naselile kune belice.
Lisice in orli bodo poskrbeli
za ravnovesje.
Ne opozarjaj me,
da se na sončnih meliščih
in ob planinskih poteh
zadržujejo gadi.
Kače občutijo tresljaje koraka
in se umaknejo.
Ne posmehuj se mi,
da se ne bom znašla,
ko bo sneg prekril markacije,
kline in jeklenice.
Dereze in cepin so za varnost.
Drevesa, skale in vrh pa za orientacijo.
Spoštuj mojo odločitev
in ne sprašuj,
ali si kriv.
Odšla sem zaradi sebe.*

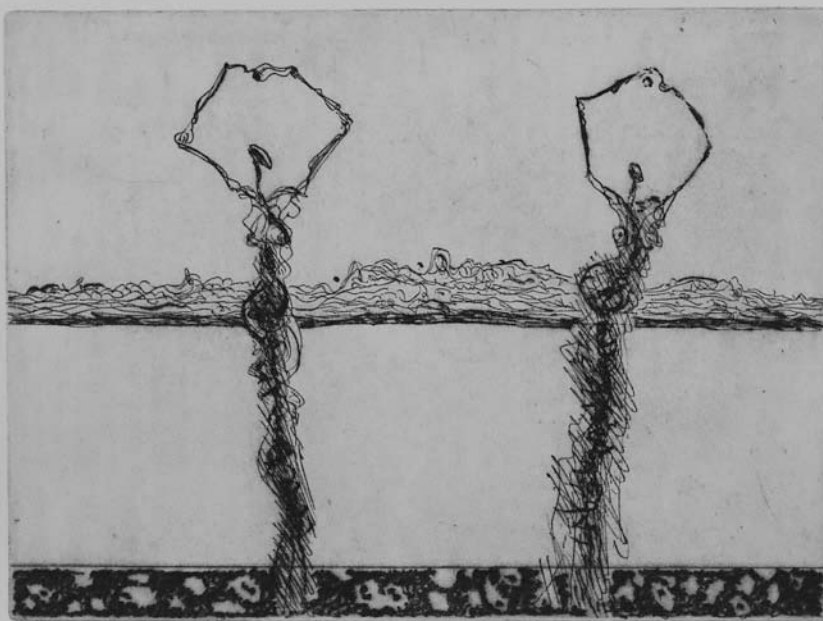
Divja drevesa jeseni

Pogoreleček že išče nove sončne jase.
Hermelinu se je dlaka obarvala belo.
Veter divjega kostanja se je naselil vate.
Odločno sili moje liste k prostemu padu.
Žilavost divje češnje se je naselila vame.
Prepričuje te, da bodi več kot kurivo.
Ko začutim,
da zaradi hladu postajaš tišji in otožnejši,
ti pošljem sončni žarek,
da ogreje tvoje premraženo lubje.
Ko začutiš mojo osamljenost,
mi pošlješ jesenske metulje,
da nadomestijo izgubljeno listje.
Včasih opazujeva vijolične podleske
in s koreninami varujeva stržka.
Včasih pa zgolj čakava,
da ivje prekrije najine brazde.

Priložnost za odpuščanje

Enkrat letno trstni strnad preleti Dravo
in te zbudi.
Z zimzelenom oviješ svoje telo
in se samovšečno nasmehneš;
modri cvetovi res lepo poudarijo tvoje oči.
Nekaj trenutkov opazuješ sivo pastirico,
saj te zabava njeno pozibavanje;
malo za šalo in malo zares tudi sama iščeš ravno-
težje.
Omamen vonj te kmalu zvabi proti macesnom,
ki tisam ponujajo senco.
Ko se dotikaš iglic in skorje,
stiskaš v levi roki rdeče rjav talisman
in verjameš,
da boš tokrat na grčah našla odpuščanje.

LEPOSLOVJE

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2012,
suha igla, jedkanica, 16,5 x 22,5 cm

STARI ROCKER

LEPOSLOVJE

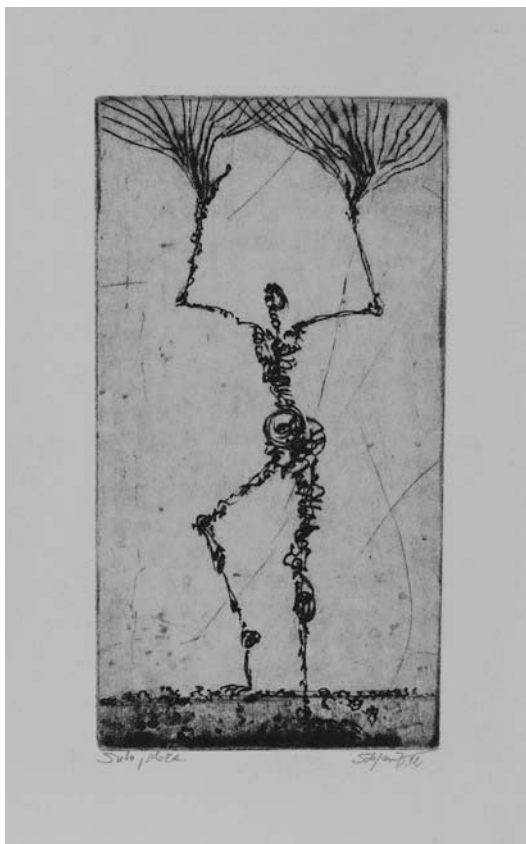
V kabini je zasmrdelo. Že nekaj časa je utripala rdeča lučka, a jo je Roman opazil šele sedaj, ko mu je okvara stopila v nos. Poskusil je zagnati motor. Ni bilo glasu. Stopil je iz viličarja in pohitel proti vratarnici.

»Spet ta zagamana elektronika, še ob pamet me bo spravila,« se je jezil, ko je vstopil in sedel za mizo.

Dvignil je slušalko in hkrati pritisnil na gumb, da je zapornica spustila tovornjak naprej.

»Najbrž se je pokvaril zaganjalnik,« je sklenil pogovor z vzdrževalcem, ki je kmalu prihitel.

Poleg službe vratarja je Roman opravljal še druga dela. Med drugim je z viličarjem odvažal končne izdelke s skoraj vedno prenapolnjenega skladišča. Število zaposlenih je bilo iz leta v leto manjše in treba jih je bilo nadomestiti.

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2012,
suha igla, 17 x 9 cm

Bližal se je upokojitvi. Novosti, ki so ga vse bolj zasipale, so vzbujale v njem občutek, da je z delovno dobo šele na začetku. Pričel se je umikati svojcem in samemu sebi. V gostinskem lokalu se je zatopil v časopis ali neploдне pogovore s sorodnimi dušami.

Tako je neko sobotno popoldne postajal ob šankih in čakal na družbo. Časopise je že zdavnaj prelistal in prebral kakšno stran. Natararice, ki je rada počebljala z njim, danes ni bilo. Domov ga ni vleklo.

Ostal mu je le še pločnik, ki so ga zlizali že nešteti podplati, še posebno njegovi. Počasi je stopal proti središču mesta. V očeh so mu poplesovale podobe mimoidočih z mobiteli na ušesih. Dva zaljubljenca ga sploh nista opazila. Zadnji hip se je umaknil in skoraj bi bil treščil v pano s plakati. Eden mu vzbudi pozornost.

»... Izvajali bomo stari rock,« prebere na koncu.

»Saj poznam kitarista te skupine. Posodim mu VHS kaseto, skupaj si bova ogledala posnetek,« si je rekel.

Doma je stopil v kopalnico, čeprav je slišal brnenje sušilca za lase.

»Počakaj zunaj!«

Stopil je mimo žene, pod tuš in zaprl kabinno.

Vanj so se zakadila vprašanja in ukazi:

»Kam greš? Doma je kup posode, obesiti perilo, pa posesati bi bilo treba. Najbrž pride sosed na obisk. Zadnjič je vprašala, zakaj te nikoli ni. Pospravi in počakaj, da pride!«

»Ne, mudi se mi,« ji je, kolikor je mogel, mirno odvrnil in prijel žlico za čevlje.

»Potem pa nič. Počisti do jutri!« je zdaj spremenila načrt in odnesla perilo.

Vedel je, da gre in je vsaj en dan ne bo na spregled.

Iz omare je vzel VHS s posvetilom znanca kitarista, ki je sam ali pa v raznih skupinah igral stari rock in se še posebej trudil posneti Hendrixa, in pohitel v mesto.

»Le kam se mi mudi, saj se še ni začelo,« si je rekel in smuknil v lokal.

»Pivo, prosim,« je naročil mlajši točajki, še preden je sedel za mizo.

Kmalu je sledilo drugo in še tretje.

Natakarica ga je pričela vse bolj spominjati na hipijko iz konca šestdesetih let. Bluza s svetlo rdečimi robovi, rožnat kratek predpasnik, hlače nekoliko na trapez in svetlo rjavi čevlji z nizkimi petami. Vse se je ujemalo.

»Škoda, da delaš. Lahko bi šla skupaj na koncert,« ji je rekel, ko se je s prepolnim pladnjem v roki ustavila ob njegovi mizi.

Ni mu odvrnila.

»Najbrž me ni slišala,« je pomislil.

Gostje so se glasno pogovarjali, glasba je nabijala. Nagnil je steklenico, ki je bila že skoraj prazna, in izpil do dna, vzel z mize VHS ter stopil za njo.

»Bi lahko to pustil tu, dokler se ne vrnem?« jo je vprašal, ko je odložila prazne skodelice v umivalnik.

»Lahko,« mu je odvrnila in postavila kaseto na polico.

Zunaj je bila že tema. Zvoki znane skladbe so ga vabili. Bolj ko se je bližal prizorišču, bolj »sfušani« so se mu zdeli.

Mala terasa pred odrom je bila nabita s publiko. S steklenico piva v roki se je komaj prebil do odra. Napak ni več slišal. Trdi zvoki so ga ponesli v stare čase. Kitarist mu je pomignil v pozdrav.

»Zdaj pa eno za Romana,« je najavil.

Zrinil se je v prvo vrsto in se naslonil na oder. Poplesovanje okoli njega ga je kmalu privabilo. Položil je prazno steklenico na tla in se mu pridružil. Že dolgo ni plesal, a je vseeno ujel ritem. Svet se je zavrtel okoli njega in po dolgem času se mu je zdelo, da je vse na pravem mestu.

Tudi med odmorom mu zanos ni uplahnil.

»Hej, Roman! Od kod pa ti!« je vzkliknil kitarist, ko ga je spet zagledal.

»Zakaj mi nisi sporočil, da boste igrali? Mislim sem, da ste že zdavnaj odbrenkali.«

Segla sta si v roke.

»Že dobro leto smo spet skupaj. Bili smo razkropljeni od narodnozabavne do popevkarske scene, tako da zdaj, ko smo večinoma že upokojenci, še vedno znamo žagati. Kaj meniš?«

»Brez dvoma. Že to, da igrate v živo, je hvale vredno. Moram ti povedati, da imam dobrega znanca, ki mi je podaril VHS. Prinesem ti ga.«

»Ti kar prinesi ...«

Še preden je Roman našel nove besede, so

bobni in kitare že nadaljevali svojo pot.

Naročil si je vrček in sedel za eno od praznih miz. Pogledoval je naokoli, da bi zagledal kak znan obraz. Pena v vrčku je splahnela.

Ko se je prebudil, ni bilo nikogar več. Vstal je, si pomel otrple ude in se počasi odpravil s terase. Pločnik je sameval v ulični razsvetljavi. Pričelo se je daniti.

Naslednji dan je po službi obiskal lokal.

»Prišel sem po VHS,« je rekel natakarici, ki je ravno prispela na delo. Ta je namesto odgovora poklicala sodelavko.

»Oprostite. Pospravljala sem in sem vse vrgla v smeti.«

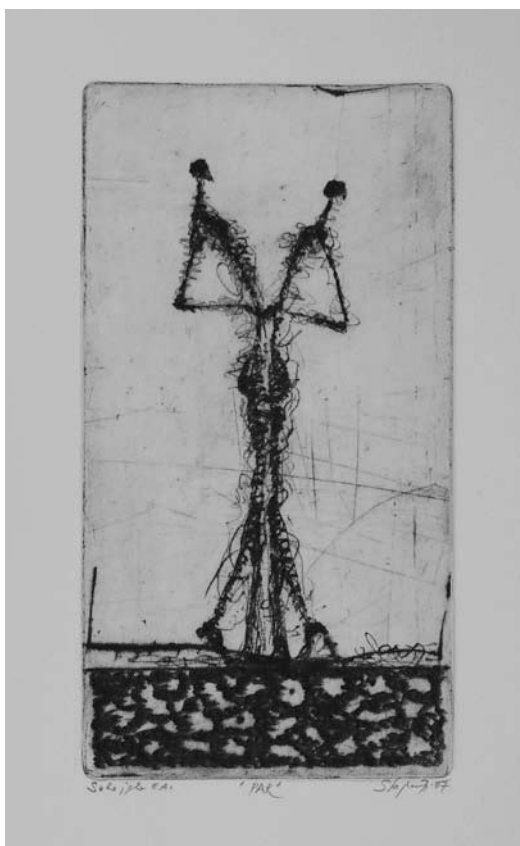
»Povejte, kam?« se ni vdal Roman.

»V zabojnik tam zunaj,« mu je rekla in pokazala s prstom.

Obrnil se je, a še preden je stopil pred lokal, ga je ustavila.

»Prepozni ste. Malo prej ga je izpraznil tovornjak za smeti.«

Vrnil se je pred točilno mizo, si naročil skodelico kave ter polistal po časopisu.

Stojan Bezočnik: Par, 2007,
suha igla, 18,5 x 10 cm

BOROVNICE

Z borovnicami letos ni veliko bolje kakor lansko leto, ko jih zlepa še za pest nisi nabral,« je rekel Tone in se sezul ter si iz čevljev otrešel gozdni drobir.

»Pa tudi z gobami ne kaže najbolje, čeprav je dovolj mokro in toplo,« je dodal in postavil košaro na mizo.

»Za juho jih bo dovolj. Borovnic bi se najbrž dalo nabrati vsaj za štrudl,« je rekla ter vsula lisičke v glinasto posodo.

»Tu nižje bolj težko. Morda so kje višje bolj polne. Tam najbrž še niso dozorele. Kaj ko bi v teh zadnjih dneh dopusta za kak dan šla v planine in pogledala, kako je z borovnicami?« ji je predlagal.

»Le kam bi šla? Imaš kak predlog?«

»Če hočeš, greva jutri v Toplo in se sprehodiva po gozdni cesti do klopi, od koder je najlepši razgled na bližnje gore. Tam bi si izbral katero.«

Naslednji dan sta se okrog opoldneva pripeljala do doma na vrhu doline Tople. Nadaljevala sta peš. Kmalu sta dosegla lesa, ob kateri je bil napis: cesta je namenjena samo za gozdno proizvodnjo. Za njo so se jima pridružili vrhovi Pece, ki so pogledovali izza krošenj macesnov in smrek.

»Škoda, da nimava s seboj daljnogleda. Vanj bi lahko ujela gamsa ali kako drugo žival,« se je spomnil Tone, ko se je odprl razgled na strma pobočja.

»Misliš planince?«

»Pravzaprav tam v skalovju res ni pričakovati kaj drugega kakor planince ali gamse.«

»Kaj pa ovce?«

»Ovce ne plezajo po prepadih, ki se vidi-jo od tu in je med njimi speljana zavarovana pot. Gredo po lažji in se pasejo na položnejših delih. Ti se bolje vidi-jo z druge strani,« ji je pojasnil.

»Torej z naše strani bi jih videla,« je rekla.

»Ne vem, s katerega hriba bi tam imela Peco tako lepo ob sebi kakor tu,« je pripomnil.

Hotela mu je odgovoriti, a ji je beseda ostala v ustih, ko je zaslišala šelestenje in pokljanje na drugi strani. Hkrati sta se ozrla v tisto smer, kjer se je zdaj skozi pas gostega podra-

stja oddaljevalo lomastenje.

»Najbrž je bil jelen,« je sklepal Tone, ker se mu je zdel šum preglasen za srnjad.

Še potem, ko je potihnil, sta strmela v tisto smer pričakujoč, da se bo žival naposled le pokazala.

Tone je prvi umaknil pogled, a se je takoj ozrl nazaj, ker se mu je za hip zazdelo, da vidi borovnice. Stopil je proti robu ceste in se po vseh štirih povzpел navzgor, kjer je bilo borovničevje. Na vrhu roba je presenečen zagledal polne grme.

»Zakaj ležeš tja gor? Saj jelena ni več,« ga je skušala ustaviti žena.

»Pridi pogledat!«

»Ne zanima me. Greva naprej!«

»Prav, potem pa greva naprej. Jih bova obirala pa med potjo nazaj. Meni je vseeno.«

»Kaj bova obirala?«

»Borovnice.«

»Zakaj nisi takoj povedal, da so borovnice,« mu je rekla, vzela iz nahrbtnika plastično posodo in iz nje vsula malico v vrečko ter se s posodo v roki povzpela za njim.

»Naj ti pomagam?« ji je rekel, ko se je približala.

»So pa res polne. Kam boš pa nabiral?«

»Grem po plastenko,« ji je odvrnil.

Ko sta popila iz nje, jo je prerezal in vsul vanjo pest borovnic.

»Grem pogledat še malo naprej,« ji je rekel čez čas.

»Ne hodi daleč. Počakaj me,« je zaklicala za njim, ko je izginil za ovinkom.

Kmalu je naletel na borovnice. Povzpел se je proti vrhu roba ceste in se, ko jih je z roko dosegel, ustavil ter stopal poševno po strmini, od grma do grma. Naenkrat mu je spodrsnilo in z desno nogo je pobrusil po ostrem apnenčastem pesku. Malo ga je zapeklo. Še naprej je obiral. Ko se je vrnil na cesto, je opazil od kolena navzdol veliko drobnih, ponekod krva-večih zarezic. Z dlanjo si je skušal odstraniti pesek iz njih, a je dosegel ravno nasprotno. Še bolj se mu je zaril v ranice. Iz torbe je vzel steklenico in si jih nekoliko spral z vodo. Zdaj je raje obiral na vrhu roba. Kmalu se mu je

pridružila še žena.

Ni ji omenil nezgode. Ko pa sta prispela do klopi in je iz nahrbtnika vzel čutarico z žganjem ter si ga polil po ranicah, je opazila poškodbo.

»Kaj si pa delal? Zgleda, da te je opraskala mačka. Mačke, ki živijo v gozdu, lahko imajo steklino. Zakaj si v kratkih hlačah? Vedno si v dolgih,« je pridrvelo iz nje.

»Ni bila mačka. Samo malo sem se pobrusil po pesku,« ji je odvrnil in vzel malico iz nahrbtnika.

»Od tu je pa res prekrasen razgled,« je rekla z olajšanjem, ko je izvedela, da je rana le od peska.

»Vidiš, levo Raduha, naravnost Kamniške planine, desno Olševa. Kateri vrh si boš izbrala?«

»Res se lepo vidi. Samo ne bi nobenega od teh. Greva na Peco. Si za to?«

»Prav, potem bova šla ob prazniku, ki bo prav kmalu,« ji je odvrnil.

Ko sta pomalicala, sta ob robu gozda za klopjo, med podrastjem, zagledala borovnice.

»Še bolj polne so kot prej,« je skoraj vzkli-

knil Tone, ko je po nekaj korakih obstal sredi njih.

Ker je bila plastična posoda kmalu polna, sta napolnila tudi plastenko in si jih še sama privoščila.

Vrnila sta se do klopi in se še enkrat prepustila obsijanem, ponekod še s snežnimi lisami prepredenim vrhovom. Počasi sta se odpravila nazaj. Cesta se je vlekla. Nastala je tišina. Njuni koraki so zamolklo tiktakali. Vso pot sta molčala. Šele ko sta zagledala lesa, so jima skoraj hkrati prišle zadržane besede na plan.

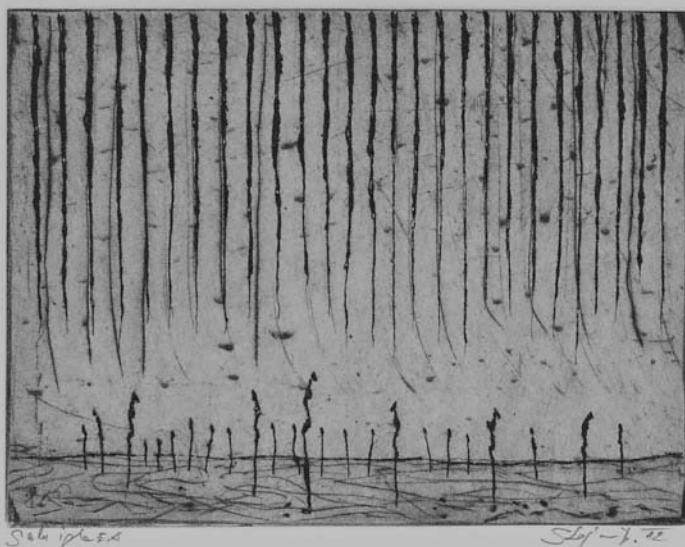
»Še dobro, da na Peci ne bova tako sama,« je rekla in pri tem izdahnila napetost.

»Še ptičjega petja ni bilo slišati,« je dodal.

»Kmalu bova pri avtu.«

»Tudi v domu ni nikogar,« je pristavila, ko sta se odpeljala.

»Najbrž takrat le nisva bila tako sama, kot sva mislila,« ji je čez nekaj dni rekel Tone ter položil časopis na mizo in ji pokazal članek o medvedu, ki je raztrgal ovce na Peci in so ga pred tem videli v Topli.

Stojan Bezočnik: Brez naslova,
2012, suha igla, 11,5 x 15 cm

TRIKOTNIK

LEPOSLOVJE

Gospod Stanislav je pogladil z roko polo črtastega papirja ter primaknil barvice in dolgo ravnilo. Prvo vodoravno črto je ojačal z rdečo barvo, nato je z modro potegnil še sedem navpičnih črt. Nad tako pridobljene stolpce je z lepo ležečo pisavo napisal tedenska imena od ponedeljka do nedelje. Za delovne dneve je uporabil modro barvico, za vikend pa rdečo. Nad glavno črto je s tiskanimi črkami dodal Tedenski razpored. Nagnil je glavo nad levo ramo in si z zadovoljstvom ogledal svoj izdelek. Nato je narezal selotejp na štiri koščke in papir nalepil na kuhinjska vrata. Sedaj je stopil tri korake nazaj, ocenil vodoravnost ter nekoliko popravil desni zgornji kot. S svinčnikom v roki je nato krožno obhodil kuhinjo, kopalnico in kabinet, se vrnil pred razpored in vpisal svoja opažanja. Ponedeljek: mleko, kruh, dve glavi solate; torek: kurje stegno, gorčica, položnice; sreda: (kosilo v službi, glej vabilo); četrtek: Kitajska restavracija, dva rogljiča (pekarna); petek: ribarnica (ne brancin!), olive, Merlot, zvečer odvajalo; sobota: počitek, ekološka kmetija Brglez (tržnica), belo perilo (prašek?); nedelja: počitek, preveriti popoldansko vreme.

Oddahnil si je od napora. Svinčnike je vtaknil v tulec, ki je bil pritrjen na vrata in sedel v dnevno sobo.

- Torej Slavči, tole sva opravila, če nama še kaj pade na pamet, bova pa kar sproti pripisala.

S police je potegnil knjigo in jo odprl ob znamenju. V tem se je že počil po čelu in spet odhlajal v kuhinjo. Potegnil je modro barvico ter pod rubriko četrtek pripisal: vrniti knjigo - eventualno podaljšanje. Vrnil se je v fotelj ter obrnil list. Letopis društva višjih upravnih delavcev republike Slovenije. Pravkar je bral rezultate športnih uspehov na njihovem zadnjem sindikalnem pikniku. Sebe je našel na fotografiji ob pikadu ter na skupinski sliki, kjer se je dostojno postavil za direktorja. Še na sliki se je videlo, kako je imel zrkla zasukana proti predpostavljenemu in usta v ugajajočem nasmehu, ostali so buljili v kamero in celo nedostojno kazali s prsti v fotografa. Bral je naprej ministrovo izjavo o delovni storilnosti v občinskih upravah, ki se je z uvedbo poenostavljenih postopkov zvišala za 11 odstotkov.

- Slavči, minister pravi, da sva si plačo zaslužila. Sedaj pa morava premisliti, kaj bova jedla.

Pogledal je na uro. Pol petih, še pol ure do večerje. Ponedeljek je pripadal mlečnim jedem.

Gris ali mlečni riž? Ošinil je Slavčija, a ta je molčal in gledal v prazno.

- Pšenični zdrob, je gospod Stanislav sam sebe popravil v izborno slovenščino in manjkajoči čas do večerje zapolnil z listanjem po dnevnem časopisu.

Na predzadnji strani je bila slika na pol gole lepotice, ki je ošabno zrla v moške oči, kot bi vedela, da je ženske ne bodo niti opazile. Z levico je pokrivala mednožje in nekoliko razprla prste, kot da bo zdaj zdaj razkrila svojo skrivnost. Malo je zadrhtel, roke so mu zaplesale, ko je rožnato bitje skril za naslednjo stran, a je imel občutek, da lajdra opreza za njim tudi skozi zaprto časopišno polo. Ko je na zadnji strani bral vremensko napoved, se je malo umiril.

- Slavči, pravijo, da je jutri popoldne velika verjetnost padavin.

Vstal je in si na hodniku postavil ob zid veliko črno marelo. Zjutraj bo šele delno oblačno in znalo bi se zgoditi, da bi ga vreme premotilo. Ko bo šel iz službe, bo pa moker.

- Pravo svetovanje je uvod v modro načrtovanje, sledi dobro poslovanje, ki vodi v napredovanje.

Zadovoljen s svojo formulo se je lotil kuhe pšeničnega zdroba, dodal žlico medu, potresel na debelo cimet in se lotil obeda. Slavči ga je gledal otožno in vdano.

Ob pol desetih se je gospod Stanislav znebil vseh kosov obleke in jih zgibal čez naslonjalo stola. Oblekel je progasto pižamo, v kateri je sedaj izgledal kot nebolgli taboriščnik. Iz omare je potegnil rjave hlače in bež srajco in ju skrbno poravnal na drugem stolu. Torek je bil dan za rjava oblačila, sreda za siva, četrtek in ponedeljek modra, petek pa za črtasto obleko in belo srajco.

- Slavči, lahko noč, danes boš spal na kavču.

Potegnil je nase kovter, ki se je po nekaj minutah spremenil v meh, ki se je dvigal in spuščal na njegovem trebuhu. Spal je spanje pravičnega, ki je opravil vse dnevne dolžnosti in lahko telo sedaj prepusti lagodni temini.

Direktor občinske uprave mag. Peter Ojnik je pravkar vstopil v svojo pisarno, ko je že plaho potrkal. Gospod Stanislav Cedilnik je potisnil glavo v prostor in preveril, če lahko vstopi. Direktor mu je malomarno primahal. Uvertura gospoda Stanislava je bila povsem nepotrebna.

Bil je že dolga leta višji referent za notranji nadzor, desna roka direktorja in je lahko vstopal in izstopal iz njegove pisarne brez formalnosti. A gospod Cedilnik je vztrajno uporabljal lahkonotno pritrkavanje pred vstopom in sčasoma je to postal razpoznavni slušni uvod za njegov prihod.

- Gospod direktor, tu vam prinašam razpored mojega letošnjega dopusta in pričakujem, da se ga boste pridržali.

Izročil je direktorju lično izpisan list papirja, razčlenjen po mesecih in kvartalnih.

- Se zahvaljujem za prijazno upoštevanje mojih predlogov in izkoriščam priložnost za preskok v drugo temo.

Direktor je dvignil obrvi in pazil, da ni pogledal tajnice.

- V zbirniku stolpca A in B se vsake pol leta pojavi napaka v izračunih. Verjetno je kriv nov računalniški program, ki zaokrožuje decimalna števila. Sedaj se je pojavila razlika v našo korist, čeprav bi morala biti vsota v obeh stolpcih enaka.

- In kakšna je razlika? je direktor vprašal izza fascikla.

- 45 centov, je tehtno izrekel Stanislav.

- Ja in?

- Kam naj knjižim to nepričakovano vsoto, ki je ne bi smelo biti?

Direktor se je zamislil in usta so mu rahlo zadrgetala.

- Gospod Cedilnik, odprite poseben konto in ko se bo nabrala opaznejša vsota, jo bomo prenesli na kakšno dobrodelno organizacijo.

- Se zahvaljujem za instrukcije in odhajam.

Ob rahlem priklonu se je gospod Stanislav zasukal in se za svojo okroglo postavo presenetljivo hitro izmuznil na hodnik. Ko so se vrata zaprla, sta se lahko direktor in tajnica končno spogledala in prasnila v krohot.

- Se zahvaljujem, se je pačil direktor in tajnica je cvilila ob njem v zatajevanem smehu.

- Skoraj sem se polulala, se je tresla v smehu, dopust pa še 45 centov.

Sedaj sta se oba krohotala na vse grlo, direktor je hlipajoč kazal na razpored dopustov in komaj sta prišla do sape.

- Naj ugibam, je karikirano zagonetno nadaljevala tajnica, letni dopust je od prvega do petnajstega avgusta?

- Kako si vedela, je še bolj klovnovsko nadaljeval direktor in se plosknil po stegnih.

Obrisala sta si srečne solze in se komaj premaknila k resnejšim opravkom, milijonskim investicijam, javnim razpisom in pogodbam. 45 centov!?

Gospod Stanislav je že dolga leta uporabil drugi teden v januarju, da je zaposlene seznanil s svojim dopustom. Poletne počitnice je fiksiral

med prvim in petnajstim avgustom. Direktor se je prav tako že pred mnogimi leti vdal in opustil vsaka pogajanja in usklajevanja z drugimi zaposlenimi. Ko je prvič načel to temo, je Stanislav zaripnil v nekakšnem notranjem besu, ki pa ni izbruhnil na plan. Ko je zamenjal nekaj barv na obrazu, je obstal kot zacementiran in samo suho ponovil, da je njegov dopust od prvega do petnajstega. Stavek je legel med sodelavce kot betonski blok, masiven in nepremičen. Ostali so se spogledali, skomignili z rameni in se razvrstili okoli njegovega dopustniškega monolita. Tako je potekal ritual razreza dopustniške torte leto za letom in vsi so se navadili, da pač tako je, nekakšen interni božji zakon, dogma, ki ne dopušča dvoma in spraševanja.

Gospod Stanislav je medtem že hlačal po hodniku do svoje pisarne. Njegova postava je bila okrogla, z največjim premerom v višini popka. Hlače je držal na primerni višini z naramnicami. Za svoja štirideseta leta je že pridelal znatno plešo, drugače pa je bil urejen in negovan. Ženske so vedno potegnile vase zrak njegovih brivskih vodiv, ko so zjutraj hitele mimo njega in ga pohvalile za izbor. Skromno se je nasmehnil in se redno ob opravičevanju oddaljil od radoživih sodelavk.

Ko je vstopil v pisarno, sta njegovi administratorki že pridno tolkli po tipkovnici. Sedel je k svoji mizi in iz leve košare, kjer je pisalo Nerešeno, vzel prvi spis. Nagubal je čelo in z desnico nagonsko potipal za svinčnikom. Začel si je pripisovati zabeležke, vprašaje in klicaje. Vsake toliko je naletel na problem, ki ga ni pojasnjeval noben zakon, niti razlaga zakona, niti pravna praksa in takrat se je zakuhal v onemogli jezi. Listal je po priročnikih, pošiljal tajnico v arhiv, preverjal stare spise in se znojil ob misli, da ga je dokument pripeljal v slepo ulico, kjer ga en člen zakona napeljuje na rešitev, ki jo drugi prepoveduje. To ga je redno iztirilo in če do druge ure popoldan ni našel izhoda iz labirinta, je potrkal pri direktorju in mu pojasnil, da za spis ne najde rešitev v aktualni zakonodaji. Izročil je papirje njemu ali pa tajnici in se vrnil vznemirjen v pisarno. Danes je bil takšen dan. Spet se je znašel v zagati birokratske mišnice. Drgetal je v onemogli jezi in lomil prste v iskanju rešitve. Zakoni morajo vendar tako urejati življenje, da lahko teče po pravnih tirnicah neovirano, ne pa da ga ustavljajo nedomišljeni členi v dvoumnostih in labirintih. Ob treh je skrajno nejevoljen zapustil pisarno.

Do doma je imel petnajst minut zmerne hoje, tokrat pa jo je podkurjen zmožgal v krajšem času. Ko je odklenil vrata, se je v veži precej glasno sezul in pogledal v dnevno sobo.

- Slavči, a si bil priden? je vprašal v prostor. Precej nasršen in strog je stopil do njega in ga dvignil.

- Kaj, v hlače si se pokakal, dobil jih boš po riti in za kazen boš danes brez kosila!

Dvignil je plišastega zajca za ušesa in mu jih naložil po zadnji plati, iz katere je že sililo nekaj penastega polnila.

- Tako, sedaj boš za drugič vedel. Vedno gremo na kahlico!

Posadil je igračko v plastično skodelo in Slavčija porinil v kot. Stopil je na drugo stran sobe in si vznemirjeno pokrtil ušesa. Nek star ženski glas ga je poiskal in mu z žugajočim kazalcem sikal v ušesa, da je navaden posranec, da ne bo večno za njim prala, da ima dovolj že tega pijanca, ki je na nesrečo njegov oče in njen mož, da naj že enkrat naredi svoje govno v kahljo, kahljo je lažje umiti kot hlače in rit, a bo ona vedno v dreku, vsaj on naj se nauči reda in higijene, da bo en popravek manj pri hiši. Začutil je na zadnjici okrogel odtis kahle, zasklela ga je mrzla kovina, bolela so ga kolena od dolgega čepenja in spet ga je zasenčil spomin, ko se je mama nagnila nad njega kot grozeča streha, ga trdo privzdignila in zavreščala, da še vedno ni nič naredil v kahljo, ona pa mora po opravih, pa naj sedi tukaj v kotu, dokler se ne bo usral, naj sedi do večera, če se bo dvignil in naredil v hlače, jih bo pa dobil od nje, potem pa še od očeta, saj za tepež je pa še bil uporaben.

Stanislav je stisnil ušesa z dlanmi in jih nato spustil na trebuh, kjer se je pojavil tisti krč, voz, ki mu ni dal, da bi se usral in postregel tečni mami s prebavljenim obrokom in bolj ko so tekli meseci, manjši in trši so bili kakci, ki jih je pride-lal za njene oči in večno nezadovoljstvo, dokler se ni nekega dne zaprl za teden dni, stisnil je usta in rit, da ga je vlekla k zdravniku, beli plašč je predpisal sirup, bil je sladek in je spil še eno dozo, da ga je zatežilo v črevesju, mama, mama, kahljo, hitro, a je bilo že prepozno, enotedenska zaloga se je spustila v hlače, da je brozga pritekla v čevlje, potem ga je treščila v bano in ga hkrati tepla in umivala, še oče mu jih je naložil s svojo mlahavo roko, k sreči je bil pijan in je večkrat zgrešil, nato pa se je naveličal. Od takrat je sedel na kahlji kot na svojem drugem stolčku in uporno gledal mamu v prežeče oči z zavozlano ritjo. Ko je odšla za vogal, za hišo, na vrt, je oddrsal s spu-ščenimi hlačami do kopalnice, pristavil stol in iz zgornje police vzel tisti sladek sirup in ga posrkal dve žlici. Ko se je vrnil na kahljo, je že zavrelo v njemu in oljšal se je tako, kot je sam hotel.

Gospod Stanislav se je zbegano ozrl po sobi. Slavči je visel postrani na skodeli in ušesa mu je vleklo na levo. Previdno ga je dvignil in pomigal

z njegovimi plišastimi šapicami.

- Vidiš, Slavči, sedaj si bil pa priden, tako je prav. Pridi, bova skupaj jedla. Korenje, kajneda?

Hotel Ambasador v Rovinju je bil že star, nekaj zaplat fasade se je že odkrnilo s pročelja, a je še premogel precej vzvišenega aristokratskega blišča in elegance. Zgrajen je bil v času, ko je bil cesar že v letih, videl je plesati princeze in diplomate po parketu z umetelnimi intarzijami, nato z leti nekoliko omagal in se nato z novimi posegi zopet postavil na noge in sprejemal stare goste, ki so uživali v njegovem rdečem žametu in počasni fajakarski atmosferi.

- Gospod Cedilnik, je skoraj pretirano glasno vzklikal dobrodošlico direktor Marino Bratulič. Ko vas vidim, mi ni treba pogledati na koledar, začetek avgusta je!

Stanislav se je v zadregi nasmihal in mu potresel roko.

- Dobrodošli spet med nami, soba 302, kot običajno, je gostole direktor in ga potiskal v predverje. Stanislav se je oddahnil. Začetek je bil dober, njegova stalna soba. Racaje je dosegel imeniten šank, direktor je pomignil natakarkarju.

- Kozarec dobrodošlice na račun hiše. Kozarček merlota, kot po navadi.

Trčila sta in gospod Stanislav se je iskreno nasmejal, čutil je, kako mu je toplota ovila srce in ga polegla kot dojenčka. Njegov stari, priljubljeni hotel, njemu znani direktor, njegova soba s pogledom na ladjice, kako varno ga je zajelo življenje, kako ga je tolažila znana urejenost in predvidljivost okolice. Odmerjeno je popil kozarec in se s priklonom zahvalil. Tvegala je še eno vprašanje, da je zapolnil še zadnjo vrzel v negotovosti.

- Eeee, ali gospa Ivana še streže?

- Seveda, se je usločil direktor v zaklonu in široko razprl roke, vaš dopust je urejen in pripravljen za vašo uporabo.

Stanislav se je oddahnil še v drugo in oddrobencljaj v svoje nadstropje. Srce mu je tolklo polno in enakomerno.

Zjutraj je pustil, da ga je toplo istrsko sonce pozlatilo v postelji. Poslušal je prve glasove, ljudje so se budili, nad njimi so se že oglašali galebi, barke so suvale z boki druga drugo. Morje! Mama ga je peljala na morje, bila je dobre volje, kupila mu je ajmerček in lopatko in on je naredil na desetine potičk, vse po istem kalupu, zidal jih je okoli in okoli brisače, kjer sta ležala, in nato je nadaljeval v vijugah med kopalci, vsi so ga spodbujali in se mu smejali, dokler ni prišel do morja, tam ga je zalila motna voda in ga prestrašila, klical je mama, mama in po potičkah zdrvel nazaj do svoje brisače, mama pa je sedela na pletenem

naslonjaču, srkala zeleno pijačo in neka moška roka jo je držala za stegno, kar igraj se, mu je odmahovala, kar delaj potičke.

Sedel je na posteljo in stopil do kovčka. Odprl je pokrov in spačil usta v otroško govorico.

- Slavči, je rekel, sedaj sva na morju.

Dvignil je plišastega zajčka in ga nesel do okna.

- Vidiš, Slavči, to je morje. Slano in modro, globoko in zahrbtno, ni za otroke. Ti boš počakal v sobi, da pridem nazaj.

Polegel je igračko nazaj na posteljno blazino in jo pognil do vratu, tako da so ven gledale le njegove plastične oči in dolga ušesa. Pomahal mu je in odšel na zajtrk.

Bil je med prvimi gosti. Nemirno je premeril zajtrkovalnico in si ogledal natakariče. Potem je za servirnim vozičkom pricingljala gospa Ivana. Pomahal ji je skoraj preveč predrzno. V zadregi je pritisnil konice prstov na usta in počakal, da se mu je približala.

- Gospon Cedilnik, spet med nami, ga je pozdravila. Bila je mehka in prijazna, sončna in enostavna, zanesljiva in topla. Skupaj sta odšla do mize in se veselo ogledovala.

- Ste lepo potovali?

Ni počakala na odgovor, takoj za vprašajem je drdrala naprej.

- ... sedaj ste pri nas v gosteh, dovolite, da vam polepšamo dopust.

Stanislav je veselo prikimal in za vsak slučaj ponovil sestavo jutranjega obreda.

- Tako kot lansko leto. Za zajtrk pol litra bele kave Bianca, jajca na oko in dve žemljici z maslom.

- Je že urejeno, ga je pomirila Ivana in mu

položila roko na rame.

Stanislav se je skoraj upognil od tega nežnega dotika. Vedel je, da bo to Ivana storila vsakič, ko se bosta pozdravila. Vse te dotike je spravil kot kenguru nekam pod kožo in jih božal znotraj sebe, gladil, pil in negoval, vohal in používal. V mislih se je objel okoli ramen in se pogugal. Na zunaj je sedel tog in zravnal kot se spodobi za višjega uradnika, znotraj pa se je zibal kot otrok v toplem naročju. Mama je bila koščena in močna. Včasih ga je vreščiče objemala s svojimi prsti, ki so bili trdi kot lesene paličice. Njena kolena so bila koničasta, odrival jo je, ona pa ga je z močjo odraslega zvijala nase. Glasno se je smejala, vpila je diči, diči, diča, fant ima konjiča in takrat je dišala po mentolovem likerju. Potem ga je nenadoma, kot bi jo pičilo, spet postavila na noge in rekla, da je bilo dovolj, da nima časa cel dan pestovati tega posranca in on je odhlačal v sobo po Slavčija in malo poležal z njim. Slavči je bil plišast in vedno ga je gledal v oči.

Ko je prišel na plažo, je videl, da je obala na desni ob visokih skalah še prosta. Ta del je imel najraje. Raztegnil je svojo brisačo in prikotil stojalo za senčnik. Potem je legel in razprl roke, da je ocenil, do kod sega njegovo telo v razlezenem stanju. Našel je kos rdeče opeke in po betonu narisal črto, ki je označevala njegov teritorij. Odložil je majico in preveril svoje kopalke. Hlačnice so segale skoraj do kolen in pas se je s široko gumo napenjal čez trebuh. Zabredel je v vodo do sredine goleni in čakal tako dolgo, da je čutil, da je prijeten hlad splezal po nogah navzgor. Potem je odracal nazaj, se z vzdihom ulegel in začel svoj prijetno urejeni in načrtovani dopust z neskončnim spanjem in poležavanjem.

Ko se je prebudil, je začutil, da se mu je ob ustih zasušil droben curek sline. Nerodno se je z mahanjem kratkih rok posedel in opazil, da se je plaža že lepo napolnila. Lagodno se je sprehodil do trafike in naročil slovenski dnevnik.

- Danes še ni prišel, zamuja.

- Dostava slovenskega tiska je že v zgodnjih jutranjih urah, sedaj pa je že pol desetih, je protestiral.

- Kakor kakšen dan, zavisi, je malomarno odvrnil prodajalec.

Stanislav je v zadregi obstal in se zavrtel okoli sebe. Sedaj mu je izpadel čas čitanja in hipoma ni vedel, kaj naj stori s to časovno luknjo do poldneva, ko ga bo Ivana postregla s kosilom. Sedel je na manjši zidek in opazoval dogajanje. Neurejen vrvež ljudi in nedostojno vedenje otrok sta ga nagnala nazaj na njegovo počitniško parcelo za rdečo črto. Vzel je beležnico in zapisal: vzeti knjigo. Po kratkem dremanju je poiskal svojo uro in jo poddržal pred očmi. Ko sta se

Stojan Bezočnik: Čakajoči, 2013, suha igla, jedkanica, 10 x 10 cm

kazalca poravnala na poldne, se je s sunkom spet posedel in odšel na kosilo.

Dopust je používal v enakomernih odmerkih, dopoldanska in popoldanska aktivnost sta ga vedno prav utrudili, da je postal ješč in radoživ. Ivana ga je vedno pohvalila, da tako pridno je in nikoli ga ni spraševala, kako je z njegovo prebavo. Bila je prava mama, ki mu je pustila, da je sam zase opravil svoj izmet in napravil prostor za nove užitke. V kopalnici je imel tudi priročno stekleničko purgativa in z njim včasih pospešil črevesno lenobo.

Po večerji je srkal svoj kozarec merlota, ko se mu je približal direktor Bratulič.

- Kako ste kaj, gospod Cedilnik, je vse v redu, zadovoljni? je združil več vprašanj v enega.

Gospod Stanislav je skromno pokimal. Ne samo da je vse v redu, užival je čudovito razčlenjen in razumu dostopen dopust.

- Dovolite, da vas opozorim na letošnjo turistično novost. Uvedli smo mestni vlakec, ki pelje na Borov vrh, kjer lahko uživate v čudovitem razgledu ali zvečer opazujete sončni zahod.

- Ali pelje po voznem redu? se je pozanimal gospod.

- Seveda, petnajst minut čez polno uro odpelje s trga, z Borovega vrha pa se vrača ob polni uri.

- Lepo, to je enostavno in razumljivo, se je zahvalil gospod Stanislav in razmislil, če se naj poda v to negotovo avanturo. Mestni vlakec, to je nekakšen traktor, našemljen v lokomotivo, vagončki pa so speti z improvizirano verigo, da se majejo kot pijani mornarji.

Drugi dan si je popoldne vzel čas in se pomešal med potnike. Vlakec je izgledal kar soliden, vagončki so bili odprti, a izgledali so čvrsti, imeli so oblazinjene klopi in mala vratca. Dvignil je levo zapestje. Vlakec je odpeljal petnajst minut čez uro.

- Red pa je, red, je zadovoljno zamrmral gospod Stanislav v brado in se odločil, da bo jutri pod večer še sam preizkusil novotarijo.

Oblekel se je nekoliko bolj športno. Navlekel si je tanke poletne hlače in jih zapel z mehko elastičnimi naramnicami, ki ga niso pretirano stiskale čez trebuh. V rokah je mečkal tanko jopico, ker na teh vrhovih rad potegne mrzel vetrič. Okoli vratu si je obesil majhen daljnogled, ki so ga njegovi predniki nosili v opero. Odpeljali so po voznem redu in se v občasnih sunkih povzpeli po tlakovani cesti. Skoraj imenitno se mu je zdelo, da se takole pelje na izlet v *neznano*, še nikoli ni bil na Borovem vrhu, kjer so se krivilo stoletni bori in kazali s krevljasnimi vejami v nebo. Ko so se ustavili na parkirišču, so se otroci kriče zapodili do ograje, odrasli so jih lovili

in opozarjali, ker je pod njimi zeval prepad. Gospod Stanislav je lagodno dosegel razgledno ploščad in nekaj časa preverjal pogled. Pod njim je ležala modra plošča in se lesketala v zlatih žarkih zahajajočega sonca. Nekaj jadrnic je še hitelo v pristanišče. Ni še videl morja, ki bi bilo tako ravno in mirno, pregledno in enostavno. Morda bi celo tvegala oceno in rekel, da je razgled lep, ne bi pa mogel reči, da je bil ob tem pretirano vznemirjen. Pod njim je bil prepad, ki je zahteval določeno mero opreznosti, nevzgojeni otroci so ga suvali v trebuh, pogledal je skozi daljnogled pa si je povečal sončni žarek, da ga je spekle v očeh. Drevesa so bila zvita od silnih vetrov in skuštrana. Turisti so izvlekli fotoaparate in se v vseh svetovnih jezikih opozarjali, da bo vsak hip sončni zahod. Sonce je potemnelo v rdečo barvo in gospod Stanislav je spet pristavil kukalo na oči. Z ostalimi je napeto spremljal sončni disk, ko se je dotaknil vode. Nekako je pričakoval, da bo zasikalo, ko se bo ognjena krogla potopila v vodo. Pa se je vse le umirilo, ljudje so utihnili, kot da je vse zajela neka kolektivna melanholija, dan je minil, sonce odhaja, mama je rekla zvečer *pejmo spat, boh je zlat, Marija je srebrna, angel pa plehnat*, začutil je nemir pred nočjo, ki se je že vlekla čez strehe, v bledikavi svetlobi je preveril uro, odhod je čez pet minut.

Sedel je na ožji vezni vagonček, ki je imel le dva sedeža vizavi. Takoj za njim so se usuli še ostali turisti, Nemci so se posedli urejeno, Italijani so v grozdu okupirali cele razdelke, nekaj počasnih je ostalo še na ploščadi pa je voznik izstopil iz lažne lokomotive, da je naredil red. Tu in tam je še našel prosti sedež, stisnil je debelorite potnike, da so sprostili kakšen pedenj. Ostala je še gospa iz Rusije s svojo mlado sorodnico, ki je prvo klicala teta. Njena govorica je bila pojoča in slovansko mehka. Njo je voznik posedel nasproti gospoda Stanislava, njeno teto pa v vagonček za njenim hrbtom. Sedaj so bili vsi posedeni in traktor je zahrumel nazaj proti mestu. Gospod Stanislav je preveril čas. Sedem minut zamude. Balkan. Med tresenjem si je ogledal svojo sopotnico. Bila je mlada, zala gospodična, imela je polna lica, vlažne, medene oči in dolgo spleteno kito, kot povese žita. Morda je imela 16, 17 let, ravno toliko, da je morala še iti na dopust z gardedamo in ravno toliko se je približala razcvetenim ženski, da je okoli sebe širila nevidno polje magnetne privlačnosti. Z belimi zobmi je vsake toliko zagrizla v polne ustnice, da so se napele kot čvrsta guma. Gospod Stanislav je gledal kot uročen ta ženski vrtnec, ki ga je vlekel vase in vabil s svojo bližino. S koleno sta se skoraj dotikala, ker je bil vagonček majhen, zato sta se zasukala vsak nekoliko vsaksebi. Gospod

Stanislav je trdo zaprl usta, kot da bi lahko iz njega skočila kakšna neprimerna beseda, a oči so se mu samovoljno širile in pile svežo lepoto.

- Galina, Galina, glej oslička, je mladenko klicala teta izza njenega hrbta in ji z roko kazala med hiše.

Galina se je sunkovito obrnila, živo in mladostno se je zavrtela in sledila tetini roki, ki je kazala na majhnega oslička, ki je strigel z ušesi in mulil osat. Pri tem so se ji noge razprle in izpod kratkega krilca se je pred oči gospoda Stanislava zableščal beli trikotnik njenih hlačk. Obstal je zadet in ohromljen, kot bi ga zadel nevidni ostromrelec. S pogledom se je zalepil na ta čudoviti prizor ženske skrivnosti in radodarnosti, na izvir sladkosti, obet ljubeznive bližine, usta so se mu povесila in zadrževala. Videl je njena gladka stegna, ki so zaklepala njen ženski ponor in lepo napet venerin griček med njima, dostojno skrit za belimi hlačkami. Slina mu je navrela v usta. Ko se je Galina že skoraj nagledala oslička, jo je teta še enkrat kričavo opozorila na trop kozic, ki je tekal za pastirjem. Njeno krilce je sfrfotalo, njene noge so se še za palec razprle in gospoda Stanislava je zadel še en vizuelni sunek, oster in smrten. Popoln trikotnik, bel, napet, ženstven, skrivnosten, vabljev, dišeč je udaril v njega, potrgal vse njegove načrte in predale, zakone, urnike, razdelke, obrambe, razloge, sramežljivost, skromnost, varčnost, urejenost, dostojnost, uglajenost, zadržanost, odprl srce, da je briznilo iz svojih votlin vročo kri, ki je napolnila Stanislavov trebuh, se dvignila do pljuč in se ustavila v očeh. Trikotnik je padal skozi njega kot svinčena utež in trgal kot pajčevino njegov malenkostni svet, podiral duševne opornike in rušil trhla nadstropja njegovega bivališča.

Ko se je Galina obrnila nazaj je nagonsko napela krilo čez stegna in ošinila starejšega gospoda pred seboj. Videla je ranjenca, ki je hropel smrtno zadet in krvavel v velikem curku. Stisnila je kolena, a bilo je prepozno. Glava gospoda Stanislava je tolkla ob železno ohišje vagončka kot brez življenja. Videl je skrivnost življenja, lahko je umrl.

- Gospod Cedilnik, ste še tukaj?

Doktor Vizjak se je odkašljaj in potrpežljivo počakal, da se je pacient vrnil iz svojih spominov. Nastala je tišina, polna zadrege in neizgovorljivih čustev.

- Morda bi lahko razmišljali na glas, je predlagal zdravnik. Mirno je čakal, čutil je, da se v gospodu Cedilniku počasi dviguje nivo besed, kot bi se nabirala voda v sodu in ko bo dosegla ustni rob, bo nekaj priteklo na plano. Prekrižal je

noge in zaprl oči. Izkoristil je pavzo za nekakšen počitek znotraj sebe, le eno uho je pustil na preži.

- Od takrat naprej nisem bil več isti človek, je končno nerodno sestavil besede gospod Stanislav. Kamor sem pogledal, sem videl ta beli trikotnik. Jadrnice na morju, napolitanke, prtiček na mizi, natakarejev metuljček, rob moške srajce, prometni znak, vedno se je vame zableščalo njeno mednožje in me vabilo, gnalo, metalo iz spanja, trgalo, sekalo.

Obstal je in zahlipal.

- Tako blizu je bila in vendar tako daleč.

Obstala sta in doktor Vizjak si je moral priznati, da ta nepričakovani pogled pod krilo buhteče deklice tudi njega ne bi pustil hladnega. Oba moška sta zavzdihnila in s tem verjetno podelila isto hrepenenje do ženske lepote, ki je včasih tako blizu, in vendar nedosegljiva, kot bi stala za stekleno steno.

- Ko je bilo dopusta konec ..., je nastavil doktor iztočnico.

- Ja, vrnil sem se, služba in dolžnosti so me čakale. Še dobro, da imam podrejene sodelavce, ki opravijo večino dela. Zapiral sem se v arhiv, ker so se mi roke tresle, komaj sem zmožgel rešiti nekaj spisov.

- V vaši službi je zaposleno verjetno veliko žensk, administrativna narava dela, bi rekel ...

Gospod Stanislav ga je pogledal nekoliko jezljivo. Vedel je, kam meri ta zahrbtni zdravnik. Pravzaprav je bil doktor Vizjak njemu malce odbojen. Oblečen je bil v zaflekan in povaljan plašč, naprsni žep je bil porisan od zgrešenih zatikanj kulija. Doktor je bil neustrezno obrbit, šop dlak mu je gledal iz nosu in ušes. Morda je bil že malce senilen in naveličan, včasih se mu je kaj spahnilo iz želodca in je v stih pomlel in pomlackal svoje sokove. Brke je imel porumenele in živčno je otipaval pipo in trkal z njo ob pepelnik. Potem pa je spet nenadoma obstal, priprl oči, kot da se odpravlja na kratek dremež.

Ženske, tajnice, pisarke, pripravnice, vse so imele isti trikotnik med nogami, ga mlele po hodnikih in križale med nogami. V vsaki je videl sedaj belo napeto opojnost, samo sedaj niso sedeli v vagončku in nobena ruska teta mu ni več pomagala, da bi zmedla žensko pred njim in da bi odprla svoj razkorak. Hiral je iz dneva v dan, umikal pogled, se zapiral v sobo, hodil na daljše sprehode, dokler mu ni usoda nastavila past, ki ga je spodnesla.

Zavzdihnili je.

- Ja? je nadaljeval doktor Vizjak. Se lahko spomnite, kaj se je dogajalo tisti dan, ko so vas privedli k nam?

Tema, čista tema. Bel trikotnik, snežno bel. Prazen, votel spomin.

Dvigal se je po stopnicah, pravzaprav je bolj vlek el noge in jih pretikal, ko je v višini oči na svojem hodniku zagledal Marico Bikić. Enkrat tedensko je čistila v njihovem bloku. Tla so se svetila v visokem sijaju. Tisti dan je pometla smeti, polila vodo s čistilom po tleh in se nato s coto zagnala nad umazanijo. Pri zadnjih metrih ob stopnicah je pokleknila na kolena in finalizirala delo z natančnimi in doslednimi potegljaji roke. Ni vedela, da za njo stoji gospod Stanislav, ni videla njegovih krvavih in izbuljenih oči, ki so pod njenim opletajočim krilom zaslutile tako dolgo iskani beli trikotnik. Nekaj jo je sunilo v zadnjico in jo prevrnilo, vpila je na pomoč, odprla so se vrata stanovanj, roke so razdvojile dvojico, glasovi so odmevali po hodnikih, nekdo je rekel policija, drugi je dodal rešilec, le gospod Stanislav je rekel trikotnik, trikotnik.

Prizor, vreden filmskega kadra, je pomislil doktor Vizjak. Na glas je seveda rekel nekaj drugega.

- Niste se mogli ustaviti.

- Trikotnik me je potegnil. Vedno sem se lahko v življenju ustavil, vedno obvladoval, lepo sem načrtoval življenje, v službi sem bil zgled urejenosti in discipline. A ta trikotnik me je premagal.

- Morda vas je tudi odprl?

Doktor Vizjak je dvignil obrv in si ogledal pacienta. Njegov obraz se je od spodaj navzgor polnil z rdečico.

Doktor je spet potrkal s pipo ob mizo in vzel ščepec tobaka iz zavojčka. Ležerno je položil novo vprašanje pred pacienta.

- Gospod Cedilnik, ali imate ... ste imeli ... kakšno žensko prijateljico?

Gospod Stanislav ga je zaripló pogledal kot šolarček, pri katerem so našli sliko golega dekleta.

- Mislite žensko ... mislite morda na gospo Andrejko Zgonik iz Malgajeve ulice 15, ki dela v skupnih službah osnovne šole, ločena, brez otrok, lastnica enosobnega stanovanja?

Doktor Vizjak je uporabil moč volje, da je ugasnil nasmeh.

- Morda ...

- Gospa Andrejka je pa tako plemenita, častljiva gospa, lepih manir in uglajenih navad, je spoštljivo dahnil gospod Stanislav in s tem jasno povedal, da jo je do sedaj občudoval bolj od daleč, kot kakšno umetniško skulpturo, ki se je ne smemo dotikati.

Oba sta si v mislih ogledala uglajeno gospo in preudarjala, če vodi do nje kakšna stezica. Doktor Vizjak se je sklonil k pacientu in mu pomignil s prsti, da je še on približal glavo. Kot da mu mora sporočiti zarotniško novico,

je doktor zašepetal naravnost med oči gospoda Stanislava.

- Že mogoče, a stavim, da ima tudi gospa Andrejka beli trikotnik.

Oba sta se posedla nazaj v naslanjača in se dolgo molče gledala s priprtimi očmi.

Stali so v manjši skupini na avtobusni postaji in vse glave so bile obrnjene v levo, od koder se naj bi pojavil avtobus. Gospod Stanislav je za razliko od drugih držal v višini oči še levo zapestje z uro in vsake toliko poročal svoji okolici.

- Sedaj ima že sedem minut zamude ... osem minut ... devet minut.

- Stanko, ga je mirno ugasnila Andrejka, saj gremo na izlet, to ni železniški peron.

Gospod Stanislav jo je hvaležno pogledal in spustil ob telo otrplo levico. Bodo pa s hitrejšo vožnjo nadoknadili zamujeno, je v mislih uravnotežil zamudo. Še enkrat je poškilil proti Andrejki in se pobarval v lice kot mlad paradižnik.

Dva meseca sta se že poznala in trikrat sta že šla na kavo. Tisti dan, ko jo je prvič prestregel na njeni poti, se je v mislih še enkrat posvetoval z doktor Vizjakom. Spet je videl njegove priprte zarotniške oči in sugestiven glas, ki mu je sporočal, da ima tudi gospa Andrejka beli trikotnik, ki še čaka pravega raziskovalca. V soboto ob pol desetih dopoldan je zavil v Seliškarjevo ulico, ki je sekala Malgajevo. Vedel je, da gospa Andrejka okoli desete ure skoraj praviloma zaide na tržnico. Ko jo je res videl s cekarjem, se je odkašljaj in jo ustavil z rahlim priklonom, da je res lepo, da se srečata na tako lep dan (bilo je oblačno, a tokrat je šlo za besedni okrask in simbolni poudarek) in da lahko združita poti na tržnico. Andrejka se ni branila njegove družbe. Nekajkrat sta se že videla v mestu in si čez cesto pošiljala dvoumne poglede, a zadrega ju je vedno obdržala na ločeni strani vozišča in nato se je običajno pojavil še kakšen nepovabljen znanec, ki je pretrgal tanko pajčevino ogledovanja. Sedaj sta se skoraj olajšano napotila med branjevke, nazaj grede je gospod Stanislav uvidevno nesel njen cekar z zelenjavo in ko sta stala pred njenim stanovanjem, je Andrejka gladko predlagala, da bi skuhala kosilo za dva. Znašla sta se ob štedilniku, sekljala stebelca in škilila drug po drugem. Zakuhala sta zelenjavno juho z grisovimi cmočki in na ponev vrgla še file morskega lista. Ob tem sta spila kozarec polsladkega, zatajevane besede so našle pot čez usta in na koncu sta ugotovila, da jima je skupno druženje prijetno in ob slovesu jo je gospod Stanislav za naslednjo soboto nekoliko nepremišljeno povabil k sebi na popoldansko kavo.

Andrejka se je očitno rada odzvala, saj je čez teden dni pozvonila pri njem skoraj dvajset minut pred dogovorjenim srečanjem. Bila je nekoliko zaripla v lice, kar je gospod Stanislav pripisoval hitri hoji in svežemu vremenu. Stanovanje je bilo očiščeno po laboratorijskih standardih, Andrejka je radovedno obhodila majhne prostore, pohvalila lepega zajčka na zofi (očitno ga je pozabil kakšen otrok na obisku, kajne?), se vrnila pred gospoda Stanislava, ki je ves na trnih opazoval njen inšpekcijski pregled in ga mimogrede vprašala, zakaj ima stanovanje okrašeno s toliko belimi trikotniki. Do novega leta je menda še daleč? Gospod Stanislav je videl, da se je ujel v lastno past, sodel je in dvigal ramena, ropotal s šalicami in si tiho izpraševal vest, če je teh trikotnikov res preveč. Njemu se ni zdelo pretirano. Morda petnajst, šestnajst. Viseli so z lustra, na karnisi, z omar, nabrali so se, sčasoma. Še pri doktor Vizjaku je na delovni terapiji najraje izrezoval bele trikotnike iz šelesamerja in jih oblagal z vato, da je likovni pedagog Vanči Konrad izgubljal živce ob tej monotoni obsedenosti.

Sedla sta, kava je bila skuhana, Andrejka je čakala na odgovor, gospod Stanislav je bil stisnjen v kot, še v kuhinji so bingljali trije trikotniki na zavesi. Nekaj časa se je davil, potem pa je le povedal enostavno in za laike nekoliko prirejeno zgodbo o lepi Galini in šokantnem razdoru, ki ga je pustilo nevedno dekletu v duši gospoda Stanislava, ko so švignile mesene obline izpod njenega krila. Izpustil je doktor Vizjaka in njune pogovore, tako da je celoten pripetljaj ostal na bolj turističnem nivoju. Njegovo nebranjeno srce je pač v trenutku počitniške nepazljivosti zadela Amorjeva puščica in mu zavrtela glavo. Na nje-

govo veliko olajšanje se je Andrejki zdela peripetija zelo romantična, zasmejala se je s ploskom rok, odpela si je gumb na bluzi in prekrižala noge. Kavov sta spila med nakazanim kimanjem in všečnim ogledovanjem. Ko je odhajala, ga je Andrejka vprašala, če lahko vzame en trikotnik za spomin in gospod Stanislav se je spet spremenil v paradižnik.

Čez dva meseca sta ugotovila, da je življenje v malem mestu precej enolično. Spet sta srkala kavo pri njem. Gospod Stanislav je tehtno dodal, da to prinaša tudi neko varnost in predvidljivost. Andrejka je nekoliko povrtala z zadnjico po foteľju in ga vprašala, če bi šel z njo na trodnevni izlet po Avstriji. Stanko je sprevidel, da Andrejka dela nove korake v smer njune dvojine in okorno je prikimal. Andrejka mu je že naštevala kraje, ki jih bodo videli, knežji kamen, grad Ostrovia, St. Veit, Heiligenblut in z roko mu je kazala, kako se bodo vijugali po Alpenstrasse. Gospod Stanislav se je z roko refleksno oprijel naslonjala na stolu v slutnji temačnih prepadov, ki bodo zevali pod vozilom. Ampak saj bo Andrejka z njim, bogve če jo bo lahko držal za roko, Slavčija bo moral pustiti doma, posedel ga bo na okensko polico, da bo lahko gledal na cesto in videl, kdaj se bo vrnil. Če bo Andrejko lahko držal za plemenito roko, ali jo bo lahko prijel še okoli pasu, čez ramena? Zvečer bosta skupaj v sobi ... Bo lahko segel po trikotnik? Takšen pravi, ne iz šelesamerja in vate?

V njem je siknila para vznemirjenja in pogнал se je po stanovanju, v kopalnici se je opljuskal z mrzlo vodo in se vrnil k začudeni Andrejki s koledarjem, samo po koledar je šel, da si bo označil dan izleta (kar bo pa bo!) in Andrejka ga je nagradila s preprostim nasmehom, ki ga ni ogrožal.

Tako so sedaj stali na avtobusni postaji, radoživi potniki so z vzkliki pospremili prihod avtobusa. Gospod Stanislav se je oblekel nekoliko bolj športno kot običajno, pred dnevi si je celo kupil poceni športne copate, da mu ne bo drselo na spolzkem kamenju. Tokrat so mu hlače držale živopisne naramnice, ki so tako s svojo barvo oznanjale njegovo rastočo dobro voljo. Kmalu so se že zibali na cesti proti Avstriji, vodič je na hitro povedal, kam jih bo vodila pot, a Stanislav je bil pravzaprav že na cilju, kajti sedel je ob Andrejki in ko sta se stiskala s telesi na sedežih, je pomislil, da je Andrejka mehka skoraj tako kot Slavči, a mnogo bolj topla. Prav tako iz nje ni sililo polnilo iz švavgume. Nežna maščoba ji je napenjala kožo in pod njo so valovile prave mišice. Sedel je ob ženski, ki je bila lastnica belega trikotnika. Tiho je prekladal v sebi ustrezne pristope do te bermudske skrivnosti, a prav lahko si je predsta-

Stojan Bezočnik: Zunaj-znotraj, 2013, suha igla, jedkanica, 10 x 10 cm

vljal, da ga bo kar potegnilo, posrkalo v prepad strasti, kar bi pravzaprav razrešilo dilemo, katero pot naj ubere. Z utemeljeno skrbjo je škilil proti večeru, ko se bosta znašla sama v sobi. Morda bo za uvod zadoščala dostojnost.

Knežji kamen je bil pravzaprav odžagan rimski steber, kar se mu je zdelo nekoliko nemarno. Uporabili so tujo lastnino, kot da ne bi imeli zadosti lastnega kamenja. Grad Ostrovica ga je vendarle navdal z otroškim čudenjem. Kamnita kopica, ozaljšana z graščinskimi konicami, zeval je pod nebo in majal z glavo v nejeveri. Andrejka je vzpodbujala njegovo navdušenje, spulila mu je beležnico iz rok in predlagala, da uživa prizore in ni treba pisati vsake letnice, ki jo pove vodič.

V St. Veit so vstopili s severne strani, vodič je usmerjal kazalec levo in desno in opozarjal na ostanke zgodovine in skrito obzidje, ki je odbilo vse turške in ogrske vpade. Malo je pomagal tudi sveti Vid, ki je med bitko vlival pogum v srca braniteljev. A kar niso dosegli zlikovci, je nato uničil požar v 15. stoletju, ko je tako ali tako šlo vse narobe. Turki, kuga, heretiki, protestanti, Gutenberg, čaravnice, sveto rimsko cesarstvo so odlomili na vzhodu Mohamedani in se naselili v Konstantinopol ...

- Kje je gospod Cedilnik? je svojo slikovito pripoved vodič nenadoma prekinil in obstal z dvignjenimi rokami sredi zamaha in pogledal preko glav svoje male črede, ki ga je poslušala z odprtimi usti.

Vsak se je zasukal v svojo smer in iskal Stanislava, Andrejka se je vznemirila, še hip pred tem je stal ob njej, sedaj pa je poniknil nekam med zgodovinske ulice, prav gotovo je zavil v knjigarno, da si bo kupil mestni zemljevid in lociral svojo izgubljenost.

- Počakajte, počakajte, je zavpila vodiču in stekla nazaj. Vodič je izkoristil pavzo za kratko pripoved, kje vse so že izgubili potnike na potovanjih in kako so jih spet našli. Da je nekdo kratkomalo vstopil v podoben avtobus in so se odpeljali vsaksebi, da naj torej zbranost ne popusti vse do Heiligenbluta, kjer bodo prenočili.

Andrejka je zasopla tekala ob hišah in vrtela vrat, kot nalašč se je trg napolnil z veselimi svati, kmečka tržnica je vrvela od ljudi, poskakovala je na nogah, da bi si priborila za pedenj višjo perspektivo.

Potem ga je zagledala. Stal je pred kužnim znamenjem in kot uročen strmel z ukrivljenim vratom v nebo.

- Stanislav, Stane, ga je olajšano poklicala in se mu med mahanjem približala, mi smo že tam.

Stal je v zamaknjenem čudenju, da je v svoji negibnosti deloval kot del kamnite skulpture bližnjega vodnjaka.

- Kaj gledaš? je previdno pristopila Andrejka. Gospod Stanislav je dvignil desnico in pokazal na vrh kužnega znamenja.

- Trikotnik.

Prav na vrhu stebra je stal simbol njegovega hrepenenja in iskanja, velik, zlatast trikotnik, bleščeč, odprt, javen, razkrit, kot v posmeh razstavljen vsem na očeh in meščani so hodili ravnodušno pod njim, samo gospod Stanislav ga je razkrinkal in mu namenil zbrano občudovanje.

Andrejka je pomolčala in nekaj časa sta skupaj zrla v čarobno geometrijsko telo, ki je za gospoda Stanislava skrivalo v sebi toliko vznemirljivih pomenov, da ga je končno sklenil poiskati v živo in preveriti posodo vseh sladkosti, pa če to piše v njegovem tedenskem razporedu ali ne. Slika mladostne Galine in njena vabljava trikotna ženstvenost je bila neizbrisno odtisnjena, vžgana in vklesana v njegove možgane in lomila ravne črte njegovih programiranih, suhoparnih dejanj. Trikotnik je v njegovi glavi pulziral kot novonastali organ ter ga z neko samovoljo gnal v neznano. Andrejka je posmrknila in previdno tehtala besede.

- Stanko, mislim, da tale trikotnik ni pravi, ni tisti, ki ga ti iščeš.

- Kako ni pravi? se je razgibal Stanislav nekoliko razočaran, kot da mu hoče izmakniti nevedna ženska sveti gral, ko ga je potujoči vitez končno ugledal.

- To je božji trikotnik, vrh ima obrnjen proti nebu.

- Proti nebu, je ponovil gospod Stanislav presenečeno in preveril s pogledom trikotnik, res je.

- Tisti ženski trikotnik ima obrnjen vrh navzdol, proti zemlji.

- Navzdol, proti zemlji, je ponovil Stanislav in se zagledal v Andrejko. Zmehčal se je v vratu, zagledal je ljudi okoli sebe, zavohal je kavo, ki so jo srkali meščani. Zmedel se je, popustil je v ekstatičnem zamaknjenju in dovolil Andrejki, da ga je zajela pod komolec in ga odpeljala s seboj. Kužno znamenje je ostalo za njima. Oči so se mu večale ob novem spoznanju, ki ga je spet presenetilo, našel je nov namig, neznan kažipot, božji trikotnik, protipol ženskemu trikotniku, simetrijo neba in zemlje, zrcalo iste skrivnosti. Nedoumljivo naravo boga so skovali v tri stranice. A božji trikotnik je bil visok in nedosegljiv, zračen in prosojen, himničen in neskončen. Ženski trikotnik pa je bil blizu, topel, mesen, pogojno otipljiv v telesu naklonjene ženske, v dosegu roke tako rekoč, sredi tele Andrejke, ki se je za kanec bolj zapeljivo zibala ob njem in na njenem licu se je risal nekoliko skrivnosten smehljaj.

VARUH GOZDA

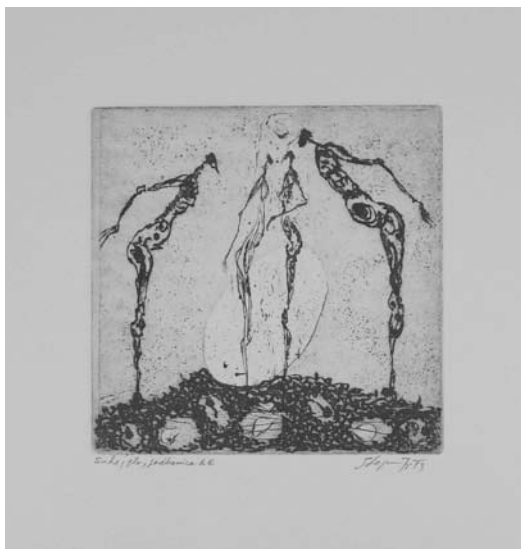
Večer se je spustil nad vrhove smrek in s seboj prinesel jesenski hlad. Svetloba je popustila in dolge sence so se zlile v temino. Skupaj s temo je legla med debla tudi njena sestra tišina. Drevesa so obstala, še drobne vejice so obmirovale, kot da lezejo v spanec. Svetel rob se je še malo zadržal nad zahodnim obzorjem, nato je svet dokončno zbledel v sivino.

Pod nogo Jožeta Hojnika je počila suha veja. Prihajal je iz globeli, z vajenimi koraki je zmagoval breg, malo pa si je pomagal s palico. Ko je prišel do svoje kočice na obronku jase, se je še enkrat obrnil in premeril gozd za seboj, ki se je v zadnji minuti počrnil in zgostil. Celo življenje je preživel v tej koči, vse stezice je poznal na pamet, noge so same našle smer in pot, če se je glava zamislila in obstala. Zvečer je še vedno čutil nelagodje, ko je mrak zabil drevesa in obdal njegovo bivališče. To je nekaj v človeku, je pomislil, narejeni smo za svetlobo, tema nas straši od otroštva naprej, nikoli se je ne moreš navaditi. Iz sobe jo takoj preženeš z lučjo, v gozdu pa spi obešena na veje do jutra. Zato so pa potem zarje tako lepe, ko se na vzhodu zopet pozlati in tiho zdrsnejo svetli prsti med liste. Gozd zaduha z meglo in človekova duša si oddahne skupaj z ostalo naravo.

Jože Hojnik se je še enkrat obrnil in rekel bolj zase, no, pa mirno spite, nato je stopil čez prag in že v veži prižgal luč. Rumen pravokotnik je zasijal v gozd, nato so ga vrata zatemnila. Sezul je težke pohodne čevlje in oddrsal v kuhinjo. Premaknil je posode na štedilniku in si pogrel makarone, ki so ostali od kosila. Jedel je avtomatsko, brez slasti, spet vstal, spustil posodje v korito in stopil do kredence. Okleval je pred steklenicami in nato izvlekel liter belega, ki mu ga je pred dnevi prinesel Krovec. Tu ga je še vedno klical po kodnem imenu, včasih vino odpre usta in zmede glavo, bolje je, da ostanejo imena v kletih arhiva, sicer pa je Krovec enkrat namignil, da so arhiv precej razredčili. Zdaj pa naj iščejo in brskajo, se je režal, in sta spila za korajžo in na stare čase. Danes bo kar sam spil tista dva globoka kozarca, ki mu pripadata zvečer. Sedel je pred televizor in gledal poročila, naslonjač je bil udoben in mehek, kinknil je in kmalu je televizija gledala njega. Spanec ga je razlezal, roke so mu omahnile čez stranice, glava je klonila na prsi in tako je sladko dremal, dokler ni slišal glasu napovedovalke, ki je voščila gledalcem posle-

dnjo lahko noč. Tu se je dvignil in se odmajal do postelje, kjer je po nekaj vzdihih zopet zdrsnil v spanec.

Nemiren sunek vetra je zamajal vrhove dreves in listi so zašumeli v nočni budnosti. Za drvarnico je zašklopotalo, suhe deske so počile in tram je zaškripal. Potem je spet zašumel nočni veter, ta je najbolj skrivnosten, piha brez dobrega namena, budi ljudi iz spanca, da ugibajo, kakšno vreme žene nad njih. Jože je odprl oči in gledal v temo. Kmalu je copotnilo že blizu njega in skoraj naveličan je rekel, sem že buden, sem že tu, hitro opravimo, noč je narejena za spanje, tudi takšen star gozdar kot sem jaz, mora še odspati kakšno nočno urico, vstanem pa še vedno pred prvo zoro. Sedaj je šklopotalo že čisto blizu, sedel je na stranico, oblečen v starinsko dolgo srajco, in počakal. Iz teme so se počasi izluščili obrisi teles, nekateri so bili bolj posušeni, drugi zgolj okostja, eni pa skoraj čilega videza, da bi prisegel, da so živi, če ne bi bili mrtvi. V redu, v redu, je odmahoval in zrl v njihove široko odprte oči, ki so čakale, da jih imenuje, da jim za nekaj ur povrne ime in star spomin, preden zopet ležijo. Kdo bo danes prvi? Postroji se, je komandiral, začutil se je topot škornjev in nekaj odsekanih povelj. Mirno, na desno, voljno. Ja, Nemci spet prvi, Waffen SS 45 prisotnih, Wehrmacht 32 prisotnih, ustaši 325, četniki ali pa plava garda, meni je vseeno, 51, belogardisti 455, kolaboran-

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2013, suha igla, jedkanica, 10 x 10 cm

ti, izdajalci 67, nemška manjšina, simpatizerji, sumljivi 83, pripadniki kapitalističnega razreda, izkoriščevalci 43, pogojno sumljivi, sinovi veleposestnikov, klerikalci 39, predvojni komunisti, lageraši in sodelavci gestapa 12, špijoni, razredni sovražniki, inozemski plačanci 8, meščani, omahljivci, dekadenti 15, Škerletovi sinovi 7. Mirno! Vsi prisotni! Na spavanje, voljno! Zadril se je ostro in udaril z bosimi nogami skupaj, da ga je zapeklo v kosteh. Moč navade, jebemti, ali naj si sredi noči obuje škornje? Formacije so se po vojaško postrojile in odšklopetale skozi stene nazaj v gozd. Meščani, kmetski sinovi in drugi so odhajali v skupinah in se ozirali čez ramo nazaj. Šic, šic, jih je odganjal Jože z rokami, dovolj je za danes. Ostali so Škerletovi sinovi, vsi blede so stali pred njim in z razpadlimi ustnicami oblikovali neme besede v Jožetovo uho. Da niste bili izdajalci, da ste bili po krivici ubiti, najprej zaslišani, potem mučeni in potem pokončani s kolom. Vem, vem, vse ste mi že povedali. Da naj mami povem, naj ne joče, vem, vem, bom povedal, bom povedal. Da naj župnik bere mašo za vaše duše vsako leto na dan vaše smrti. Sedaj pa spati, da vas ne ujame prva zora. Sesuli bi se v prah, potegnil bi veter in razneslo bi vas čez grabne, da vas vsi angeli skupaj ne bi več sestavili. Pojdite, dokler vas je še kaj skupaj. Gremo, gremo, jih je odganjal. Ko je bil spet sam, je potegnil izpod late razpelo in naredil velik križ čez zrak. Potem je Jezusa spet skrnil pod desko, bolje da ga Krovce ne vidi, morda bi pomislil, da Jože ni več zanesljiv, da je prešel na drugo stran, da kolaborira, da je izgubil ostrino in zvestobo. Če mu Krovce vzame penzijo, od česa bo živel? Stopil je do kredence in potegnil ven vrč žegnane vode in pošprical vse kote, vrata in okna. Vrč je postavil nazaj, Krovcu bo rekel, da je to voda, saj se ne vidi, da je žegnana. Z vzdihom je spet legel, zaškripala je postelja in njegove stare kosti so se poravnale po rjuhi. Danes je šlo še kar hitro, huje je ob polni luni in ob obletnicah, takrat spet tulijo kot zveri, včasih se mlatijo med seboj, se obtožujejo, da bi bili še živi, če ne bi bilo teh fanatikov, če bi sebe poslušali, vrgli bi puške v grabne in zbežali, pa so čakali na zadnjo komando. Tisti iz mesta kot mlatilnica ponavljajo, da so bili čisto po nedolžnem pobiti in kaj jim sedaj to pomaga. Če so mrtvi, naj ne igrajo užaljenih živih, nobeno sodišče jih več ne bo oživilo. Za ene je pa kar prav, da so jih, ustaši še sedaj suvajo z gnilimi rokami in iščejo zarjavela bodala, ki trohniijo skupaj z njimi, majko jim ustaško. Jože je razkačen spet vstal in si nalil glažek slivovke. Tako se je nakuhal, da si je moral dušo pogasiti s pravo kapljo.

Zjutraj je ob prvi sivini odprl oči in poča-

kal, da se je umestil v nov dan. Noč je minevala. Pošknil je v kote. Vse je bilo mirno, čisto in pospravljeno. Enkrat je našel ob zadnji steni majhno kost iz dlani. Eden jo je izgubil. Od takrat je vedno še enkrat vse preveril, preden je začel nov dan. Tiho je potegnil debele hlače na noge, potisnil roke v suknjič in odpahnil vhodna vrata. Globoko je vdahnil prvi zrak. Potem je napel ušesa in počakal, da je ujel tanek cvrkut ptic. Smreke so razpele veje kot roke in stresle rosne kapljice z iglic. Jože je nepremično pil te prve minute. Njegov zajtrk. Nato so žarki posvetlili vrhove dreves, debla, veje, podrast. Jože je obhodil svojo kočjo in s pogledom oplazil gozd, ki ga je obdajal. Njegov gozd.

Krovce, Tihi in Kuzma so stali pred vhodom v ledrastih suknjičih in si podajali kratke, ostre poglede. Opasani so bili z novimi jermeni in oboroženi z dolgimi oficirskimi pištolami. Prek ram so jim visele brzostrelke. Ko so pomignili Jožetu (Vran), je ta skoraj pretirano hitro priskočil. Živčnost je bila v zraku. Krovce je tiho dal kratka navodila. Jože bo preverjal prihod zločincev po spisku za vsak kamion. Odkljukal bo vsako ime, nato se bo peljal s konvojem in na koncu označil zaključno stanje s križcem. Spisek se izroči nazaj Krovcu v roke. Razumeli? Vsi so pokimali. Bili so mladi, napeti kot vzmet, preverjen kader, zanesljivi, tihi.

Prišli so prvi obsojenci. V razcapanih vojaških suknjah so se opotekali po lestvi na kamion. Bili so opraskani, krvavi, nekateri ranjeni, polni modric. Njihove oči so bile mrtve in sive. Oznovci so jih s kopiti poravnali, Jože je sedel v kabino k šoferju in si položil spisek na kolena. Vsi so bili odkljukani. Potem so se odpeljali. Bilo je še daleč pred zoro, zapeljali so v meglo, globoko v gozd, gor na planoto, po desnem odcepu proti grabnu. Kamion je obstal pošev na strmini. Oznovci so odprli plahto in s tihimi kletvicami pometali zvezane moške po tleh. Jože je stal ob strani in se držal spiska. 23 oseb. Dopisal je datum in pogledal na uro. V tem je zaregljalo. Sunkovito se je obrnil in ujel, kako so možje spodsekani popadali v izkopano jamo. Strelci so si vrgli orožje čez ramo, iz cevi se je sukljal dim. Jože je s tresočo roko naredil križce. Da bo tako hitro in enostavno, si ni niti predstavljal. Nobenega kričanja, prošenj, prigovarjanja, jamranja. Kot bi se žrtve in storilci ujeli v skupni nalogi. Mladi častnik ga je pogledal in prebral njegove misli, ki so obstale na obrazu. Zvito se je nasmehnil. Tako hitro jih postrelimo, da so mrtvi, preden dojamejo, kaj se dogaja. Odpeljali so se nazaj, kamion se je tresel, a Jože bi se tresel, tudi če bi ležal na ravni postelji. Toliko trupel naenkrate ...

Čez tri dni ga je Krovce zopet poklical. Dobil je nov spisek. Nekaj je bilo vojakov, nekaj civilistov, dve ženski v kombinezah. Spet je pripeljal kamion, spet so pred zoro dosegli graben. Jože je z eno roko prijel kljuko na vratih, kolena so mu klecala, stisnil je glavo med ramena in si pokril levo uho z dlanjo. Ostro je zapokalo. Dim, smrt. Zvit v dve gubi je postrani poškilil proti morišču. Iz jame je gledala obuta noga. Oznovci so se mu posmehnili, če ga je strah in če se je pomehkužil. Če se zaveda, da streljajo izmečke, formirane pošasti, ljudožere. Da so ti ljudje še včeraj izdajali sosede in še med bežanjem pobijali ljudi, ki so jim križali poti. Pokimal je in komaj čakal, da so dosegli dolino. Saj je razumel, samo prenesel ni ... Ko je prišel do prve steklenice, se je zapil do nezavesti.

Ko je čez nekaj dni ponovno stal pred Krovcem v pozi mirno, je zavohal nevarnost zase. Stal je sredi sobe, roke po vojaško ob stegnih in Krovce je počasi krožil okoli njega, kot bi navijal nevidno nit. Ko je imel občutek, da je dovolj nategnjena, je pristopil do njegovega ušesa in ga vprašal, če je še na liniji, če je še njihov, ali je njegova zanesljivost *nepokolebljiva*, če ve, da je sodelavec tajnih in zaključnih operacij, kjer ni prostora za omahljivce. Jože je hitro prikimal. Torej, je z nevarnim glasom nadaljeval Krovce, tu imaš nov spisek in na delo. Sunil ga je in Jože se je opotekel na hodnik. Stavba je bila hladna, betonska krsta, ti ljudje so bili mrtvi danes ali pa bodo jutri. Postal je zapisnikar smrti. Oslinil je svinčnik in naredil prve kljukice.

Tokrat je obsedel v kabini, gledal je v ameriške napise nad instrumenti vojaškega vozila in čakal strele. Oznovci in knojevci so se šepetaje pogovarjali ob ceradi. Da je nekdo slišal strele, konspiracija, pazljivost, amnestija, zavezniki, previdnost, brez hrupa. Pokimali so si in izvlekli nože. Ujetniki so padli v smrt tiho, kot prazne obleke brez opore, le kri je tekla po gozdnih tleh in se nikakor ni hotela vpiti skozi mah.

Ko je prišel deveti teden, je k njemu pristopil Krovce in mu z mrzlim smehljajem rekel, da je naloga opravljena. To je zadnji kamion. Položil mu je roko na rame in se z njim posedel v kabino. Jože je mižal, bil je še mrak in se je delal, da drema. V resnici je bil grozavo buden. Za vsak ovinek je vedel, kje se vozijo. Ko se je kamion nagnil, je zaznal, da so prispeli. Zadnjo eksekucijo je nadziral Krovce osebno. Stopil je k drevesu in pomignil knojevcem. Trupla so se pod kratkimi rafali sesedla v jamo, smodnik se je razkadil, strelci so za hip obstali s pogledi v luknji, morija se je končala odsekano, brez izteka, živi so z enim korakom stopili med mrtve, vse je izgledalo za hip čisto enostavno in jasno,

agenti so že prižigali cigarete. Jože je z začudenjem ugotovil, da je v gozdu spet popolna tišina. Stal je ob vozilu in gledal v vrhove dreves. Rastline so stale somoumevno, kot da se nikoli ni nič zgodilo. Začutil je, da mu je nekdo stopil za hrbet. Agent ga je potisnil do Krovca. Vidiš, Jože, nekdo je moral opraviti revolucionarno nalogo, sicer bi se zalega razmnožila, se povezala s protirevolucionarnimi in imperialističnimi elementi in po zlu bi šli vsi naši medvojni napor, da ustvarimo naprednejšo in pravičnejšo družbo. Med govorjenjem ga je potiskal proti jami. V njej so ležala gola skrivenčena trupla. Takole končajo izdajalci in zločinci, je pomenljivo spregovoril Krovce. Njegov glas je bil skoraj mehek, kot bi župnik svaril pred grehom. Ampak, kaj je s teboj, Vran, boš znal obdržati skrivnost? Boš pozabil na prisego? Zdi se mi, da si postal trhel ... Ne, ne, je odkimaval Jože, a Krovce in oficir sta že izvlekla pištoli, ju repetirala in uperila v Jožeta. Usta so se mu zlepile od groze. S počasnimi koraki sta stopila za njegov hrbet, Jožetu se je zavrtelo pred očmi njegovo kratko življenje, skozi glavo mu je še zasikalo zakaj, zakaj, ko je zaslišal dva strela. Pokadilo se je ob njegovih nogah. Polit z mrtvaškim znojem je preudarjal, ali je smrt res tako neboleča. Potem je za sabo zaslišal smeh. Krovce se je tiho posmihal, oni drugi pa se je režal široko, po kmečko. A smo te prestrašili, je spet ledeno pridal Krovce in stopil k Jožetu, ki je na pol blazen stal ob jami, polni mrličev. Samo besedo spregovori, pa boš končal tule spodaj, razumel? Jože je ohromljen pokimal in pustil, da sta ga kot coto zvelkla do kamiona.

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2013, suha igla, jedkanica, 10 x 10 cm

Ko se je streznil, je bil zunaj že visok poletni dan. Na ulici je slišal korake pešcev, pomenkovanje dveh žensk, oddaljeno trobljo avtomobila, zavohal je sveže oprano perilo. Jebemti, je pomislil, življenje gre dalje. Kar tako, meni nič, tebi nič, še včeraj vojna, grobovi nad mrtvimi se še niso posedli, a življenje se dela, kot da se ni nič zgodilo. Butasto, samoumevno življenje, naprej rine kot slep črv. Verjetno se nekje že fukajo mladi pari in podaljšujejo človeško vrsto, kot bi mesar nizal klobase. Rojevajo se novi vojniki in novi obojenci, nove učiteljice in kurbe. Neverjetno. Sedel je na posteljo in si pokrill oči z dlanmi.

Ko je potrkalo, je skočil in nagonsko pograbil pištolo. Kdo je, je tiho rekel v vrata. Kuzma, je dobil odgovor. Odpahnil je in priškrnil vrata, a Kuzma jih je oblastno razširil in sam zaprl za sabo. Stopil je do Jožeta in posmehljivo obšel s pogledom sobo. Prazne steklenice, obešen vojaški plašč, sprana brisača, nekaj izvodov Slovenskega poročevalca, dimljena klobasa na žeblju. Jutri imaš sestanek pri Krovcu, je potem izrekel čisto enostavno, se zasukal in odšel.

Jože je stal pred Krovcem sveže obrit in počesan. Uniformo je zgledno nategnil čez boke in je v vsakem pogledu hotel narediti vtis, da je urejen in korekten sodelavec Službe. Da je imel nekaj trenutkov slabosti, a da je zdaj spet ujel delovni ritem. Z očmi je ostro motril maršalovo sliko. Krovec ga je spet obkrožil s prižgano cigareto in ga mrzlo preverjal. Potem pa se je nenadoma razlezel v dobrodušnost, kot da se je šele sedaj spomnil, kaj je pravzaprav namen tega sestanka, potisnil je stol do Vrana in ga posedel. Sedi, sedi Vran, kako si, je vse v redu, zadovoljen s sobo, je vezal vprašanja v dolgo črevo in jima nalil dva kozarčka slivovke. Ne bi smel, je mencal Jože, a ga je Krovec sunil v ramo, da naj ne bo tako zapet, trčila sta, Krovec je zlil vase tolažbo, Jože pa je samo prislonil ustnice ob steklo. Čakal je. Ukaz, nova naloga, zapisniki (vse je predal), zaslišanje? Krovec se je očitno razživel, v zanosu premeril sobo, se vrnil za Jožetov hrbet in mu kar od zadaj zašepetal v uho, da mu je zrihtal službo. Njihova enota se bo razformirala, *vojne jedinice* se bodo razpusstile, re-or-ga-ni-za-cija, je zlogoval, kot da je tu kdo neumen. Jože se je prijel za jermenje, Krovec ga je potrepljal po rami, se postavil pred njega široko razkoračen in ga milo in prijazno pogledal. Gozdar boš, Vran. Lepa, mirna služba, ves čas na čistem zraku, malo ali nič fizičnega dela, le oči in ušesa boš imel odprta. Nagnil je glavo in pogledal, kakšen učinek je imela ta novica na Jožeta. Ta se je s kimanjem nekako zahvaljeval in če bi mu kaj več povedal, da je rad v naravi, komu bo poro-

čal in kaj. Bova kar spotoma, je prešel Krovec spet na komande, gremo. Dvignil je šoferja, ki je dremal na hodniku v usnjeni jakni in odpeljali so se. Ista cesta, ista smer, isti ovinki. Jožeta je mrazilo. Ali ga bo Krovec nad moriščem še enkrat preverjal? Bo tokrat ciljajl više? Avto se je majal v breg, prešli so graben in nadaljevali po kolovozu. Ustavili so se na majhni jasi, izstopili in si pretegnili roke. Krovec je šoferja nagnal nazaj za volan in mu naročil, naj ga počaka sto metrov nižje. Z Jožetom sta stopila čez travnik. Krovec mu je z roko pokazal lično leseno hišico in zadovoljen sam s sabo odkazal Jožetu njegovo življenjsko pot. Tvoja hiša in tvoja služba, zadovoljen, kaj? Vesel, kaj? Porinil ga je do stavbe, potisnil ključ Jožetu v potno dlan, da naj si kar sam zavrti ključavnico. Sedaj je na svojem. Vstopila sta, vse je dišalo po sveži smrekovini. V kuhinji je bila miza in nekaj stolov, ostalo še pride, je Krovec malomarno odmahoval. Sedla sta ob debelo leseno ploščo in Krovec je spet zamenjal obraz. Postal je leden in nevaren, malo živčen, vzvišen in nadut. Potegnil je Jožeta za ovratnik k sebi. Službo imaš, hišo imaš, plača bo vsak mesec, tule boš stražil mrtve, da ne bo kdo po nemarnem grebel po zemlji, si razumel, ali sekal les, si razumel, ali prižigal svečke, si razumel? Jože je prikimalval kot obseden. Na hodniku je poljski telefon. Zvoni direktno v naši dežurni pisarni. Če boš videl kaj sumljivega ... cin, cin ... se razumemo? Jože je pridno nihal z glavo. Krovec ga je še za centimeter približal k sebi in skoraj šepetaje dodal tisti »toda«, ki se ga je Jože najbolj bal. Toda, če bo Jože odprl usta, če bo postal sumljiv, če bo kolaboriral (ne, ne, je Jože metal glavo v odkimavanje), če ne bo na straži ... je še vedno prostor za enega v grabnu. Se razumemo? Razumem, tovariš Krovec, je dahnil Jože na pol prestrašen na pol olajšan. Dobil je službo in prejel grožnje.

Krovec je nenadoma vstal in odšel. Pred vrati se je še enkrat obrnil in dvignil kazalec. Nadzirali te bomo, Vran. Pokazal je na svoje oči in zaprl vrata. Urno je prečkal travnik. Vedel je, da bo vse v redu. Jožetu je ubil dušo, pustil mu je le telo.

Tako je Jože Hojnik postal gozdar po odločbi tajne službe. Prvo jutro ni vedel, kaj bi s sabo. Kako naj si razporedi delovni dan, kako naj deluje konspirativno, neopazno? Odločil se je, da bo pregledal svoje delovišče. Navlekkel je nase ponošen suknjič, poveznil klobuk na glavo in se spustil do grabna. Gomile so še napenjale zemljo, vse je bilo razrito, še kolesnice so se videle. Kot popolni začetniki, se je jezil na oznovce in knojevce, streljati znajo, za sabo pa puščajo sle-

dove kot zveri po snegu. Sledil je globeli in na koncu prestopil majhen curek vode, ki je mezel iz zemlje. Še vedno je bila rdečkasta. Skrivoma se je ozrl čez rame in v mislih sestavljal zapisnik najnujnejših del. Dvignil se je nazaj do jase in pregledal še naslednji breg. Iz kupa zemlje je gledala roka, ki so jo živali oglodale do zapestja, in vojaški škorenj. Tako je begal po hosti cel dan, da je v njegovi glavi nastal zemljevid gozdnega pokopališča. V kočo se je vrnil zbežan. Odrezal je kos salame in si natočil iz čutarice. Spal je z odprtimi očmi in poslušal tišino. Je počila veja v gozdu ali je težka zemlja stisnila prsni koš mrliču? Nagonsko se je prekrizal, saj tu ga ni nihče videl.

Naslednji dan je vzel grablje in lopato in najprej zastrl sledove koles. Nanesel je mah in z rokami kot kakšen dobrodušen vrtnar potapkal zelenilo. Potem je oblikoval prvo gomilo, poiskal v gozdu mladice dreves in jih lično zasadil, da je ustvaril nekakšno naravno kuliso. Vsako uro mu je delo postajalo bolj všeč, vsak dan se je raje vračal in presojal, kako naj poveže drevesa in grmovje v skladno celoto. Minevali so tedni in meseci in počasi je postal gozdar po duši. Gozd se je obraščal in Jože si je zamislil nekakšen signalni sistem morišč, saj so se gomile ravnale in izginjale. Tako je nad nemškimi soldati posadil nekaj hrastov, nad belimi breze, ustaške zlikovce je označil s črnim trnom, nad civile je zvalil nekaj belih skal itd. Domov se je vračal zdravo zlakoten, a tudi tu ga je čakalo delo. Opremljal je hišico z vsakdanjimi okraski, saj se je zavedal, da bo tu preživel svoj življenjski vek. Bil je svobodni obsojenec.

Vsake toliko se je gor pripeljal Krovec. Včasih se je našemil v kmeta, včasih v lovca, neslišno se je pojavil v veži ter z dvignjenimi obrvmi povprašal Jožeta, če je vse v redu. Parkrat sta obšla revir in z zadovoljstvom ugotovila, da se je vse lepo zaraslo. Narava je nedolžno sodelovala z njima in to ju je tako razveselilo, da sta se vedno zapila na stare čase in bivšo tovarišijo. Poslušaj, Jože, je Krovec nagajivo mežikal Jožetu v obraz, mestni občini sem predlagal, da tvoje področje razglasi za naravni rezervat. Zaradi redkih drevesnih vrst in zaščitne funkcije gozda, tako sem zapisal. Moja beseda seveda zaleže za deset drugih. Ko bo sprejeto, boš postal gozdar - nadzornik, tvoj gozd pa se bo počasi spreminjal v pragozd po lastnih zakonitostih. Tovariš Krovec, vi pa res znate, ga je pohvalil Jože in se mu uslužno dobrihal.

Na koncu je vedno ostal sam. Ko je padel mrak in so zapele uharice, se je potegnil v hišo in se potolazil z vinom. Krovec ni bil skopuh, dovažal mu je dobro letino, mehko žganjico, pol-

sladkega renca, žametno črnino. Tako je zaspal blaženo omamljen, a nikoli tako globoko, da jih ne bi zaslišal.

Najprej so prihajali posamič, potem v skupinah, vedno po polnoči, štorkljali so s svojimi kostmi okoli bajte in se končno zrinili po hodniku do njegove postelje. Gledali so ga z votlimi očmi in počakali, da se je posedel na rob postelje. Kaj bi radi od mene, pojdite nazaj med mrtve, jim je odmahoval. Eni so ga spraševali po družini, drugi prosili, da bi obvestil domače, tretji so čakali nadaljnje ukaze. Nemški častnik je salutiral pred njim s koščeno roko, na kateri je še bingljajl strgan rokav, poveljajte, gospod nadzornik, čakamo na vaše ukaze, je bil odrezano kratek in po pravi vojaški maniri stopil korak nazaj in obstal v čuječnosti. Ne bo drugače, moram jih spraviti v red tako, kot so navajeni. Mirno, poravnaj se, na pare se preštej! Nemškemu častniku je pomignil, naj mu raportira številčno stanje. Razumem, je častnik vzneseno dvignil glas in zatulil v množico za seboj. Poravnaj se, mirno! 1182 prisotnih, gospod nadzornik, raportira dežurni častnik Oberleutnant Horst Meyer. Jože je v mislih odključkal nevidni zapisnik in jim ukazal vrnitev v zemljanke. Vojaki so odšli potešeni, da so končno dobili razumen ukaz, drugi so jim sledili. Ko se je na nebu obarvalo jutro, je bilo spet vse spokojno.

Tako so minevala leta, Jože je nadzoroval svoje tajno pokopališče in nastajanje gozdnega rezervata. Včasih je prišel mimo kakšen gobar ali planinec in vsak je tudi hitro odšel. Gozd je bil visok in temačen, a Jožetu prav domač. Še vedno je vrtnaril po njem, posadil kakšno drev-

Stojan Bezočnik: Čakanje na usodo, 2013,
suha igla, jedkanica, 10 x 10 cm

ce in poročal Krovcu, da je vse mirno. Parkrat je pregnal neke krivoseke, ki so zašli z žago preblizu občutljivega rajona in s tem opravičil svojo fizično budnost ter plačo, ki jo je redno prejemal.

Pred prvomajskimi prazniki je tisto leto Krovce pripeljal kot običajno v njegovo kočjo svojo lovsko družčino. Odložili so flinte v kot, se razkomotili za mizo in planili po klobasah, ki jih je Jože komaj sproti rezal. Alkohol jim je odprl apetit, zvečer so navreli iz njih stari spomini in ko so zdrsnili po alkoholnem bregu na drugo stran, so včasih padli poleg hvalisanj tudi kakšni očitki. Krovce je Mrzlemu zajedljivo očital malomarnost, da je zaslišanje Škerletovih sinov, ki so se javili za partizane, prepustil tistemu sadističnemu tepcu, ki so ga vsi klicali šepasti Luka in do jutra jih je vse po vrsti pobil! Rekli smo, naj jih privije, ne pa pobije, je tulil Krovce, a veš, da domači spet poizvedujejo pri oblasteh, kje so njihovi otroci. Demokracija leze notri, ljudje se ne bojijo več udbe. Pa veš, kakšni časi so bili, se je togotil Mrzli, da mu je slina špricala iz ust, vsak drugi nas je izdajal. Spomni se, kaj so naredili fantom iz naše zaščitnice, moje so skurili v lagru, župniki so hujskali bele, jebemti, kri je tekla vsak dan. To vemo vsi, a samo bedak pobija lastno vojsko, mu je strupeno odvrnil Krovce, sedaj ležijo prav blizu te kočje v mali vrtači. Lahko bi jih poslal daleč v prekomando, pa bi bil mir. Težka ledena minuta je legla čez mizo in hladila njihove kozarce, roke so iz navade iskale orožje za pasom. Zdaj je, kar je, je sitno odmahnil Krovce, pijmo.

Za mizo je vse obmolnilo. V tišini so si nalivali toliko časa, da jim je vino počasi spet odvezalo usta. Tu so si lahko vse povedali, vsi so se poznali, bili so bratje v orožju, uravnoteženi v krivdi in zaslugah, enotni v molku, zapisani tajnim, sumljivim, junaškim in zahrbtnim dejanjem. Lovska družčina, jaga, pohajanje po gozdovih in alkoholne veselice so jih tolažile, spovedovale in kratkočasile.

Jože je drugi dan vzel malo rovnico, koš in sekuro ter se sprehodil na zahodno stran brega. Mala vrtača ... To je moralo biti prej, kakšni dve leti pred njihovimi kamioni. Čutil se je dolžnega, da poskrbi za vse mrtve, ki jim je nadziral večno spanje. Škerletovi fantje ... To so tisti obupani mladci, ki so ga ponoči rotili, da bi stopil do mame. Med momljanjem je prehodil breg in se spuščal v velikih ovinkih do spodnjega roba. Mala vrtača. Našel je neko udrtino, pokrito s smrekovimi iglicami. Na robu je svetilo nekaj belih skal. Pomislil je, da je tukaj tanka plast zemlje. Udaril je z rovnico, zdaj tu, zdaj tam, metal je pod noge kepe zemlje, ko se je na eni zasvetilo. Pokleknil je in izluščil srebrno verižico

co z obeskom. Na njem je gledal žalostni Marijin obraz. Gledala je tako milo in nebogljeno, kot da se oprošča, da ni mogla zaščititi svojih otrok in uslišati vseh molitev, saj črni kosce je kosil zdaj levo, zdaj desno v milijonih ... Jože je bil vznemirljen, bil je na pravem mestu. Še dvakrat je usekal z orodjem v zemljo, ko je zagledal zgnit kmečki čevljev z belo petno kostjo v njem. Odstopil je in nehal. Našel je zadnji skriti grob svojega rajona. Pogladel je zemljo nazaj in nasul iglice. V naslednjih dneh bo nasadil nekaj gabrov, Krovcu pa ne bo povedal, da je stikal za njihovo preteklostjo.

Doma je opral verižico in obesek, da se je zaiskril na dnevni svetlobi. Vedel je, kje je Škerletova kmetija. Visoko v bregu so rodovi gospodarili z lesom, med vojno morijo pa so se na njihovi zemlji križale poti vseh vojsk pa so jih vsi po malem sumili, da delajo za nepravno stran. Tako so se nekega dne vsi fantje odločili, da gredo v partizane in presekajo z dvomjem. Stara dva sta vedela, da to za njiju pomeni lager in sta se potuhnili pri sestri. Svojih sinov nista več dočakala, po vojni sta spraševala oblast, dokler jima niso dovolj ostro povedali, da ta vsiljivost ni več zaželjena, če nočeta izgubiti kmetije in strehe nad glavo. Zaključek sta naredila sama. Mama je utonila v solzah, oče pa je okamenel v razočaranju in obupu.

Jože je počakal, da je mrak vzel jasnost očem in stopil na dvorišče. Stara Škerletka se je v dveh gubah vlekla iz hleva proti hiši. Odkasljal se je, da se je ozrla. Kdo ste, je hripavo segla proti sencu. Jaz ... imam nekaj za vas, je polglasno rekel Jože in pristopil. Stegnil je roko, da se je zasvetila verižica iz temine. Škerletova je nejeverno pristopila in v suhljato roko zajela obesek. Moj bog, moj bog, je zajavkala, Ivanova je. Jože je spustil verižico v njeno dlan. Kje ste našli ... kdo ste ..., je povrtala ženica, a se je Jože že umaknil za korak in spustil klobuk nad oči. Odmajal je z glavo. Povejte mi, kje ležijo, je polna upanja zahropila vanj. Jože je storil še nekaj korakov nazaj. Ne smem ... skrivnost, tvegam ... Samo to sem vam prinesel v tolažbo, za spomin. Iz stare Škerletove se je utrgal jok, tako boleč, tako trgajoč, da se je Jože v zadregi prijel za srce. Prosim, počakajte, je končno posmrkala ženica, počakajte. Oddrsala je v hišo in se vrnila s stekleničko in majhno svečko. Poškropite njihov grob z žegnano vodo in svečko jim prižgite. Jaz tako ali tako molim za njih vsak dan. Jože je vtaknil predmeta v žep, se dotaknil krajcev klobuka in izginil v noč. Za njim je stara Škerletka hlipala v nekašnem olajšanju, ki se je nato raztegnil v tuleč jok in javk, moji sinovi, moji sinovi ...

Drugi dan je ležal v postelji neobičajno dolgo.

Neka misel se mu je pletla po glavi, premetaval je besede v sebi, razmišljal, se grizel v ustnice in končno vstal v neki odločnosti. Saj sem gospodar na svojem, Krovca pa tudi ne bo izvedel vsega, se je godrnjaje vzpodbujal. Pa kako, da nisem prejel na to pomislil, se je skoraj jezil. Ko se je uredil, je stopil do komode, kjer je bil vrč z žegnano vodo. Že pred časom jo je zajel iz kropilnika, ko je bil sam v podružnični cerkvi. Mrtvi so bili pod njegovo oskrbo, a da bi še hudič lomastil po bajti, bi bilo pa odločno preveč. Tako se je že pred časom oborožil proti temnim silam. Vzel je še malo stekleničko, ki mu jo je dala Škerletova mama, in stopil okoli hiše do velike cisterne, kjer je zbiral deževnico. Dvignil je pokrov in zilil vrč in steklenico v rezervoar. Pomislil je, ali se morda obe vodi, žegnana in navadna, morda ne marata, odbijata? Segel je po dolgo vejo in temeljito premešal vodovje in zraven dodajal dobre misli in namene. Odracal je v drvarnico in premetal orodje. Vrnil se je s škropilnico, natočil vodo in jo nato zlagoma mahnil na vzhodni konec svojega rajona. Ni se mu mudilo, imel je ves čas zase. Ko je prišel do wehrmachtovcev, jih je v cikcaku poškopril z blagoslovljeno vodo, jim naročil, naj bo zdaj mir in red tam spodaj in se vrnili do koč. Tako je šlo dan za dnev, v neki skrbni vrtnarski maniri je zalival svojo spečo vojsko z blagoslovljeno vodo. Tako je prišel zadnji dan še do male vrtače. Vse je skrbno zalil in zdelo se mu je, da je zemlja hvaležno popila njegovo dejanje. Obstal je pri obrobni skalah in premišljeval, če bi moral še kaj reči. Da krogla vedno zadane napačnega, da naj počivajo v miru ali kaj takega. Segel je v žep in izvlekel majhno svečko. Izkopal je luknjo in vanjo vtaknil voščenko. Prižgal je droben plamen, sedel na belo kamenje in gledal ogenjček. Čakal je prav do konca, da se je suho pokadilo iz staljenega voska. Potem je zagrebel luknjo, jo poravnal z rokami in spet nasul iglice čez speče. Naredil sem, tako kot ste želeli, jim je sporočil, enkrat se mora nehati to nočno kolovratenje. Vsak na svojo stran, telesa v zemljo, duše gor, levo ali desno, kamor jih bo pač potegnilo. Tu pa jaz nimam več besede.

Vrnil se je nazaj do koč. Popoldansko sonce je še prijetno gredo in je z vlekel lesen naslonjač na dvorišče. Z olajšanjem je posedel svoje utrujeno telo, prepletel prste za vratom in gledal mogočen gozd, ki se je majal pred njim. Nekaj mu ves ta čas, vsa ta dolga leta ni šlo v račun. V grabnu in po obeh bregovih je zagrebena toliko mrtvih, toliko krvi je steklo iz teles, toliko nemih krikov se je dvignilo, toliko groze se je stočilo iz duš, toliko maščevanja je sijalo iz krvnikov, toliko obupa iz obsojenih ... Potem so jih zasuli, Jože jim je pogozdil gomile in čez čas je vse

utihnilo, vse se je obraslo, zrak je strujal nad bregom, rastline so odgnale veje in vitice, ptice so tolkle po trhlinah ... kakor da se ni nič zgodilo! Da je narava tako gluha, tako samodejna, tako brezbrizna, tako brezčutna, tako neomajna v svojem zelenem programu rasti in obilja, da kar tako preraste mrtve, kot da pod njo ne gnijejo in razpadajo vojaki, sosedge, meščani, bratje, sestre, zakonci, samo nek rafal je zmotil tisočletne cikluse, vozila so odpeljala, strelci so odšli, smodnik se je razkadil, veje so spet segle proti nebu, drevesa so se ukoreninila v zemljo, dan je zamenjal noč, oblaki modrino, vse se je spet vrtele naprej, kot da se niso tu ljudje pobijali skoraj pet let in ležijo po celem pogorju, eni pod spomeniki, drugi skriti, eni znani, drugi pozabljeni, beli, rdeči, plavi, stari, mladi. Če bi narava imela malo srca, bi morala tu pognati trnje, grozeče krevlje, strupene gobe, ustvariti ostudno močvaro, ki bi izparevala nagravžne žveplene pare in tako pokazati neko sočutje, sodelovanje, voljo, primeren odziv, svojsko žalost, rastlinski brezup, naravni opomin, ki bi se majal nad zločini v nekakšnem sklepanju rok, zarotitvi neba, da se ne bi več ponovilo ... Tako je razmišljal Jože in odkimaval z glavo.

Vleklo ga je v dremanje, ko je za sabo zaslišal pogovor dveh pohodnikov. Zadaj je tekla planinska pot in v tišini je razločno slišal njun pogovor. Prvi je rekel, da sta prehodila lepo pot, še vreme je zdržalo. Ampak kmalu bo sprememba, je menil drugi, poglej, kako je potegnil veter z zahoda, drevesa se že majejo v vrhovih. Res je, je povzel prvi, pa kako čudno škripajo, ko se drgnejo z debli, kot da bi stokala.

Stojan Bezočnik: Utrujeni svet, 2013,
suha igla, jedkanica, 10 x 10 cm

Nevirtualni pljunki

Vloge pljunkov v bivanjskih položajih
20. stoletja

1. Ivanov (anekdotični)
2. Borisov (porapalski)
3. Cirilov (tolmunski)
4. Varlanov (lakotni)
5. Zoranin (vzgojno-higienični)

Vsako srednješolsko razpredanje o literarnem besedilu se praviloma zastavi s triado snov, tema, motiv/i. Opredelitev izhodiščnih terminov v SSKJ. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika so zapisani termini, ki šele omogočajo vstop v razgovorjanje, definirani in ilustrirajo rabo, po naslednjem ključu.

snóv -i ž

3. *kar tvori, sestavlja predmet, vsebino govorne-ga, pisnega obravnavanja*: izbrati primerno, zanimivo snov za spis; snov pogovora, snov za razmišljanje; imeti dovolj snovi za razpravo // *kar tvori, sestavlja predmet umetniškega oblikovanja, ustvarjanj*: pisatelj je vzel snov za dramo iz kmečkega življenja; filmska snov; roman s snovjo iz sodobnega življenja

téma -e ž

osnovni ali osrednji predmet obravnavanja ali umetniškega dela: obravnavati, spremeniti temo; aktualna, občutljiva, široka

motív -a m (i) ž

2. *osnovna tematska prvina umetniškega dela*: motiv ni slab; v ornamentih se motiv ponavlja; kakšen motiv boš izbral za naslednje svoje delo; motiv morja, motiv iz narave; izbira motivov / baladni, nabožni, pravljlični, zimski motiv; glasbeni motiv

Zdaj sledi opredelitev – recimo: snov – 20. stoletje, tema – bivanjska, motiv – pljunek.

slína -e ž *prozorna, nekoliko sluzasta tekočina, ki jo izločajo slinavke*: v ustih se ji je nabrala slina; po bradi se mu je pocedila slina, mu je tekla slina; izpljuniti, požreti slino

pljúnek -nka m *kar se izvrže iz ust, navadno slina, sluz*: na tleh je bilo polno pljunkov; gnojen, krvav pljunek

hrkelj -klja m *izpljunek pri hrkanju*: hrkelj tuberkuloznega človeka

Anekdotični

Svoje literarne, vsaj literarizirane, anekdotične bralne ali samo slišane skušnje s pljunki bom razporedil po njihovem kronološkem, zgodovinskem redu, ne po njihovem časovnem vstopanju v mojo vednost in zavest.

Prvo mesto pripada pljunku, ki je še znosno lahkoten, igriv, pripisati mu je mogoče celo lucidnost in z njo opravičiti avtorja in njegovo dejanje. Še v mojih gimnazijskih letih jo je svojemu razrednemu občinstvu skorajda dramatično pristreno pripovedoval, če že ne odigral karizmatični profesor Janez Mrdavšič. Šlo je za danes že spublicirano in posledično dovolj poznano anekdoto iz Cankarjevega življenja. Ko je veliki mojster moderne stopil skozi ena izmed ljubljanskih hišnih vhodnih vrat, je menda, kot se reče, mastno pljunil na takrat imenovani hodnik, danes bi rekli pločnik. Nesrečni, nehoteni, osvobajajoči ... kakorkoli že ... pljunek je priletel v pešpotni prah (smo namreč v avstroogrskem Laibachu na začetku 20. stoletja), natančneje, pristal je na trotoarju, kjer se je zavil v prah tik pred nogami dame, ki je ravno takrat tam mimo pešačila proti ... – kam? – o tem baje molči.

Z gnusom je oznamovala akterja: »Izpljunek izpljunka ...«

Iskrivi, duhoviti in še kakšen dramatik je na to izstrelil kot iz topa: »Izpljunku izpljunek ...,« stopil v deželni mestni prah in se namenil po svoji poti.

Anekdota danes aludira na avtorjevo bliskovito odzivnost, visoko inteligenčnost, zakaj zgrozen damin nastavek je v svoji repliki nadaljeval kot sklanjatveno paradigmo (lahko bi dodali – za 1. moško sklanjatev), dogodek pa je danes v službi enega izmed dokazov o uporabnosti znanja, gibkosti jezika, predvsem pa iskrivosti duha velikega slovenskega literarnega ustvarjalca.

Porapalski

Pljunek sem že sam uporabil kot gimnazijski učitelj: zelo priročen je za pravopisno, pravorečno, semantično in še kakšno šolsko razpredanje. Porapalski pljunek pa odpira tudi še drugačne možnosti uporabe: nisem ga izrabil v imenu mržnje, čeprav je bil ta porapalski pljunek v resnici iz nje spočet; moj cilj je bil v službi prebujanja

narodnostne samozavesti in človeškega spoštovanja. Namreč – eden izmed maturitetnih »esejskih« sklopov je zajemal tudi novelo (?) slovenskega zamejskega pisatelja Borisa Pahorja. Oznako zamejski bi najraje izpustil, saj je znotraj domen umetnosti odvečna (pokojni Janko Messner se je ob njej vedno krohtal, češ, če smo mi zamejci, ste vi, na oni strani meje – omejci, oni na senčni strani Alp zamejeni, na sončni pa omejeni), toda v tej zgodbi mi pride štorija o meji, ki jih Evropa v svoji zgodovini vedno znova zarisuje, še kako prav. Hkrati s plebiscitom na severu se je leta 1920 zgodil tudi Rapallo.

Izhodišče ene izmed esejsko pripravljanih šolskih ur je bilo: Italija je v zgodovini vedno znova doživljala usodo dunajskega zrezka – namreč, bolj ko ga tepeš, večji je. Takšno geografsko rast je doživela tudi po prvi svetovni vojni: najprej je do leta 1915 preračunavala, potem leta 1918 bežala do Piave, a leta 1920 je v Rapallu izstavila račun – prilastila si je lep kos Slovenije (tu bom zaradi osmišljanja pljunka v izhodišču o prilaščenih Istri, Dalmaciji in jadranskih otokih molčal).

Fašizem se je namenil narediti deželo Primorsko italijansko. Na vse načine si je prizadeval odpraviti najbolj evidenten dokaz o obstoju nekega naroda – to je jezik. Slovenski. Prepovedoval je njegovo rabo v vsem javnem življenju: to je na ulici, v pogovoru z bogom in v šoli. To zadnje je najmočnejše orožje, zakaj na ulici se lahko molči, z bogom se lahko šepetaje pogovoriš, otrokom zapovedati molk ali šepet pa ... Ne gre. Lahko pa mu pod pretnjo kazni prepoveš uporabo materinščine in mu dovoliš smejati se, vriskati in peti le še v jeziku novega gospodarja. Če tega ne znaš, ne moreš ali – bog ne daj – nočeš, potem ... se zgodi Pahorjeva skušnja.

V razredu so otročki, ki italijansko ne znajo, nastavljeni učitelj pa ne zna njihove materinščine. Raba slovenščine je strogo prepovedana. Ena izmed deklic se spozabi, učitelj pa je preblizu, da je ne bi slišal. In kaznuje. Ne s klofuto, ne z brco v rit ... Ne bo si v službi zgodovinsko izvoljnega naroda mazal dlani ali čevlja z dotikanjem skurnega slovenskega otročaja. Samo naroči ponižanje. In otročki se mu – ne upajo oporekati. Storiijo, kot jim je ukazano.

Dekletce mora stopiti k podbojem pred odprta vrata, ki vodijo iz razreda, in odpreti usta. Njeni sošolci pa so ustrahovani prisiljeni opraviti enega najstrašnejših mimohodov: stopiti je treba mimo dekletca in mu pljuniti v odprta usta, ker se je spozabila in spregovorila v materinščini, slovensko.

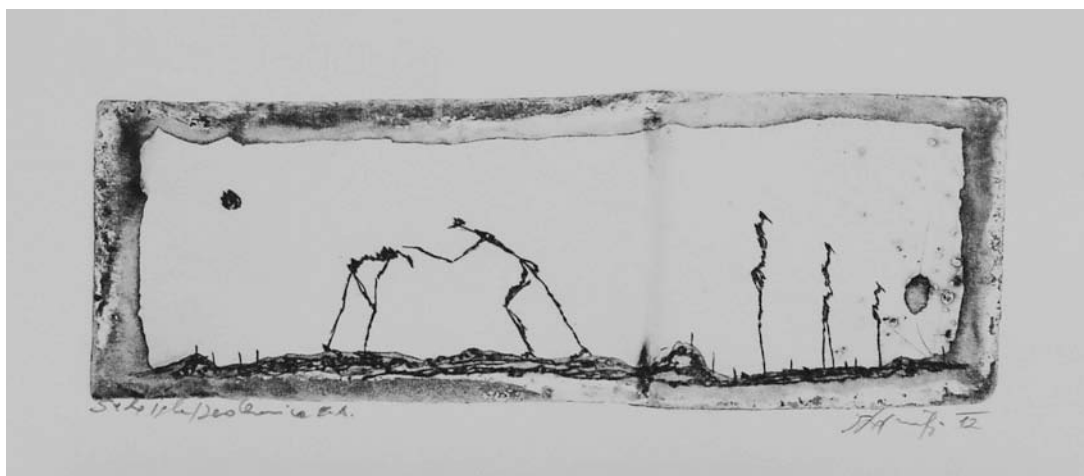
Od tu naprej zgodbe ni šlo več nadaljevati. Zagrnil jo je molk. In srd.

Ta groza se mi vedno znova razdrasa (uporabljam Levstikovo besedo) z ugotovitvijo, da strašnejšega pljunca na svojo podobo Italijani ne bodo zmogli. In jih tudi ne more ocediti niti dejstvo, da je bil učitelj na začasnem delu v službi potujčevanja morebiti Kalabrijec, Siciljanec ali Benečan.

Tolmunski

Z najlepšim literarnim pljunkom sem se srečal V gaju Cirila Kosmača. V njem pisatelj v katekizemski maniri pove, kaj je življenje. Na zagonečno vprašanje odgovori z alegorijo o pljunku.

Namreč – ob potoku Skopičniku se sredi zrelega poznopoletnega jutra znajdeti pob Ciril in sedemdesetletni Temnikar. Prišla sta vsak od druge strani neba, toda za obema je ostala sivozelena temna sled, ki sta ju spočela, ko sta z nogami drobila srebrne bisere rose na zgodnji otavi.

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2012,
suha igla, jedkanica, 5,5 x 17 cm

Srečala sta se pred enim izmed tolmunčkov, ki ga je napajal Skopičnik, in k njemu se je prišel starec oddežjat. Ko si je z mrzlo Skopičnico ohladil telo, je sedel na kamen in v usta potisnil pest tobaka. Pomlel ga je s čeljustmi, potem pa nacejeno pljunil v tolmun. In ostrmel.

Pozval je poba, naj tudi on pljune. Ko je ta spustil slino na tolmunovo gladino, se je pljunek na njej razkropil in izginil. Stari je kot v razodetju zadovoljno prikimal. Potem je še enkrat na mirico pljunil tudi sam. Njegova slina se je razlila po gladini in na vodi se je prikazala cela mavrica: modro, zeleno, rumeno in rdečkasto.

In je modrec razdrasal skrivnost. Pobova usta so še sladka, njegova slina še nedolžna, zato je na gladini ni bilo videti, Temnikarjeva usta pa so se v preživelih letih nalezla trpkega in grenkega, zato je njegov pljunek na gladini vseh barv. Naj se sliši še tako čudno, a življenje je vendarle lepo, četudi se ves svoj vek vari in zori iz grenkobe. Prav grenkobe nam sladijo življenje. Vse lepo zra- ste iz grdega. Tudi nam grdo na poti do lepega o slednjem več pove, kot če bi stopali k njej – lepoti – skozi alamutske rajske vrtove.

Lakotni

V življenju nisem bil nikoli lačen. Zato pa sem prebral o lakoti kar nekaj knjig. Najstrašnejše so bile tiste iz nacističnih kacetlagerjev in one iz daljnih carskih ter komunističnih gulagov. Dopolnjevali so jih popisane podobe z rabskimi fašističnimi taborišči, Mušičev dachauski cikel Nismo poslednji ali fotografski afriški mimezisi, z vrha katerih se razgleduje Sudanese child being stalked by a vulture iz leta 1993, avtorja Kevina Carterja.

Takšna srečanja z gladom iz varnega zavetja so me vedno znova vračala v najzgodnejše otroštvo, kjer je držalo kot brezprizivno babičino zaukazano reklo: »Če kruh pade ti na tla, poberi in poljubi ga!«

In smo otroci in odrasli to dosledno spoštovali, če se je zgodila nerodnost take sorte. Je naročeno ostalo v meni živo do danes – ne samo kot odmev nečesa iz davnine, ampak kot praksa: če mi pade kruh na domača tla, ga dosledno poberem in ... Če sem sam, ga koj pojem, če so za mizo drugi, ga poberem, v mislih poljubim in pomlaskam takrat, ko me ne morejo več videti. Še vedno ne vem, koga se takrat ženiram za svojo mizo, s katere kdaj kaj tudi delim, a tako je.

Vendar za babičinim pregovornim stavkom ni bilo nikakršne prisile, tudi ne skustvenih in vzgojnih litanij, pa bi imela kaj povedati, zakaj vsa vojna leta je skupaj s svojimi štirimi otroki in možem dobesedno prelakala v izgnanstvu. Edino, kar je po vojni ostalo iz teh časov za spo-

min in v opomin, je bila njena skorajda biblična izjava: »Hvala Bogu, siti smo.«

Moje zadnje literarno srečanje z lakoto je bilo med branjem Kolimskih zgodb Varlana Šalamova, pravzaprav po prebranih strahotah in razčlovečenjih. Po s knjigo sproženih razpravah o holokavstih in institucionalnih represijah. Namreč – šlo je za preverjanje trditev, da človek največja grozodejstva lahko preživi samo tako, da se odpove človečnosti in postane zver. In za ugotavljanje, do kod sme človeštvo v zvestobi še tako sveti ideji.

Med branjem o strahotah, ki jih je sposoben ponuditi in zagotoviti drugemu samo človek, sem prilistal do prizora, ko se mi je zdelo, da čez ta rob ni mogoče. Namreč. Šalamov piše o tem, da so bile muke tako strašne, da ni bilo malo zaprtih v gulagih, ki so iz obupa in v poslednjem upanju na odrešitev iz pekla pobirali pljunke jetičnih gulagašev in jih požirali z namenom, da bi se okužili in bili tako vsaj deloma ubežali blaznosti, v katero so bili uklenjeni.

V Sovjetski zvezi so bili zapriseženi komunisti prepričani, da v deželi lakote ni. Ko je v razgovoru z aparatčiki tujec z zahoda to slepo vero hotel ovreči z literarnimi protidokazi, mu seveda ni uspelo. Potem je na železniški postaji, kjer se je gnetlo čakajočih potnikov, pravovernemu sogovorniku resnico o lakoti dokazal iz prve roke.

V čakalnici, kjer sta razpredala o komunističnih sanjarijah in prepričanju, da je v deželi vsega dovolj, se je odkrehnul, spustil pljunek v pljuvalnik, potem pa za njim vrgel še kos kruha. In ni bilo treba dolgo čakati, ko se je tam znašel nesrečnik, ga potegnil iz posode, obrisal in pojedel.

S tem se sanjarije o najboljšem izmed pravičnih sistemov niso končale, daleč od tega, rečena je bila samo resnica o sanjah.

Vzgojni

Azijci (za moje vedenje pa še posebej Kitajci) so obsedeni s tradicionalno medicino, kar pravzaprav še najbolj pomeni s tradicionalnim odnosom do telesa in njegovega temelja – zdravja. Temu pripada tudi vzhodnjaško ljudsko zdravilstvo, priča česar je tudi ena izmed nešteti, za zahodnjaška ušesa in pamet še komaj verjetnih zgodb, ki jo v avtobiografiji Zadnji Maov plesalec posreduje Li Cunxian. Namreč – ko si je kot otrok pridelal grozno rano na roki, so mu jo doma zace- lili takorekoč brez opazne zarastline tako, da so mu ureznino takoj in neočiščeno premazali z na dvorišču najdenim kurjekom. O resničnosti zapi- sanega pri baletniku, ki je po prebegu postal prvi plesalec houstonskega baleta in osvojil Ameriko ter posledično ves svet, pač ne gre dvomiti.

Azijci so tudi zapriseženo prepričani, da so gnezdo, kjer se valijo številne bolezni, človeška pljuča. Zato ne preseneča, da vsako jutro poskrbijo za to, da te valilnice obolenj natančno očedijo vsega, kar se je v urah mirovanja naselilo v grlo, traheje, sapnice, bronhije, pljučne vršičke.

Ko sem prenočeval v Lhasa Guest House sredi katmandujskega kvarta Thamel, me je po tistih nekaj prespanih nočeh vsako jutro navsezgodaj prebudilo izkašljevanje, hrkanje, davljenje, pljuvanje ... Vzhodnjaki so opravljali obvezno jutranjo čiščo. Glasno, dolgo, s sveto doslednostjo in vdanostjo.

K tej temi sem se vrnil, pravzaprav me je čez leta vrnila Delova dopisnica s Kitajske Zorana Baković, ko je v enem svojih besedil začela pravzaprav z zastranitvijo (kar je njena posebna odlika), z navidezno lahkotnostjo o drobcu iz vsakdanjika najštevilnejše države sveta. Vstopanje v besedilo je kmalu nadomestila s presedanjem na najmožičnejše (še vedno?) kitajsko prevozno sredstvo – kolo. Šele ko z avtorico časopisnega besedila prevozimo nekaj brezskrbnih kilometrov po pekinškem smogu, nas Bakovičeva najprej postavi v stik z nedolžno iztočnico, da so kitajske oblasti izdale odlok, ki zapoveduje, da je kolesarjem prepovedano pljuvati po cesti. Vsi, ki kdaj sedemo na kolo, vemo, kako je s slino in pljunki, ko se telo ogreje, in nič drugače seveda tudi ni s prislovično skromnimi Kitajci. Problem je bil seveda v tem, da je bil vsak od organov oblasti registriran pljunek na vozišče z odredbo sankcioniran z visoko denarno kaznijo.

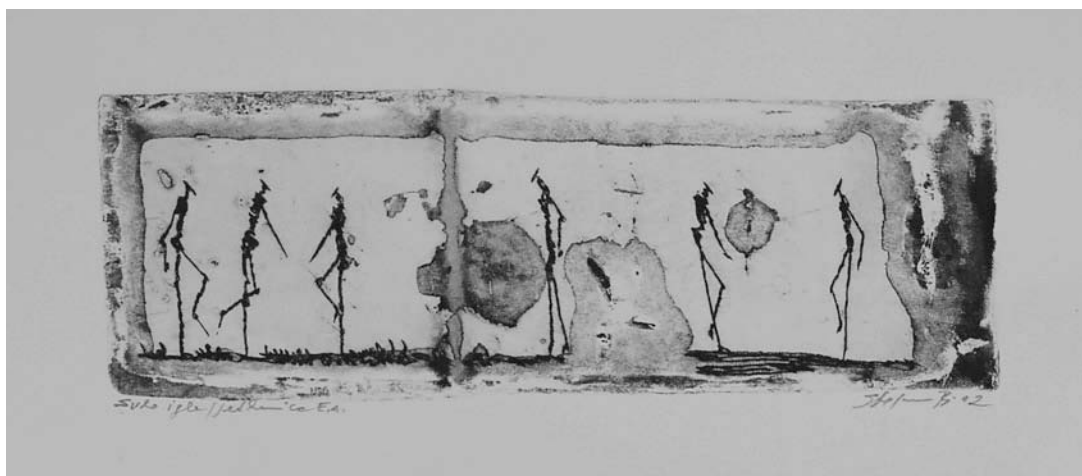
Uradniki odlok seveda izpišejo z neznosno lahkostjo, ciljno občinstvo (državljanstvo) pa ima z njimi pogosto več škode kot koristi. Ker seveda denar ne leži na cesti, pa tudi če že, ga tudi tam pobranega nikomur ne diši premeščati

v državni erar. Ker pa so državljani vedno drugje kot država, predvsem pa pametnejši od njenih odlokov, so si tudi kitajski kolesarji na svojih poteh do služb, polj ali pa skrivnih ljubezenskih gnezd omišljali posebne miljnike, to je mesta, kamor so se odločili skupinsko iz pljuč izmetavati vse, kar ne sodi v ta prepotrebni del človeškega bivalnega stroja. Kot v človeškem življenju ne gre brez odtočene scalnine in iztrebljenega blata, tudi ne gre brez pljuvanja. Po logiki stvari bi bilo potrebno problem kolesarskih pljunkov reševati na način javnih stranišč. Ker država ni organizirala obcestnih pljuvalnikov, so za to določena mesta odbrali uporabniki sami. Konec koncev je logično, da vsega, kar se scmari v nas, pa tudi ne moremo požreti.

Če bi hotela država opraviti s kršilci odloka, bi morala ob vsakem miljniku postaviti uradno osebo, ki bi globila prekrškarje s pobiranjem pljuvalnine, a je vprašanje, kako bi bilo v nabrani gmoti mogoče zanesljivo dokazovati zvezo med povzročiteljem glagolskega dejanja in predmetom, ki je prizadel državo, torej med pljuvalcem in izvrženim hrkljem.

Pogled na kateregakoli izmed takšnih pljuvalnikov je bil menda ogaben. Po obcestnem drevesu, ki je postal zbiralnik državne pokorščine, se je vleklo, cedilo, gomazelo ... nabrani material je bil vseh barv in zelo različnih viskoznih, to je pretakalnih kvalitiet.

Nisem več prepričan, če je besedilo Zorane Baković nastalo še pred pekinškimi olimpijskimi igrami, ko se je želela Kitajska svetu za vsako ceno prikazati v svoji najboljši izdaji, tudi v higiennem maksimumu, prepričan pa sem, da je štoriga o prepovedi pljuvanja pokazala, kako se piše državi, ko se ljudstvo odzove s pokorščino, četudi pljuvalno.

Stojan Bezočnik: Brez naslova,
2012, suha igla, 11,5 x 15 cm

Goveja juha v domači in evropski perspektivi

LEPOSLOVJE

Kratek literarno-kulinarični esej

Hrana in pijača zavzemata v slovenski literaturi posebno mesto. Pred samim opisom jedi in pijač pogosto prednjačijo opisi ambienta in vzdušja – gostilne, krčme, zidavnice in podobni kraji. Torej tradicionalna prizorišča zabavnih, narodnozavednih, včasih pa tudi precej žalostnih prizorov iz slovenske zgodovine. Še iz srednješolskega domačega branja je vsakomur znana fiktivna gostilna pri Obrščaku nekje globoko na Dolenjskem, v kateri je Krjavelj iz večera v večer razlagal in prirejal svojo junaško zgodbo o sekanju hudiča na dvoje. Bolj tragično mesto pripada nekoč fijakarskemu Figovcu v Ljubljani, kamor sta redno zahajala Prešeren in Andrej Smole, ki je tam tudi nenadoma umrl med obilnim obedom s prijatelji.

S pijačo, zlasti z vinom povezanih likov, pesmi in opisov je veliko: na častno mesto spada nedvomno slovenska himna, sledi ji ponarodela Slomškova En hribček bom kupil pa tudi Martin Krpan se je pred pokončanjem Brdavska krepčal s kračami, z janjci in s kopuni, da vina niti ne omenjamo. Manj je del, kjer se zgodba suče le okoli določene jedi, ki usodno zaznamuje življenje glavnega junaka. V mojem spominu je

na častnem mestu eno tako delo: Jurčičeva novela Telečja pečenka. V njem je telečja pečenka, sicer še vedno kulturna jed mnogih slovenskih gostiln, povzdignjena v simbol in smisel življenja, okoli katerega se pleče vsakdan upokojenega stotnika Bitiča. Ko naključje demistificira način priprave pečenke v Bitičevi priljubljeni gostilni, se njegovo življenje spremeni v muko in životarjenje. Vse popolnoma izgubi smisel, Bitič je pah-njen v osamo, globoko nesrečo in končno tudi v smrt.

O goveji juhi v domači literaturi nisem našel osrednjega literarnega zapisa, ne glede na to, da ta jed na oltarju slovenstva kraljuje brez konkurence že vsaj kako stoletje in ne kaže, da bo z njega kmalu izginila. Pozoren gledalec je opazil lik goveje juhe v njeni osrednjezdruževalni družinski vlogi v filmu Kajmak in marmelada Branka Djurića (v prizoru družinskega pogovora med osrednjo junakinjo in njenim očetom, kjer slednji daje juhi prednost pred razumevanjem za hčerine težave). Družbeni vpliv goveje juhe prikrito seva tudi iz nekoliko posmehljivih izrazov »goveja muzika« in »govedar«, kadar o narodnozabavni glasbi in njenih privržen-cih govorijo nenavdušenci.

Goveja juha ima posebno mesto tudi v resni kulinarični literaturi. Pri tem ne gre le za slovenski, temveč za širše srednjeevropski fenomen iz celotnega prostora bivšega avstrijskega cesarstva. Rindsuppe (in iz nje izhajajoča jed – kuhana govedina oz. Tafelspitz) je tradicionalno usidrana tudi v Avstriji, na Češkem, Bavarskem in južni Poljski. Klasika slovenske kuharije – Felicita Kalinšek in Ivan Ivačič – ji v svojih knjigah posvečata cele strani podrobnih opisov. V Ivačičevi »miniaturni kuharici« recept za nobeno, še tako zapleteno jed ni daljši od recepta za govejo juho. Razprave o podrobnostih – o vplivu sestavin na bistrost, aramo, vonj in intenzivnost barve polnijo tudi sodobne slovenske kulinarične internetne forume.

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2012,
suha igla, 12,5 x 13 cm

Ali damo kuhati meso že v hladno ali šele v vrelo vodo, kakšne in koliko naj bo kosti (z mozgom ali ne) in kateri kosi goveda so najprimernejši, je resno strateško in zdaleč ne le tehnično kuhinjsko vprašanje. Kako posnemamo peno z brbotajoče juhe in več katere zelenjave pride vanjo, ostaja individualna skrivnost vsake prave slovenske gospodinje.

Tudi mene, kot večino Slovencev, je goveja juha spremljala skozi otroštvo, mladost in nekoliko manj skozi zrelo dobo. Vsakdanji stik z njo sem izgubil ob selitvi v zahodnoevropski prostor, ki mu daje pečat večinoma francoska kuhinja. Ta govejo juho odrine v inventar osnovnih jedi in podlag za zahtevnejše jedi, predvsem omak in prikuh. Francoski jezik »govejo« naravno te nepogrešljive temeljne jedi diskretno skriva za izrazoma »buisson« ali »consommé«.

Če Slovenca v frankofonskem delu Evrope zgrabijo hkrati lakota, domotožje in nacionalni ponos, je najbolje, da se odpravi k mesarju po meso in kosti in na tržnico po zelenjavo ter se sam loti kuharije. Tudi arabski mesarji sicer dobro vedo, katero meso in kosti sodijo v juho, ki bi jo sicer na večini jedilnikov zaman iskali, prodajalcem zelenjave pa ni potrebno posebej razlagati, da kupujemo stebelno zeleno za domačo župco.

Da se ne bi doma, v trdnjavi slovenstva, nihče počutil prizadetega ob nespoštovanju goveje juhe kot naše narodne jedi v zahodnoevropskem prostoru, spomnimo na zel, ki je v zgodovini doživela bistveno večji simbolni padec: lovorovi vencji so nekoč krasili glave zmagovalnih vojskovodij, danes pa mečemo suhe lovorove liste v – govejo juho in še to šele proti koncu kuhanja.

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2012,
suha igla, 12,5 x 13,5 cm

Nova reprezentančna knjiga Občine Ravne na Koroškem

KNJIŽNE OCENE

Ob 120-letnici rojstva Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca sta *Občina Ravne in Prežihova ustanova* v pozni jeseni 2013 izdali knjigo *... in teče življenje pod Goro ...*

Ravenski župan mag. Tomaž Rožen je v uvodu zapisal, komu so to delo poklonili: ljudem v občini Ravne, ki so tu pustili pomemben pečat svojega delovanja, največjemu med njimi Prežihu ter občini, »... ki ji pripadamo in je del naše identitete«. Utemeljil je tudi naslov publikacije: »Naša Gora pa nas opazuje, pomirja in spremlja tok našega življenja.«

Prvi del 240 strani obsegajoče knjige velikega formata je namenjen Prežihu. Objavili so njegov rokopisni fragment o steljaraji (odgovorna mag. Irena Oder) ter pripovedi o njem, načrpane iz zbirke *Lesene cokle* Bojane Verdinek, osnovnošolske raziskovalne naloge Tjaše Fužir in Špele Rotar *Znani in neznani Prežih* ter iz zbornika *Prežihov Voranc v ogledalu Koroškega fužinarja*. Pripovedi ljudi, ki so Prežiha poznali ali prihajali z njim v stik, so predvsem anekdotične, z njimi pa je odgovorna za ta del Bojana Verdinek želela odgrniti še kakšno tančico o Prežihu. Zapisali so ali v knjižnem jeziku ali kot so bili slišani; skupaj jih je 32.

Drugi del knjige *... in teče življenje pod Goro ...* prinaša osebnosti *Občine Ravne na Koroškem* in je tudi tridelen. Najprej spoznamo 83 predstavnikov gospodarskega in družbenega življenja, nato 6 bukovnikov, ljudskih pesnikov, pevcev in rezbarjev, na koncu še 49 športnikov, udeležencev olimpijskih iger in svetovnih prvenstev. Urednika tega dela knjige Mirko Osojnik in Alojz Pristavnik (pri zbiranju gradiva so jima pomagali še Bojan Breznik, dr. Karla Oder in Vinko Skitek) sta v uvodu zapisala, da pregled »... ni in ne more biti popoln«, osebnosti pa so izbrali »... po splošno uveljavljenih načelih, da

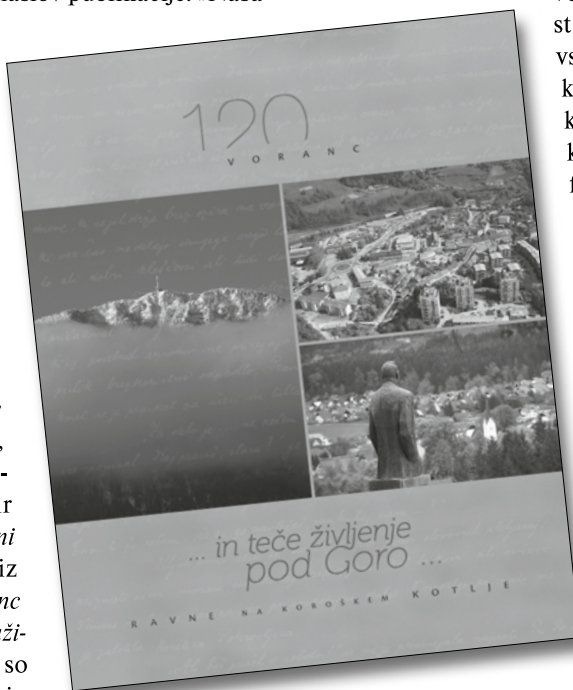
so javno znane osebnosti, da imajo vrhunske ali dobre uspehe na svojem področju, da so delovali v širšo, torej javno korist, in da so veliko prispevali k razvoju naše občine«. Napovedujeta, da je to mogoče osnova biografskega leksikona, »... ki si ga občina s toliko vidnimi in uveljavljenimi osebnostmi nedvomno zasluži«.

Zadnji del knjige *... in teče življenje pod Goro ...*, podnaslovljen *... v srcu Koroške ...* (odgovoren

Vojko Močnik), je predstavitev *Občine Ravne* z vsemi osnovnimi podatki ter s prikazi njenih krajev, poti in spomenikov narave, z bogatim fotografskim gradivom, ki so ga (poleg arhivov za celo knjigo) prispevali Tomo Jeseničnik, Stanko Mravljak in Aleksander Ocepek.

Najnovejšo reprezentančno knjigo *Občine Ravne* je oblikoval Andrej Knez, v 1000 izvodih pa jo je natisnil *Gorenjski tisk*.

Helena Merkač

Faksimile naslovnice, ki jo je oblikoval Andrej Knez.

Ena izmed pripovedi o Prežihovem Vorancu

KMET PO DUŠI

1946. leta sem si ogledal njegov sadni vrt, ki je bil ves v cvetju. »Lahko ti rečem,« je dejal, »da boš v zimi 1947 lahko večkrat prišel in boš pri meni pokušal mošt.« Voranc se je zelo brigal, kako živijo njegovi koroški kmetje, zanimal ga je pridelek, prireja goveda in vse, kar je v zvezi s kmetijstvom. Prežihov Voranc je bil pravi koroški kmet, ki je z njim delal in sočustvoval.

Prežih v spominu pisatelj: Matevž Hace: Srečanje s Prežihom

Dar za dar

monografija o obnovi župnijske cerkve in o pastoralnem življenju v Kotljah

KNJIŽNE OCENE

Oktober 2013 se je na koroškem literarnem prizorišču pojavila knjiga Marka Kocuvana z naslovom *Dar za dar*, monografija o obnovi župnijske cerkve in o pastoralnem življenju v Kotljah. Četudi je vsebina knjige geografsko omejena na Kotlje z okolico, nosi univerzalno sporočilo, in sicer v slogi je moč.

Projekt *Dar za dar* se je začel s skromno pobudo in se z leti razvil v močno idejo, ki je povezala ne le Hotuljce, temveč tudi ljudi po Sloveniji in celo preko meja naše domovine. Zamisel, da bi bilo mogoče s »prodajo« šivanih voščilnic postopoma obnoviti cerkev, se je sprva zdela neuresničljiva, toda že hitro so se pokazali prvi uspehi. V projekt so se že takoj na začetku aktivno vključili mladi in otroci, saj so pridno šivali voščilnice, zavzeto oznanjali v različnih krajih, pisali izvirne prispevke za glasilo idr. Skupnost se je v tem času močno zblížala in vsak župljan je prispeval nekaj dragocenega – pomoč pri različnih opravilih, čas, molitev in spodbudo. Končni rezultat je vsem poznan, in sicer obnovljena cerkev sedaj sije v prav posebni lepoti.

Že takoj je razvidno, da je knjiga privlačno oblikovana. Bogata je s fotografskim gradivom, ki jasno ponazori potek prenove in ostala dejstva.

Fotografije so smiselno vstavljene, pričevanja ljudi izstopajo v rdečih okvirčkih, spremna in urednikova beseda sta primerno izpostavljeni.

V knjigi tekoče sledimo vrstnemu redu ključnih dogodkov obnove farne cerkve v Kotljah. Seznanjeni smo z zgodovino župnije Kotlje, z življenjepisi svetnikov, z vtisi sodelujočih, z delujočimi skupinami v župniji, s podporniki projekta in s pomembnim dogajanjem v župniji. Pričevanja ljudi dodajo čustveno noto in podkrepijo dejstva.

Knjiga *Dar za dar* vrača upanje, da je mogoče doseči cilj, če si zanj po najboljših močeh prizadevamo; če trudu dodamo še

obilico dobre volje in pozitivne energije, pa nam uspeh nikakor ne uide.

Knjiga je zanimiva in poučna ter izraža vero, optimizem in solidarnost, zato jo priporočam v branje.

Veronika Mravljak Andoljšek

*Knjigo je oblikoval in tehnično uredil
Blaž Prapočnik.*

Eno izmed pričevanj: TRGOVANJE ALI DAROVANJE?

»Z mozem sva sklenila, da bova nekaj darovala za oltar,« mi je dejala gospa, ko sem ji prinesel pokazat naše voščilnice. »Bog lonaj za vaš dar,« sem odvrnil. »Zdaj bi pa še kupila nekaj voščilnic,« je nadaljevala. »Voščilnice so vendar naš DAR ZA vaš DAR!« sem ji pojasnil.

Kako rešiti zadrego, ko v pogovoru trčita trgovska misel in žal ne več tako vsakdanje darovanje? Mladi so se odzvali z naslednjimi besedami: »Z izdelovanjem voščilnic bomo obnovili oltar. Ko bomo prosili za prispevek – dar, bomo v zahvalo ponudili častne izdelke – darove naših rok.« Ne moremo in ne smemo trgovsko razmišljati, češ kako drage so, drugod so cenejše. Naša misel naj bo darovanijska: »Krasne so, toliko truda je vložena vanje. Tu je moj dar, hvala za vaš dar!« Ali denar za denar ali DAR ZA DAR? Mladi, hvala vam za novo spoznanje!

Vir: Ernest Kocuvan: Trgovanje ali darovanje?, Biser št. 12, letnik 8, 2002.

Janez Žmavc: **VSTAJENJE IVANA PODKOLESNIKA**
in **KRISTA** (Cerdonis, Slovenj Gradec, 2014)

KNJIŽNE OCENE

Med biti in ljubezen je vredno postaviti samo enačaj. Vse drugo je pomota.

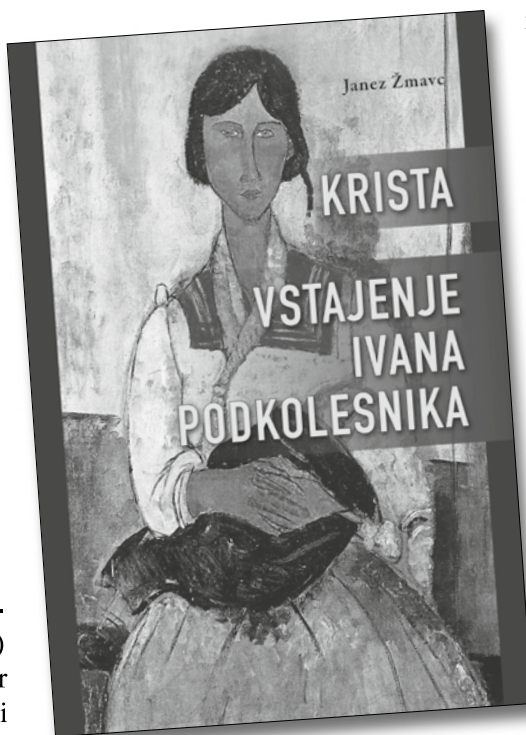
Ivanu Preglju, ki je (bil) v prvi vrsti odličan slovenski pripovednik, najbrž pa kar prvo ime slovenske ekspresionistične proze (*Plebanus Joannes, Matkova Tina, Tolminci*), v literarnem zaodruj pripisujejo izjavo, da je dolžnost besednih ustvarjalcev – odložiti pero po petdesetem letu. No, kaj kmalu je Ivan Tavčar ost te izjave krepko otopil, če ne celo naredil brezpredmetno, ko je svoji najbrž najboljši deli izdal v že zares zrelih letih: v 66. letu *Cvetje v jeseni* (1917), *Visoško kroniko* (1919) pa že 68 let star. Je pa res, da je Ivanu Preglju ustvarjalni naboj usahnil pri natančno 50 letih, ko je izšlo njegovo zadnje delo *Thabiti Khumi* (1933). Ali pa morebiti ni hotel zagristi v zarečni kos kruha in se je iz principa odpovedal literarnemu snovanju, v kar pa je pri ustvarjalcu, ki ga žene beseda, težko verjeti.

Gornji uvodni zastavek se mi zdi smiselno izpostaviti predvsem zato, ker tu natisnjeni dramski besedili – (burko) *Vstajenje Ivana Podkolesnika* in (eksistencialistično dramo, grotesko) *Krista* – njun avtor Janez Žmavc v knjižni obliki objavlja v svojem 90. letu. Sicer pa, to je potrebno dodati – je njegova literarna ustvarjalnost v zadnjih desetih letih primerljiva z najbolj produktivnim literarnim snovanjem v njegovem prvem, zrelem obdobju (od leta 1953 do 1983):

Izven družbe, premierno uprizorjeno 1953, *V pristanu orehove lupine*, u. 1985, *Rok in Lea*, u. 1961, *Podstrešje*, u. 1967, knjižna objava 1972, *Obisk*, u. 1968, k. o. 1973, *Sekira, muzikal za vojaški boben*, u. 1970, *Domača naloga na potepu*, u. 1971, k. o. 1976, *Pavliha ali malo čez les*, u. 1974, k. o. 1983, *Pindarova Oda*, u. 1978, k. o. 1981, *Holandska kraljica*, k. o. 1981, *Vetrnica, Cenka*, k. o. 1978. In da bo izjava o drugem valu v Žmavčevem literarnem ustvarjalnem naponu, tistem po njegovem osemdesetem letu, dokumentirana, dodajam knjižne edicije iz tega obdobja: *Otok Walcheren*, 2005, *O skesanem Henriku*, 2010, *Nekaj tretjega* (enodejanke *Njena ljubezen*, u. 2012, *Kaj se gresta Cenc pa Cenka, Sveta prežavka, Nekaj tretjega*), 2011, *Na kronanju v Budimpešti*, 2012, pred nami pa sta še *Vstajenje ...* ter *Krista*, 2014.

Avtor obeh dramskih besedil se tako v *Podkolesniku* kot v *Kristi* s svojega razgledišča ozira po svetu in sebi. Prvo besedilo je podnaslovljeno z burko, vendar je njegova pisava daleč od norčavega vedenja ali govorjenja in tudi ni delo s šaljivo, včasih grobo vsebino, grobo komiko, kakor termin opredeljuje literarna teorija. No, gotovo nas situacije tudi nasmejejo, kar je tudi sicer stalnica žmavčevske hudomušnosti, blage ironije, nesporedov v pomenjanju izrečenega ... Vse razgledovanje osrednje-

ga, to je naslovnega dramskega lika po dramskih osebah, predvsem pa po sebi oz. po svoji prehojeni poti, pa je zdaj, ko skuša zašpiliti svojo zgodbo, torej izmeriti svojo preživeto

Faksimile naslovnice

daljo in stran, morebiti res koncipirano kot burka, vendar v smislu nemoči, da bi preokrenil in popravil v življenju zaigrano. Pač v duhu G. Lukacsa, ki je nehanje slehernika ujel v paradoks (ki pa to ni) – pot se začinja, potovanje je končano. Tako je treba razumeti tudi iskanja, razhajanja, obotavljanja, odlaganja, srečevanja, sanjarjenja, virtualnost v *Kristi*, s katero je vedno znova v isto zanko, a vsakokrat drugače, ujet nosilec dramske igre – Robert.

Za Janeza Žmavca (izhajajoč iz analize in razumevanja njegovih dramskih besedil) je beseda besed, prva beseda, edina beseda ... Ljubezen (pisana z veliko). Seveda ne kot zaporedje glasov (ali črk), ki dogovorno nekaj pomenijo, pač pa kot tista živa, dejavna sila, ki hočemo ali ne usodno poganja in usmerja naša življenja. In tudi če je v našem življenju ni, smo prav takšni, kot smo, ravno zaradi njene odsotnosti. In ravno na tem temelji mimohod ljubljenih (četudi samo sanjanih) oseb, ki Ivana Podkolesnika dobesedno vlečejo iz groba. Z ljubeznijo si, brez nje uveneš, končaš svoj vek. Žmavčeva Knjiga knjig bi zagotovo imela naslednja tri poglavja: Najprej je bila Ljubezen, potem Ljubezen, na koncu spet – Ljubezen. Gradnikovski Eros – Tanatos. Ali pa Žariš in žgeš.

Posebej prepoznavni in občudovanja vredni pa nista le Žmavčeva ustvarjalna kondicija in sporočilnost njegovih besedil, pač pa konstantno dohajanje in preizkušanje z vsemi novimi iskanji in iznajdevanji v dramski gradnji. S tem mislim na repetitive dogajanja v spirali, krožno dramaturgijo, preizkušanja enega v različnem, preigravanja že doživetega (v sanjah ali praznih obetih), prehode iz trdega realizma v fantastično: skratka, v njegovih besedilih je vse, kar je strukturna zakonitost v sodobni dramati. Janez Žmavc sodi med avtorje sodobne, moderne dramatike. Morebiti mu je za kanček lažje (ali pa ravno ne), ker je večji del svojega delovno aktivnega življenja preživel v gledališču (največ kot dramaturg, *SLG Celje*). Zagotovo je to mogoče prepoznati v tem, da kljub vsem modernim dramskim prijemom njegova besedila še vedno nosijo značilnosti tradicionalne dramske pisave: tu mislim na številne, natančne, pravzaprav za morebitnega odrskega uprizarjalca njegove dramatike

zavezujoče didaskalije, s katerimi vodi in usmerja. Ne gre se čuditi njegovi osebni skušnjaji, ko pravi – ko pišem, že režiram.

Naj zaključim ta spremljevalni tekst na pravzaprav neobičajen način. To pa za Janeza Žmavca najbrž ne bo posebej prenetljivo, zakaj ves mlad in za tako rekoč vse odprt je v svojem ustvarjanju. Ko sem prvič prebral oba tu objavljena dramska teksta, mi je po razgovoru ponudil svojo analizo Ivana Podkolesnika. To v pisateljskem svetu ni prav pogosto. Spominjam se, da je kot nekaj absolutno novega s svojo pesniško zbirko za časopisno rabo storil kritik Peter Kolšek – svojo zbirko je analiziral in ocenil. Naj bo to tu dovoljeno tudi J. Žmavcu. In ... več kot koristno bi znalo biti tudi preučevalcu ustvarjalnega linka med avtorjevo idejo in ubesedeno umetnino, torej umevanje hegeljanskega svetenja ideje. Za šolsko rabo bi rekli – skušajmo ugotoviti, za kakšno idejo skuša avtor izrabiti odrsko dogajanje. V našem primeru pa: avtor o tem, v kaj se je preobrazila njegova ideja, da je prepričljivo (meseno) spregovorila z odra.

Prilagam torej Žmavčev vstop v svoje literarno delo.

Nekaj razmišljanj o strukturi burlleskne tragikomedije Vstajenje Ivana Podkolesnika

Igra se začne kot aperçu (povzetek, oris – op. A. M.) h Gogoljevi komediji *Ženitev*. Po 40 letih se Podlesnik odloči, da bo obiskal Agato, ki jo je na dan poroke zapustil. Skočil je skozi okno, ušel. Pri Gogolju se s pobegom Ivana Kuzmiča Pokoljosina od Agafje Tihonovne igra konča. Pravzaprav je vsa njegova komedija naravnana prav v to zaključno polomijo glavnega junaka. Igra o Podkolesniku ni povezana z osebami, značaji in zgodbo v *Ženitvi*. Skuša ujeti le trenutek, ko se oseba, ki je pred 40 leti zagrešila tak pobeg, odloči, da se bo vrnila k svoji izvoljeni nevesti. Odločitev, porojena iz osamljenosti in drugih stisk pred koncem življenja.

40 let je dolga doba, za premislek, obujanje spominov, čas za katarzo, spoved in odpuščanje. In nadaljevanje. Agata gotovo ni več tisto, kar je bila. Zagotovo pa mu ni pripravljena na stežaj odpreti vrat. Po njeni zavr-

nitvi žene Podkolesnika po samouresničitvi naprej, tava od ene do druge ženske, ki jih je poznal, imel ali največkrat ni imel. Vselej trči na konkretno žensko, z njenimi zahtevami, pričakovanji in željami. Konflikti so neizbežni. Vendar nepričakovani. Vsakokratni fiaski pa niso nič drugega kot past za slepo zaupanje vase, da lahko Smrt ukani z vedno novimi osvajanji in užitki, ki jih daje življenje. In še takrat, ko prenese strategijo osvajanj iz čisto čutnega sveta v transcendenco, se ta sublimacija izkaže za čisto prevaro, (samo)zavajanje, da se bo življenje nadaljevalo sub specie aeternitatis (v svoji naravi, v svoji univerzalni obliki – op. A. M.). Iskanje svetega grala? Ahasferstvo? Podoba slehernika, zavezanega nenehnemu stremljenju k popolnim užitkom ... Tavanje skozi serijo osvajalskih pohodov kot beg pred (do)končnostjo ... Ta dance macabre se pred koncem življenja zlije v en sam kalejdoskop dogajanj, kjer ni več mogoče ločiti utvar od resničnosti, živosti življenja od minljivosti, zapisano sti Smrti, zdaj vse bolj očitni danosti.

Burka? ... Oznaka igre ni žanrska opredelitev, ponuja le tematsko simbolno vrednost. Vsi Podkolesnikovi poizkusi, da bi ušel Smrti, se izjalovijo z vedno novimi pobegi, ki niso nič drugega kot demonstracija neiz-

bežnega srečanja prav z Njo. Kdo se igra s kom? On s Smrtjo ali Ona z njim? Kdo se gre s kom burko? ... Življenje z nami ali mi z življenjem ...

Kje je konflikt? Ivan Podkolesnik nima dominantnega antipoda, nasprotnika, s katerim bi se lahko na smrt spopadel in razrešil sebe in svoje travme. Po vsakem padcu, polomu, katastrofi, ki jih navsezadnje le sam sproži, vedno znova vstane, se pobere. Za nov spopad. Dejansko le s samim seboj. Torej je junak sam svoj konflikt.

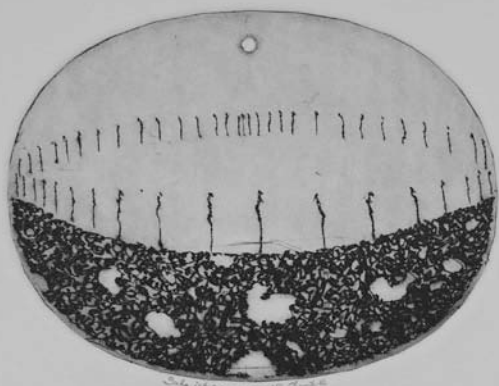
Njegovo vstajenje po vsakokratnem padcu in trdna vera, da še ni vse izgubljeno, je le blaga popotnica na tej dolgi poti do končne odreditve (razrešitve) v smrti.

Ne morem mimo vseh žensk, ki prekrižajo Podkolesnikovo pot. Epizode z njimi so zgodbe vsaka zase, fabulativno zaokrožene, vendar opete v okvir celote, ki jo povezuje Podkolesnikov križev pot romanja od ene do druge. Te ženske naj bi bile polnokrvna bitja, ob katerih se zdi Podkolesnik le kot šahovska figura, ki jih meče iz igre. Da se lahko potem ponovno vrnejo in zmagovito nadaljujejo svojo pot. Na teh ženskah sloni druga plat pripovedi in ob njih se utegne utrtniti še kakšna vzporedna misel. Nemara o trdoživosti, neminljivosti življenja.

J. Ž.

Ugotovitev, da ljudje vedno manj berejo, ni nova niti v občestvu ne sproža nobene posebne zaskrbljenosti. Da je dramatika še posebej v bralni nemilosti tudi pri tistih, ki še sploh kdaj vzamejo knjigo v roko, je drugo dejstvo v tem neljubem nizu – opravičujejo ga z ugotovitvijo, da dramsko besedilo od bralca terja ekstremno zbranost, pravzaprav kar posebno spretnost, ki se je je treba priučiti. Prijaznejša zna biti usoda s teksti, ki so uprizorjeni – z odrsko govorico še najlažje pridejo v stik z bralci/gledalci. Samo žele ti, da bi se kdaj mimali Žmavčev Podkolesnik in režiser z igralsko ekipo.

Andrej Makuc

Stojan Bezočnik: Na zemlji, 2012,
suha igla, 11,5 x 14 cm

O SLOVENSKEM ZGODOVINSKEM ATLASU S SKROMNIM OZIROM NA NJEGOV LEP KOROŠKI DELEŽ

(Založba Nova revija, Ljubljana 2011, 260 strani velikosti A 4, katalogizirana urednika France M. Dolinar in Drago Bajt)

Nastajanje te v vsakem pogledu odlične knjige je v svojem uvodniku *Slovenski prostor in čas* prikazal akademik Niko Grafenauer, pesnik, ki je sicer tu zapisan kot založbin glavni urednik. Njegov predgovor je dejansko vzorni esejistični vsebinski povzetek zgodovine slovenskega naroda, kot nam jo pač *Atlas* v razširjeni podobi vsestransko osvetljuje.

Že s tega vidika je razumljivo, da je naša knjiga pregledni znanstveni dosežek. Potrjujejo ga nadaljnji podatki, v katerih beremo, da ga je spisalo šest poglavitnih avtorjev in 34 sodelavcev, v veliki večini skoraj vsi z najvišjim znanstvenim naslovom. Dodati je treba, da je *Atlas* zasnoval dvojni doktor znanosti Igor Grdina, kot recenzenti pa so zapisani mag. Stane Berzelak, ki mu naj takoj pripišem, da v obsežnem sodelavskem krogu očitno edini zastopa Koroško, ter dr. Mateja Režek, dr. Vasko Simoniti in akad. dr. Peter Štih.

Naš zbornik je z obširnimi kazalom na polnih sedmih straneh razdeljen v osem temeljnih vsebinskih sklopov, za tem pa v številna nadaljnja poglavja. Prav v slednjih pregledno spoznavamo zgodovinske dogodke in posebnosti po posameznih krajih. Prvi od njih je naslovljen *Slovensko ozemlje v prazgodovini*. Kot vsi ostali ima svoj uvodni del, vendar ta ni posebej avtoriziran, kakor so s kazalom praviloma vsi drugi sestavki. In že prvi ima svoj naslov, ki nam samoumevno pove, da gre za starejšo kameno dobo. Na začetku jo zaznamujeta tudi jami Špehovka v Hudi luknji pred Doličem pod Mislinjo in Herkove peči (v tej rabi so to večje skale ali pečine) nad Radljami. Slikovno nam to prav tako prikaže prvi od sicer nešteti zemljevidov, ki so seveda pričakovana nadaljnja uredniška značilnost knjige.

Starejšo železno dobo označujejo naselbina z grobiščem v Starem trgu pri Slovenjem Gradcu ter grobišči na bližnjem Legnu in

pri sv. Joštu na Paškem Kozjaku. Stari trg je označen še kot edino grobišče v mlajši železni dobi. K predrimski dobi sodijo še najdišča predrimskih pisav z zaradi svoje situle iz 5. st. pred n. št. dobro znanimi Vačami v osrednji Sloveniji ter z Ženjacom pri Negovi v Prlekiji. Ta ima napis celo še v galskem oziroma starogermanskem jeziku, vendar se še niti najbolj uveljavljeni jezikoslovni izvedenci niso mogli zediniti, v katerem dejansko je.

In zdaj smo v najstarejši rimljanski dobi od 1. do 4. stoletja in tudi v tem obdobju na območju Koroške prostorsko spet prednjači Mislinjska dolina s Starim trgom oziroma s Colatiom ali natančneje določeno s tukajšnjim naseljem in grobiščem. Posebnost teh omemb je, da se jim pridružuje kmečko posestvo (= vila rustica) sredi Mislinjske doline v Dovžah.

Preseneča nas pa, da dovolj številne rimske najdbe v Mežiški dolini v našem zgodovinskem atlasu sploh niso upoštevane ne na obstoječih zemljevidih ne v besedilu, kar bi jim glede na njihov širši pomen nedvomno pripadalo. Bile so že večkrat dokumentirane in to verjetno še najbolj v *Krajevnem leksikonu Slovenije IV* (DZS, 1980). Omenjajo se predvsem cestna povezava Celeia – Gosposvetsko polje, znameniti Rimski vrelec pri Kotljah, Brančurnikova rimska klop pred Prevaljami ter dejstvo, da so tod rudarili že Rimljani.

Za Rimljani so v poznem 6. stoletju ozemlje Koroške pričeli naseljevati Slovani in naša zgodovina nam proti koncu tega stoletja že poroča o prvi njihovi kneževini Karantaniji. Središče je imela na Krnskem gradu na Gosposvetskem polju s cerkvijo Gospe Svete. Njen opis odlično dopolnjuje celostranski zemljevid karantanske kneževine. Na zahodu presega rob Visokih Tur, na vzhodu pa mimo karavanskega pogorja ter južno od Dravske doline obsega in presega slovenjegraško naseljitveno ozemlje. Karantanija prav tako sega daleč na sever, kjer se mimo pomembnega mesta Bischofshofen (= Škofovski dvor) in mimo Semmeringa približa mestu Kremsdorf in

KNJIŽNE OCENE

zatem mestu Vindobona, rimljanski predhodnici Dunaja. Celo že v zgodnjem karantanskem obdobju je Slovenjegraško zapisano kot pomembna upravna in cerkvena pokrajina.

Približali smo se razdelku o arheoloških najdiščih v 7. stoletju zgodnjega srednjega veka. Opremlja ga lepo pregleden zemljevid z Legnom in naseljem Puščava nad Starim trgom kot edino koroško zgodovinsko lokacijo tega obdobja, še toliko bolj pomembno, ker je na njej locirana tudi ena najstarejših slovenskih cerkva. Leta 1994 jo je natančno, z obsežnimi izkopavanji raziskala legenska domačinka dipl. arheologinja Mira Strmčnik, sodelavka mariborskega zavoda za varstvo kulturne dediščine. Izredno ustrezno jo je opisala in orisala v priložnostni knjižici *Legen: Sveti Jurij, zakladnica podatkov (Občina Slovenj Gradec, 1994)*.

Tudi v razdelku *Karantanija in Kocljeva kneževina v 9. stoletju* se ponavlja navedek, da je Slovenjegraško območje pomembna karantanska pokrajina, v današnji Koroški edina južno od Drave. Pa naj dodam, da je v kazalu kot avtor poglavja o zgodnjem srednjem veku najpogosteje zapisan dr. Miha Kosi. Še pomembnejši zgodovinski podatek je nastanek samostojne vojvodine Koroške v letu 976 – obenem s Svetim rimskim cesarstvom. Za splošno slovensko zgodovino na zemljevidu beremo oznako *Alpski Slovani v 7. in 8. stoletju*, ki Sl. Gradec celo navaja kot pomembno naselje z ostanki antičnega mesta. Tu se pač lahko vrnemo k malo prej omenjenim raziskavam arheologinje Strmčnikove.

Približujemo se obdobju okoli leta 1000, za slovenstvo izredno pomembnemu zaradi nastanka *Brižinskih spomenikov* in z njimi prvega pričevanja o slovenski pismenosti. Ime so dobili po samostanu Freising, poslovenjenem Brižin. Njihov pomen so raziskovali že v 19. stoletju, prilaščali pa so si jih tudi Čehi, Slovaki in Hrvati. Končno je le obveljalo, da so napisani v najstarejši obliki slovensščine in morda jim naš atlas prav zaradi tega namenja preveč skromen zapis. Omenja pa oba začetnika slovanske pismenosti Cirila in Metoda, ki sta po letu 860 uvajala slovansko bogoslužje predvsem na Moravskem in zanj prevajala nabožne spise v staro cerkveno slovanščino. Zanj sta ustvarila črkopis glagolico, ki jo je v 10. stoletju nadomestila cirilica,

kakršna je še vedno v rabi pri nekaterih slovanskih narodih.

Z zemljevidom jugovzhodnega rimskega cesarstva iz 11. stoletja nas *Atlas* seznanja z navedkom, da je na Slovenjegraškem že takrat bilo zgodnje fevdalno in cerkveno središče. Na tem mestu pogrešamo natančnejšo utemeljitev, ki bi se jo vendarle našlo v kakšnem viru o prvi omembi kraja leta 1091 in v presenetljivem podatku, da je tu bila prva šola že leta 1228. To kraj nedvomno uvršča med najstarejše s takšno ustanovo, dasi je treba vedeti, da je to bila zgolj kakšna zgodnja oblika cerkvenega usposabljanja posebej izbranih dečkov za cerkvene pomočnike oziroma ministrante, s tem pa tudi za duhovniški naraščaj. Vendar si oba navedka lahko zamišljamo predvsem v povezavi z močno grajsko utrdbo nad Starim trgom v neposredni bližini mesta. Pozneje so ji dozidali pokrito zunanje stopnišče, po katerem so verniki kleče končevali romarski vzpon v cerkev.

Leta 1251, ko je kraj Slovenj Gradec postal trg, je v Marenbergu/Radljah nastal dominikanski ženski samostan in tu obstal do zapiranja znatnega števila teh ustanov za cesarja Jožefa II. v letu 1782. Se pa razdelek *Visoki in pozni srednji vek* (tudi tega največkrat podpisuje M. Kosi) prav tako posveča še zidavi gradov v središčih močnih gospostev, med katere da je spadalo tudi Slovenjegraško. Na tem mestu beremo še, da so v 13. stoletju na Slovenskem nastajale mestne naselbine z lastno pravno ureditvijo zlasti takrat, ko so s tem napredovale iz dotedanega trga. Kot primer je naštetih nekaj krajev, za Koroško spet Slovenj Gradec s prvo (posredno) omembo meščanske naselbine leta 1188, potrditev kraja kot trg leta 1251 in podelitev mestnih pravic v letu 1267.

Za leto 1209 so na zemljevidu zemljiško posestne razdelitve Mežiške doline vpisani Črna, Guštanj in Dravograd. Slovenj Gradec je v letu 1230 označen kot najjužnejše središče koroškega vojvodstva. Za leto 1261 zvmemo, da je do takrat oglejski Slovenj Gradec pripadel Ulriku Spanheimskemu. Že leta 1270 je Slovenjegraško in vse druge slovenske dežele vojaško osvojil češki kralj Otakar II. in jim vladal do smrti 1276. S tem se je končalo prvo obdobje, ko je bilo slovensko glavno mesto Praga.

Preglednica tržnih naselbin nam prikazuje, da je na Koroškem za Slovenjim Gradcem drugi najstarejši kraj Dravograd s pridobitvijo tržnih pravic leta 1192. Pomembnejša je preglednica *Prve omembe meščanskih naselbin na Slovenskem*, kjer Dravogradu z isto gornjo letnico sledijo Velenje 1264, Marenberg 1268, Vuzenica 1288, Muta 1302, Vitanje 1306, Guštanj 1317 in Lovrenc 1335. Kraje sem si dovolil vpisati v obsegu poznejšega okrožnega glavarstva Slovenj Gradec.

Kot pomembnejša gradova v poznem srednjem veku sta za Koroško najprej omenjena Slovenj Gradec in Vodriž pri Šmiklavžu; za njima so vpisani Vuzenica, Guštanj, Dravograd, Pukštanj (Buchstein, Bukovje), Muta in Marenberg. Grajske posesti celjskih grofov so na Koroškem zajemale del Dravske doline z Muto na levem bregu reke ter poglavitni del od Kamna do Vuhreda na desnem bregu.

Zemljevid cerkveno upravne ureditve ima kot duhovnije (starejše manjše župnijske enote) poleg Slovenjgradca vpisane tudi Šentilj (pri Mislinji), Šmartno/SG, Dravograd, Vuzenico, Muto in Marenberk (pisavi kdaj služi še končnica -g). Samostana sta bila le dva, poleg že omenjenega marenberškega še na Muti z oznako, da pred letom 1329. Pa naj prav tako omenimo še v mogočni stavbi delujoči samostan Šent Pavel v Labotski dolini z znanim zgodovinskim vplivom po vsej Dravski dolini; vse do sedanjosti samostan ostaja vsaj delno slovenski.

Naslednji zemljevid je *Pomembnejši romanski in gotski arhitekturni spomeniki*. Tu ponovno najdemo grad Vodriž (še vedno opazimo velike razvaline in mogočno grajsko steno), Stari trg (cerkev, odlično vzdrževani grajski vrh spet spregledan). Zatem so na vrsti cerkvene gradnje, najprej Slovenj Gradec z obema mestnima cerkvama (1251, 1416) ter pred časom izredno izvedensko obnovljena veliko starejša legenska cerkev nad Šmartnim. V Mežiški dolini so Leše z obema sestrsko nameščenima cerkvama (ena je rudarska kot edini spomenik nekdanjega velikega rudnika). V celoti neomenjene ostajajo Ravne.

Vsaj delno bogatejše je predstavljena Dravska dolina: Libeliče, Šentjanž nad Dravčami ter Vuzenica in Muta s po dvema

cerkvama. Skoraj gotovo se mora kaj omeniti še v Radljah, Vuhredu in Podvelki ter v Josipdolu in na Ribnici.

Posebno zgodovinsko vrednost ima zemljevid *Posestna razdelitev na jugovzhodu rimskega cesarstva okoli 1425, na vrhuncu grofov celjskih*. Zajema vso Koroško od Gornjega Dravograda (Oberdrauburg – tako se imenuje za razliko od našega mesta s prvotnim imenom Spodnji Dravograd, Unterdrauburg), Šmohora, Ostrovice, Grebinja, Volšperka do Deutschlandsberga. Celjski so na jugu posedovali vso Slovenijo do hrvaške meje ter na zahodu Goriško grofijo z delom Beneške republike in Istrskega polotoka z otokoma Cresom in Rabom. Celjske meje so prav tako bile meje Svetega rimskega cesarstva, ki je obstajalo od 10. stoletja do leta 1806, ko ga je ukinil francoski cesar Napoleon.

V poznem srednjem veku je Slovenj Gradec označen kot zelo pomembno trgovsko središče zlasti za sol, vino in železo ter kot splošna prometna pot. Že od 13. stoletja je kraju povečevala pomen kovnica denarja. V 15. in 16. stoletju je bilo mesto večkrat hudo prizadeto zaradi turških vpadov, zlasti kadar so si Turki Mislinjsko dolino izbrali za prehodno pot proti Pliberku in naprej na Koroško. Protiturški tabori so nastali v Starem trgu, Vuzenici in Kotljah.

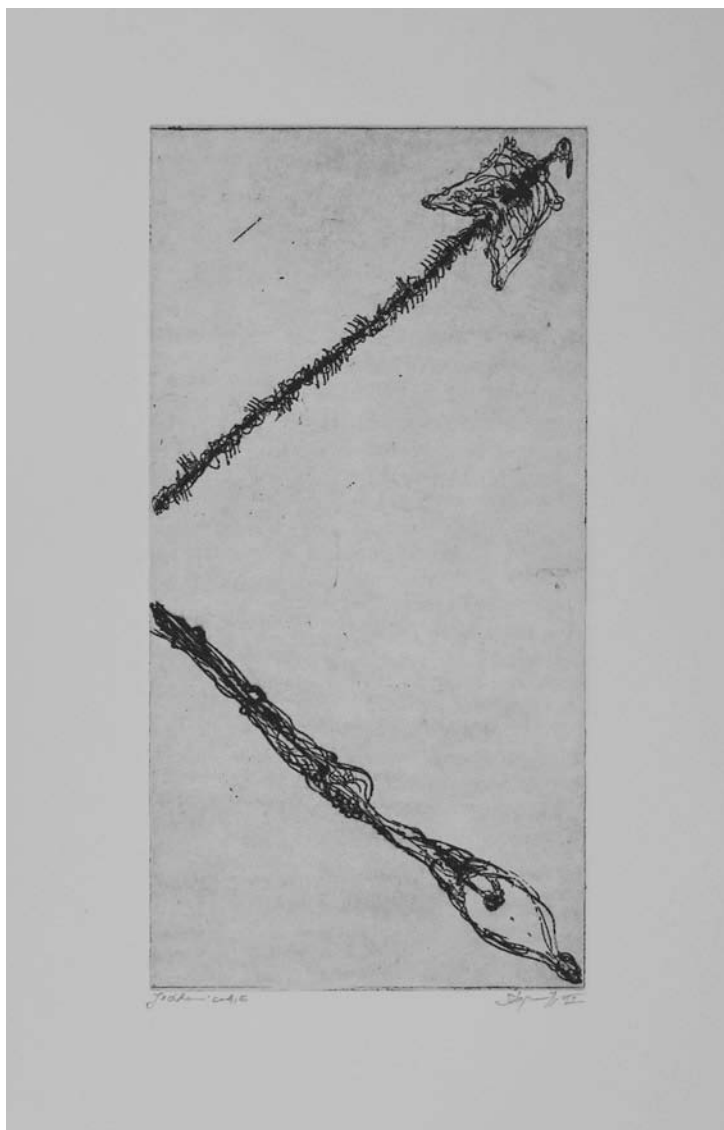
V razdelku o razvoju habsburške prevlade v cesarstvu me je zlasti zanimal nadvojvoda Ernest Železni, znan tudi po tem, da je bil zadnji, ki je pri ustoličenju na Gosposvetskem polju leta 1414 prisegel tudi v slovenščini. Presenetila me je sila kratka omemba v eni sami vrstici, kjer seveda ni prostora za zgoraj omenjeni navedek. Lotil sem se *Enciklopedije Slovenije*, kjer sem dokaj osupel iskal zaman. Odprl se mi je z lastnim geslom šele v *Velikem splošnem leksikonu* (DZS, 1997), kjer sicer celo piše, da gre za prevod znanega nemškega leksikona. Toda tu beremo celotno zgodbo tudi z dejstvom, da je gospod Železni takrat na knežjem kamnu pri Krnskem gradu bil ustoličen po starodavnem obredu v slovenskem jeziku.

Proti koncu 15. stoletja je bil Slovenj Gradec z vso Koroško močno izpostavljen ob vojaških pohodih madžarskega kralja Matija Korvina – to je prav tisti, ki v slovenski ljudski zavesti obstaja kot najdobrotljivej-

ši vladar. Posebej se v našem viru omenja nič kaj blagohotna ogrska oblast na Koroškem v obdobju od 1479 do 1490, ki se ji je sicer Slovenj Gradec moral predati šele v letu 1489.

Zemljevid starih slovenskih romarskih poti nas pouči, da so bila *koroška romarska središča* tudi Homec pri Šmartnem, Uršlja gora, Devica Marija na Kamnu pri Vuzenici, Puščava pri Lovrencu ter s potjo Sv. Eme Krške tudi Javorje, Črna, Podpeca, Slovenj Gradec in Dravograd.

Ve se, zakaj večina Slovencev časti Primoža Trubarja – zaradi častnega naziva oče slovenske knjižne pismenosti, Slovenj Gradec pa še posebej zato, ker je bil prvi, ki je zapisal njegovo slovensko mestno ime kot

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2012,
jedkanica, 19,5 x 10 cm

Slovenji Gradec že v enem od svojih spisov leta 1577. Seveda je to povezano z dejstvom, da je na zemljevidu cerkveno upravne ureditve v 2. polovici 16. stoletja na Koroškem južno od Drave edino Slovenj Gradec napisan kot protestantsko središče.

Na zemljevidu *Največji kmečki upori* je eden v letu 1515 označen tudi pri Vuzenici skupaj z uporniškim središčem ter s spopadom med upornimi kmeti in cesarsko vojsko, žal pa v skromnem besedilu ni nobenih drugih podatkov.

Smo pri zemljevidu *Gospodarstvo v 16. in 17. stoletju*, na katerem so vpisani tudi fužinarstvo Slovenj Plajberk, Podljubelj, Borovlje, Reberca, Železna Kapla, Lipica, Peca, Črna, Gradišče, steklarstvo Vitanje ter rudnika Obir in Peca.

Zemljevid *Gospodarstvo v 18. stoletju* ima kot zanj pomembne vrisane tudi koroške kraje Borovlje, Podljubelj, Plajberk, Obir, Železna Kapla, Lobnik, Reberca, Lipica, Peca, Črna, Mežica, Guštanj, Mislinja, Vitanje, Šoštanj, Stara Glažuta, Josipdol, Recenjok pri Lovrencu in Muta.

Med jožefinskimi reformami v obdobju 1782–1786 so bili prav tako na Koroškem ukinjeni naslednji samostani: v Labotski dolini Grebinj in Št. Andraž ter v Dravski dolini sosednja samostana Muta (avguštinci) in Marenberk (dominikanke). Po cerkveno pravni ureditvi na zemljevidu iz leta 1792 so lavantinski škofiji pripadale tudi župnije Stari trg, Ravne, Pliberk in Št. Andraž, kjer je bil škofijski sedež, ki ga je škof A. M. Slomšek prenesel v Maribor v letu 1859.

Seveda je v tako obsežnem *Zgodovinskem atlasu* še veliko privlačnega gradiva, ki ga žal moram v celoti prepustiti bralcem. Najmanj, kar sem še dolžan, je pač vsaj navedek naslovov štirih sklepnih poglavij z večinskimi avtorji: *Od začetka novega veka do pomladi narodov* (B. Golec), *Od Zedinjene Slovenije do razpada Avstro-Ogrske* (A. Gabrič), *Slovinci v Jugoslaviji* (najobsežnejše poglavje, A. Gabrič), *Republika Slovenija* (A. Gabrič), *Viri in literatura*, *Imensko kazalo* – 32 strani /uredn.

Franček Lasbaher,
Šmartno/Slovenj Gradec,
12. 3.–16. 3. 2014

Stojan Brezočnik: Iskanje duše

PRILOGA

V sodobnem svetu, ki mu vladajo elektronski mediji, je vse manj prostora za antropocentrične poglede na življenje. Nadomešča jih površno in posplošeno doživljanje s tehnologijo preobremenjenega aktualnega trenutka, v katerem se samo občasno kot glas vpijočega v puščavi zasliši beseda, da smo le palčki na ramenih velikano tradicije. Zato smo v nepregledni množici trendovskih likovnih prizadevanj toliko bolj pozorni na sklenjene nize podob, ki v središče dosledno postavljajo človeka – človeka, vpetega v vse bivanjske situacije, ujetega v usodnost lastnih izkušenj in spoznanj v odnosu do sveta, do bližnjega in do samega sebe, kjer se kot posameznik nazadnje sooča s samoto, izolacijo in nebogljeno izpostavljenostjo. Prav takšna, eksistencialistična, a povzdignjena v jezik metafore in gnana od občutene, z izvirnim humanizmom napolnjene intuicije, je vslikovljena poetika, ki jo v grafičnem ciklu zadnjih let razvija Stojan Brezočnik, tihotno umaknjeni, občutljivi duhovni kozmopolit in melanholični potohodec po nepredvidljivih katakombah človekove zavesti in podzavesti. Na videz lahko igračkano z arhetipsko poenostavljeno človeško figuro, spredeno iz tenkočutnega, prav nič mesenega prediva kot rana ostrih zarez v čvrsto podlago kovinske grafične matrice, v resnici ilustrira odtujenost in banalnost vsakdanjega življenja, v katerem večini bivanjska samoumevnost le poredko narekuje soočenje s temeljnimi resnicami o sebi in svetu ter v odnosu do drugih.

V oddaljenem dialogu s kiparskimi in slikarskimi deli Alberta Giacomettija, ljubljenca Sartra in francoskih eksistencialistov, se sporočilo grafičnih listov napaja iz poglobljenega odnosa med figuro in prostorom, pri čemer se osredotoča na »energijsko« moč praznine, ki obkroža figuro ali skupino figur. V pripovedovanju intimističnih zgodb je Brezočnik istočasno konceptualen in čustven, anonimen (splošen) in poseben, starosveten in moderen. Sporočilo o obstoju in nehanju, o utelešenju in žitju, o ljubezni

in smrti je položeno v utrujena telesa, ki lebdijo v nedoločljivem prostoru, kjer iščejo negotovo sidrišče za milost svoje rasti. Brezočnikov likovni svet je na videz nadrealističen, in je eksistencialističen, in je ekspresionističen ali pa vse troje hkrati ... ali pa povsem nekaj drugega. Brezočnikove figure se trudijo, da bi si poiskale par, ki predpostavlja hrepeneči ideal popolnosti in združitve, medtem ko v skupini še bolj očitno kot na samem nakazujejo svojo (iz)ločenost in odtujenost, ne le med seboj, temveč predvsem do nas, gledalcev.

Stojan Brezočnik je nenavadno občutljiv za brezdušnost in intelektualno praznoto potrošniške mentalitete sodobnega človeka, zato je ves čas na sledi idealu vrednot, ki bi zagotovile humanejšo družbo, bolj človekoljuben svet. A njegov tenkočutni »boj« ni usmerjen v angažirano soočenje s sprevrženimi vzorci sodobnega načina življenja, temveč v introspektivno, privzdignjeno iskanje izgubljenih temeljev. Krhke podobe pripadajo nekakšnemu posthistoricističnemu občutju, ki neizogibni usodnosti naše lastne, v vsakem trenutku in vsepovsod prisotne fizične minljivosti zoperstavlja brezčasnost večnih zgodb o človeški radoživosti, a tudi nečimrnosti in trpljenju. S poudarjeno alegorijsko strukturo in simbolnim nagovorom skušajo morda nagovoriti davno izgubljene ali prikrite pomene, arhaičnost izraza teh grafik pa moramo brati skozi kopreno hrepenenja po arkadijskem idealu nedolžnosti in sreče, v katerem se veselje in žalost človeškega srca dopolnjujeta tako naravno in neizbežno kot v življenju narave dež in sonce ali dan in noč.

Marko Košan,
oktober 2005/april 2014

*Stojan Bezočnik: Izgubljene duše, 2009,
suha igla, 10,5 x 14 cm*

Stojan Bezočnik: Jutro, 2012, suha igla, 17 x 12 cm

Stojan Bezočnik: Potovalci, 2013, suha igla, jedkanica, 25 x 17 cm

Stojan Bezočnik: Pod milim nebom, 2006, suha igla, 16 x 11,5 cm

Stojan Bezočnik: Par, 2012, suha igla, 7 x 11 cm

Stojan Bezočnik: Svetlo sonce, 2012, suha igla, 7 x 11 cm

Stojan Bezočnik: Sejalec, 2013, suha igla, 10 x 9,5 cm

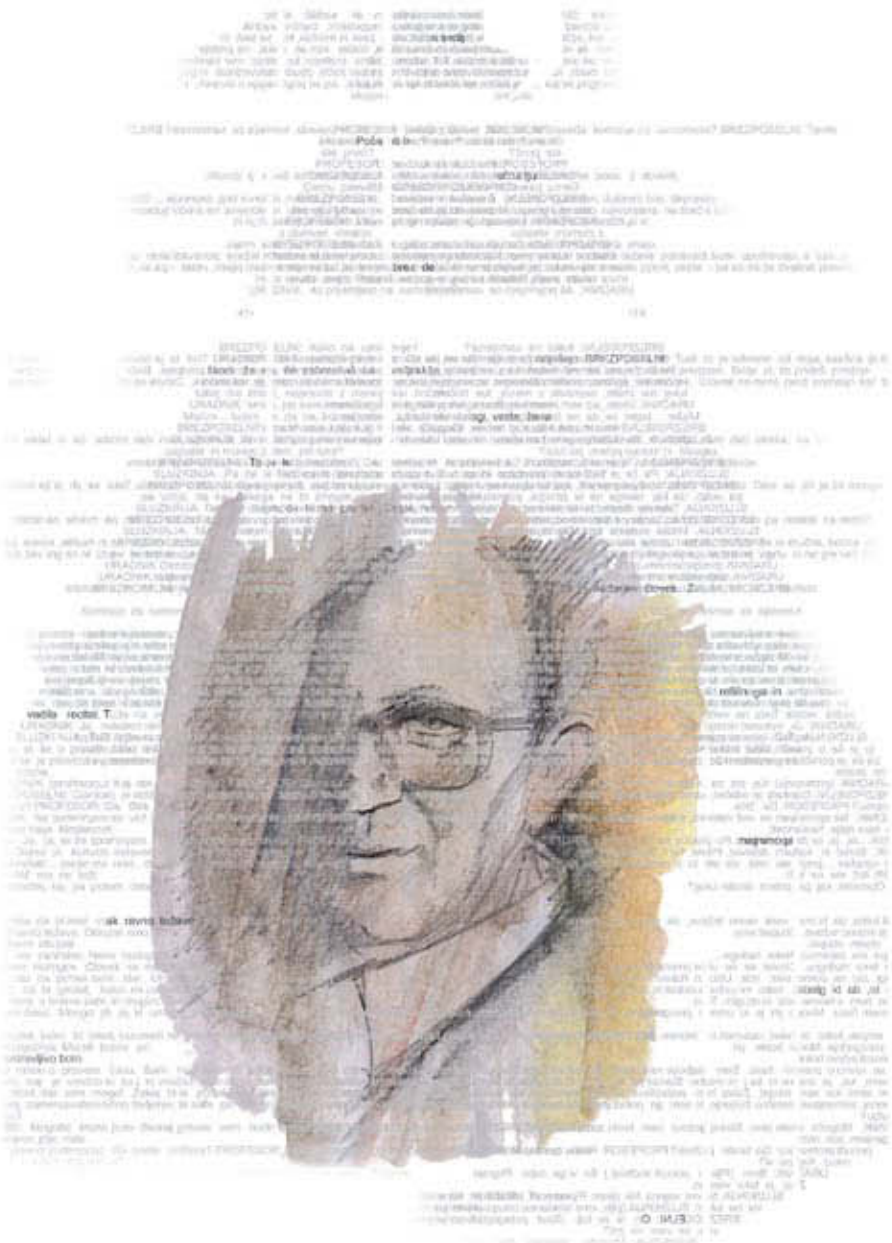
Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2009, suha igla, 16,5 x 16,5 cm

Avtor portretov
Velika **ZBRANOST** slikarju omogoči,
da upodobi **KONJIČE** v galopu.

ANAGRAMI

Literatura je rodovitna **RAL**, roman je napoj iz **ČAŠE** zvedavosti.

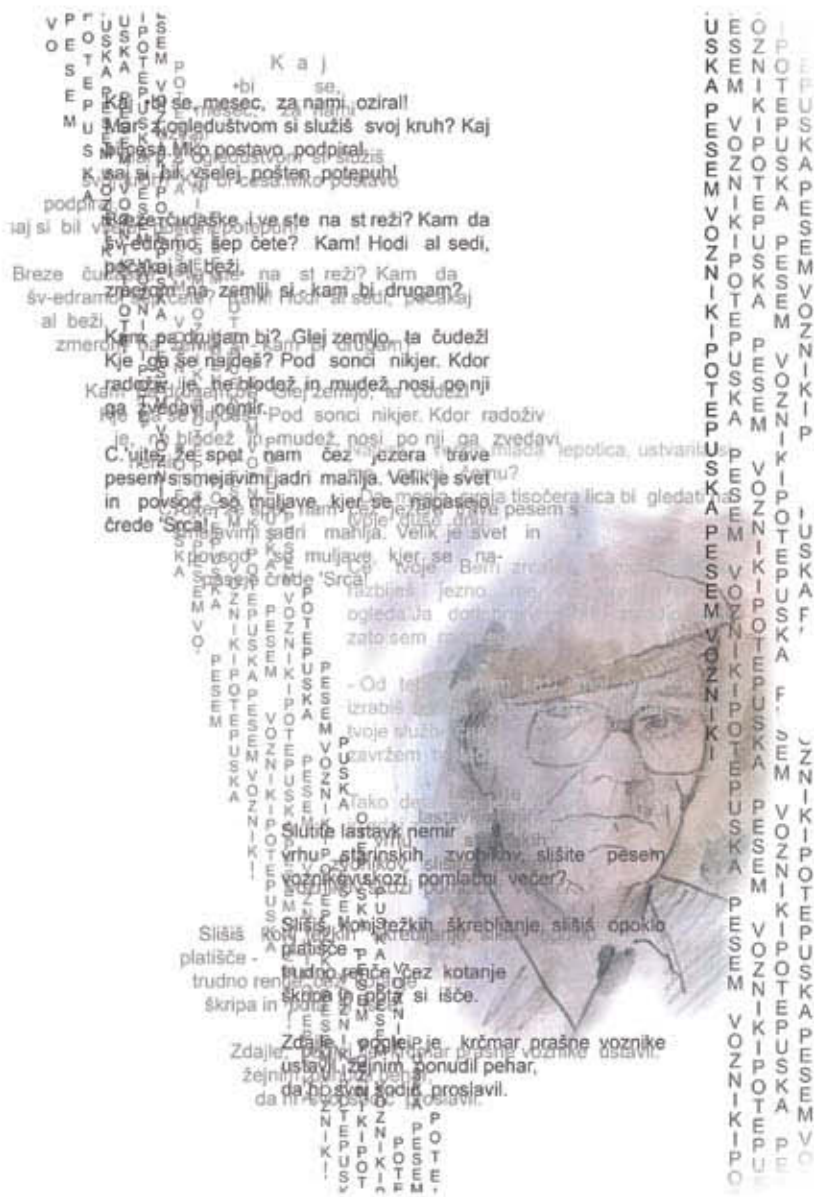
Iz VRTIN spomina hušknje misel kot poskočen ZEFIR.

Taksi put
 sedi hooj
 bled in
 zamejen
 ob oor im
 okn in
 r sta v
 zveidnato
 nebo. Zopet
 mu stiska
 sroe
 brezmejne
 zalogi
 gorice
 hipepenije
 Soize mu
 tekli po lid
 h, in v
 solzah
 zaspil kakor
 otrok
 Zatohla
 izba jodi
 n' jgo
 kance z
 zarja, elo
 železno
 mrežo.
 Skoz
 okno se
 vidi jano

Mirkovi je
 zbolel od
 zalir il. V
 srz ga je
 r. Ala
 javest, da
 pesniku ni
 več
 mogoče
 iztekr
 izv
 m ale in
 oučinstvo r
 zvrtačo
 vzrok tej
 bnki
 resnici na
 tedanj
 pesnik e
 čel. Ja
 prav za
 prav niso
 pesniki
 časih pa
 tudi na
 silbe
 duhove
 prejš
 njih časov,
 kakor da
 so li
 pobrali o
 pesniki
 snov iz
 živir ja.
 Šir
 y jub
 ilkovič pa
 je bil
 poštena
 duša in
 nikoli ni
 izmeknil kaj
 misli j, dasi
 ni ironi
 svojih. Zato
 so mu
 očitali kni
 tiki, da sr
 njegui pr
 zvodi
 podot
 straf j na
 njv katero
 sr oblieko
 i esa na
 je.
 Mirkovič si
 ni vedel
 pomagat
 iskal je
 trgnile
 mnoga

življenja Sta
 je bil poštena duša
 kni kaj misli j, dasi
 amel svojih. Zato so

Ustvarjalnost je blagodejna VAKCINA za lajšanje duševnih RAN.

Literarno snovanje je **OBRT** brez ubeseditvenih **MEJA**.

BERNEKERJEVE NAGRADA IN PLAKETE ZA LETO 2014

KULTURA

Komisija za podelitev Bernekerjevih priznanj pri občinskem svetu v sestavi Andrej Breznik, predsednik, in člani Peter Hergold, Barbara Kamnik, Marjan Kos, Simona Levč, Andrej Makuc in Karli Pruš je na svojem sestanku dne 21. 1. 2014 obravnavala vse prispele predloge in soglasno sklenila, da *Bernekerjeve plakete* za leto 2014 prejmejo:

- VOKALNA SKUPINA DAR za predano ljubiteljsko glasbeno poustvarjanje ter širjenje kulture petja v lokalni skupnosti in širše;
- gospod TOMO NOVOSEL za vsestransko predanost in strokovnost na področju kulturne ustvarjalnosti v lokalni skupnosti in širše;
- gospod LEON KRAMLJAK za dolgoletno zborovodsko delo ter predano in strokovno ustvarjalnost na področju širjenja kulture petja v lokalni skupnosti.

VOKALNA SKUPINA DAR

Idejo o nastanku *Vokalne skupine Dar* je zasnoval gospod Janez Glasečnik, ki je tudi njen zborovodja. Prvi javni nastop je skupina izvedla leta 2005. Prvotna zasedba je štela sedem članov, ime *Dar* pa jim je nadel takratni slovenj-

graški župnik Peter Leskovar. V osmih letih se je iz prvotne zasedbe oblikoval zbor, ki trenutno šteje dvajset pevk in pevcev, ti prihajajo iz različnih krajev dekanije Stari trg.

Repertoar *Vokalne skupine Dar* zajema petje tako cerkvenih, ritmičnoduhovnih, ljudskih, narodnih, zabavnih in otroških pesmi kot tudi zimzelenih, popevk in umetniških pesmi.

Prvi koncert so člani *Vokalne skupine Dar* organizirali decembra leta 2008 in na koncertu zbirali prostovoljne prispevke. S tem so postavili temelje svojemu poslanstvu, da bodo imeli vsi njihovi koncerti dobrodelno noto.

Skozi naslednja leta so veliko koncertirali, omenjenih je samo nekaj njihovih nastopov: v letu 2009 so se odzvali na povabilo zaporniškega duhovnika Roberta Friškovca pri projektu *Ecce Homo - Glejte človek*, organizirali so koncert z naslovom *Najlepše narodne žalostinke* ter s svojim petjem obogatili božično-novoletni koncert v Razborju, kjer redno nastopajo.

Od leta 2010 se redno udeležujejo območne revije odraslih pevskih zborov Mislinjske doline in so po mnenju strokovnega ocenjevalca najperspektivnejši zbor Mislinjske doline. Ob 5. obletnici delovanja so priredili dobrodelni koncert, leta 2011 pa organizirali božični koncert z naslovom *Božič za vse ljudi*, kjer so zbirali sredstva za družine v stiski.

Vokalna skupina Dar

Tomo Novosel

Maja 2012 so sodelovali na dobrodelnem koncertu za Pedra Opeko, sodelovali pa so tudi v programu v okviru projekta *Evropska prestolnica kulture* in na *Koroškem kulturnem poletju*, kjer so izvedli samostojni koncert slovenskih narodnih pesmi.

V preteklem letu 2013 so organizirali svoj prvi letni koncert z naslovom *Drobna pesem, a glej, skupaj nas drži*. Prostovoljne prispevke so tokrat namenili projektu *ELA*, izgradnji centra za otroke s posebnimi potrebami v Malaviju.

K sodelovanju na predbožičnem in dobrodelnem koncertu jih je povabil *MPZ Vres*, zadnji nastop v letu 2013 pa so člani *Vokalne skupine Dar* izvedli v kulturnem domu na Selah, kamor so jih, že tradicionalno, povabili pevci *Moškega pevskega zbora Franc Ksaver Meško*.

Vsako leto za svoj rojstni dan pojejo pri večer- ni maši v Slovenj Gradcu, po njej pa še v *Splošni bolnišnici Slovenj Gradec* in tako s pesmijo, z mladostjo, veseljem, drobnimi pozornostmi in s stiskom roke bolnikom in osebu pričarajo božič.

S pesmijo vedno znova razveseljujejo stanovalce doma starostnikov v Slovenj Gradcu in Črnečah, odzovejo pa se tudi povabilom po vsej Sloveniji.

Ker je *Vokalna skupina Dar* s petjem in kulturnim ustvarjanjem prisotna v vseh krajih občine, vsi njihovi koncerti pa imajo dobrodelfno noto in ker jim občinstvo rado prisluhne, kar je vidno na njihovih nastopih in koncertih, ko so dvorane polne do zadnjega kotička, smo prepričani, da jim bo *Bernekerjeva plaketa* za leto 2014 še dodatna spodbuda, da bodo s svojim poslanstvom tako zagnano tudi nadaljevali. Iskreno jim čestitamo.

TOMO NOVOSEL

Tomo Novosel je rojen v Slovenj Gradcu. Obiskoval je *Gimnazijo na Ravnah na Koroškem* in nato odšel v avstrijski Gradec, kjer je sprva študiral nemščino in filozofijo, nato pa se je preselil v Ljubljano, kjer je študent na *Fakulteti za socialno delo*.

V času študija sta izšli dve njegovi književni deli. Pesniško zbirko *Onomatopoeikon življenja* je izdal leta 2008. Dve leti kasneje, leta 2011, je izdal roman o medkulturnem sodelovanju *Normala utruja*.

Novosel je od maja 2011 predsednik *Društva eksperimentalne umetnosti Slovenija*, ki v slovenj- graško strukturo vnaša, za to okolje, nove izzive – preizkusil se je v vlogi glavnega urednika pri izdaji romana Franca Vezele *Jaz tebe – ti mene* ter kot vodja projekta *Poezija na traku*, v katerem je združil dvanajst koroških pesnic in pesnikov ter tako ustvaril zvočno knjigo z avtorsko vsebino.

Od leta 2010 deluje tudi v *Kulturnem društvu Slovenj Gradec*, kjer je nepogrešljiv član, saj z entuziazmom in s pripravljenostjo venomer dokazuje, koliko vsega se da v ljubiteljski kulturi narediti tudi z minimalnimi finančnimi sredstvi ali celo brez njih, torej tudi samo z dobro voljo, idejami in ustvarjalnostjo.

Tomo Novosel je pomembno prispeval tudi k povečani dejavnosti društva *SPUNK*, saj je igralce, glasbenike in besedne ustvarjalce vključil tudi v svoje projekte. S to odprtostjo pomembno presega zaprtost posameznih skupin in izkazuje široko razumevanje kulturnega mnoštva v soustvarjalnosti.

Ob koncu leta 2011 se je lotil dramskega dela, ki je preraslo v scenarij za prvi koroški celovečerni film *Tu se piše življenje*. Za omenjeni filmski projekt je zaslužen kot scenarist, vodja vaj in režiser. Film velja za prvi koroški celovečerec, saj je snemanje potekalo izključno na Koroškem. Premierno je bil predvajan v *Kulturnem domu Slovenj Gradec* ob slovenskem kulturnem prazniku, 8. februarja 2013, do danes pa si ga je ogledalo preko 3000 ljudi.

Še istega leta je Novosel vlogo režiserja prevzel še enkrat – pri dokumentarnem filmu *Vezela*, ki nas popelje skozi življenje v Slovenj Gradcu živečega umetnika Franca Vezele – Zlatka Verzelaka. Dokumentarec si je 27. junija 2013, v improviziranem letnem kinu na Trgu svobode v Slovenj Gradcu, ogledalo preko 500 obiskovalcev.

Plaketa je zahvala in priznanje tako njegove- mu umetniškemu ustvarjanju na sploh kot tudi njegovi socialni tematiki in vsebini, s katero več kot očitno vzpodbuja k razmišljanju, razisko-

vanju samega sebe in okolja, v katerem živimo, predvsem mlade, ki so v današnjem času takih vsebin potrebni bolj kot kdajkoli doslej. Tomu Novoselu iskreno čestitam z željo, da bi ga *Bernekerjeva plaketa* še dodatno spodbudila k vsestranski ustvarjalnosti.

LEON KRAMLJAK

Leon Kramljak, rojen v Vodrižu, je osnovno šolo obiskoval v Šmiklavžu in Slovenj Gradcu. Po maturi na *Klasični 1. gimnaziji* v Mariboru je študiral na *Teološki fakulteti* v Ljubljani in Mariboru, fakultetno izobraževanje pa je končal na *Fakulteti za gradbeništvo* v Mariboru.

Že od študentskih let redno deluje na področju ljubiteljske kulture v Podgorju. Že več kot 30 let vodi *Cerkveni mešani pevski zbor* župnije sv. Urha v Podgorju, kjer je tudi organist. Pri *Kulturnem društvu Podgorje* vodi *Moški pevski zbor* že več kot 20 let. Zbor je, pod njegovim vodstvom, za uspešnost prejel tudi *Bernekerjevo plaketo* za leto 2001.

Leon Kramljak z veliko odgovornostjo izkazuje strokovno usposobljenost pri vodenju *Moškega pevskega zbora KD Podgorje*. Zbor nastopa na vseh kulturnih prireditvah v Podgorju, srečanjih pevskih zborov v regiji in ob drugih priložnostih.

Leon Kramljak opravlja zborovodstvo z vestnostjo in zanesljivostjo ter tako prispeva velik delež bogate ljubiteljske dejavnosti v zakladnico občinske in tudi regijske kulture.

Leon Kramljak

Njegovo osebnost odlikujejo vrline, s katerimi pri soljudeh spodbuja vrednote, ki v nas ohranjajo kulturno sožitje in medčloveško spoštljivost.

Delovanje Leona Kramljaka v tem času, ko občutimo pomanjkanje vrednot tudi na kulturnem področju, veliko pomeni lokalni skupnosti, saj se z nastopi obeh zborov, ki jih vodi, nenehno srečujemo s kulturno dejavnostjo, ki budi smisel za dojemanje kulturnih vrednot in bogati povprečno vsakdanjost.

Zaradi vsega naštetega smo prepričani, da bo *Bernekerjeva plaketa*, ki jo podeljujemo gospodu Leonu Kramljaku, spodbuda in hkrati potrditev, da njegovo ustvarjalnost prepozna tudi širša lokalna skupnost in se mu z njo zahvaljuje za dosedanje in prihodnje kulturno udejstvovanje. Iskrene čestitke.

BERNEKERJEVA NAGRADA ZA LETO 2014

Komisija za podelitev Bernekerjevih priznanj je na svojem sestanku dne 21. 1. 2014 prav tako soglasno sklenila, da *Bernekerjevo nagrado* za leto 2014 prejme:

STANISLAVA LUŠNIC ARSOVSKA

za dolgoletno predano in vsestransko kulturno ustvarjalnost na področju slikarstva, literature, glasbe in gledališča.

Gospa Stana Lušnic Arsovska, rojena v Slovenj Gradcu, je upokojena pedagoška delavka. Njeno dolgoletno delo na kulturnem področju, zgodbo o kulturnici, ki deluje na različnih področjih, v kulturnih in turističnih društvih, šolah, doma in v zamejstvu, bi bilo mogoče opisati kar z naslovom dokumentarnega televizijskega filma, ki ga je posnel Marjan Šrimec - *ŠTIRI STANINE LJUBEZNI*.

Njena prva ljubezen je SLIKARSTVO.

Kot slikarka se je do sedaj predstavila na 135 samostojnih in skupinskih razstavah širom po Sloveniji in v tujini. Kot organizatorica in mode-

ratorka je številnim drugim avtorjem omogočila predstavitev v občini Mislinja in kraju Gornji Dolič. Svoja številna umetniška dela je podarila v različne namene: na športnih prireditvah, humanitarnim in zdravstvenim ustanovam, ob elementarnih nesrečah pa tudi posameznikom ali društvom.

Njena druga ljubezen je LITERATURA.

Kot pesnica se je predstavila v zbirki pesmi *Poet v meni*, ki jo je izdala *Občina Mislinja*. Svoje pesmi je velikokrat predstavljala na samostojnih literarnih večerih v občinah Mislinjske doline. Sodelovala je tudi na literarnih večerih drugih organizatorjev po Sloveniji, kot recitatorka svojih pesmi pa je sodelovala na številnih kulturnih prireditvah.

Njena tretja ljubezen je GLASBA.

S petjem se je v svoji družini spoznala že v rani mladosti, saj so prepevali in igrali različne instrumente vsi družinski člani. S svojim glasom se je dokazovala in izpopolnjevala v različnih pevskih zborih po Sloveniji: *Angel Besednjak Maribor*, *Mešani pevski zbor Hugo Wolf Slovenj Gradec*, *Mešani pevski zbor Splošne bolnišnice Slovenj Gradec*, *Mešani pevski zbor Gorenje Velenje*, s katerim je leta 2008 gostovala na otoku Yersy in na Švedskem. Trenutno prepeva v *Ženskem pevskem zboru Splošne bolnišnice Slovenj Gradec*.

In četrta ljubezen? GLEDALIŠČE.

Kot igralka največ sodeluje s *Kulturnim društvom Pameče-Troblje*. Svojo gledališko dejavnost je najprej začela v Gornjem Doliču s *Kulturnim društvom Avgust Hribar*. Organizirala je številne priložnostne proslave ob državnih, republiških in občinskih praznikih v Gornjem Doliču in kasneje občini Mislinja.

Režirala je mnoge gledališke predstave, vključila se je tudi v delo gledališke skupine *Splošne bolnišnice Slovenj Gradec*. Zelo odmevna je bila predstava *Sobe* avtorja Marcusa Kobelija, kjer je odigrala vlogo gospe Kladivc.

V sezoni 2008 se je pojavila v vlogi varuške v predstavi *Na odprtem morju* avtorja Slawomirja Mrožka. Ta predstava je bila isto leto uvrščena na zaključno *Linhartovo srečanje* v Postojni.

Že v naslednji sezoni se je vključila v gledališko skupino *Studio A*. S predstavo *Ženske štorije* avtorja Aida Nikolaja se je z likom Frančeske ponovno uvrstila na zaključno *Linhartovo srečanje* v Postojni.

Da je zares odlično odigrala lik Frančeske, govori tudi dejstvo, da je bila Stana Lušnic Arsovska na *Čufarjevih gledaliških dnevih* na

Jesenicah za to vlogo nominirana za najboljšo žensko vlogo. Nazadnje smo si jo ogledali v monodrami *Boš že videla* avtorja Helmuta Peschine.

Znane so tudi njene organizatorske sposobnosti, zato je trenutno predsednica odbora za kulturne dejavnosti *Občine Mislinja*.

Velikokrat je sodelovala pri turističnih prireditvah *Odprta vrata Slovenj Gradca* in *Srednjeveških dnevih* z raznimi gledališkimi vložki in s kostumografijo.

Zelo odmevne pa so bile njene organizacije živih jaslic v Hudi luknji, in sicer kar deset let zaporedoma. Pri tej prireditvi je bila sama odgovorna za režijo, scenografijo, kostumografijo, svetlobne efekte, spremno besedilo in igralce.

Za svoje bogato delo je prejela številne nagrade: *Gallusovo srebrno značko*, *Bemekerjevo plaketo* občine Slovenj Gradec, *srebrni grb* občine Mislinja za prispevek kulturi.

Stanislavi Lušnic Arsovski za dolgoletno kontinuirano delo na kulturnem področju, ustvarjalnem, poustvarjalnem in organizacijskem delovanju tudi z drugimi kulturnimi društvi in ustanovami, velikemu prispevku, ugledu in kulturnemu utripu življenja Slovenj Gradca, Mislinje in širše okolice podeljujemo *Bemekerjevo nagrado* za leto 2014, ob čemer ji iskreno čestitamo in se ji spoštljivo zahvaljujemo za življenjsko delo, ki ga je predano posvetila ljubiteljski kulturi v našem okolju.

Stanislava Lušnic Arsovska

Nagovor prejemnika Bernekerjeve nagrade za leto 2013

KULTURA

Dragi obiskovalci, nagrajenci in ostali pomembni gostje

Sedeti nocoj v tej dvorani in govoriti o kulturi v dneh, ko so padala drevesa, mogoče izgleda malo smešno. A navdih sem dobil prav v tem tednu, ko sem poslušal mnenja, opažanja ljudi, ki so jih skrbele predvsem osnovne življenjske potrebe. Nočem biti patetičen – razmišljal sem, kakšno vlogo lahko imata kultura in umetnost, kadar je prva skrb, recimo elektrika – če je ni, seveda!

Ponavadi se šele takrat zavemo, kako težko shajamo brez nje, a ne? Tako samoumevna se nam zdi, ko pa kar naenkrat izgine, se nam posveti!

Brez nje ne znamo več živeti! Ne da ne zmoremo – ne znamo!

V redu, brez televizije in radia še gre. Hladilniki, skrinje in mikrovalovke ... tudi še gre ... ampak ... kaj pa internet, Facebook, mobilni telefon, ki ga ne moreš niti napolniti ... in, bognedaj, električne rolete!? Ta teden mi je neka gospodična razlagala, kako strašno so trpeli, ker jim je vzelo elektriko ravno enkrat ponoči, ko so imeli električne rolete spuščene in jih 5 dni niso mogli dvigniti. Živelci so v temi ... ubogi ljudje ...!

Je res kvaliteta bivanja samo v tem, da pritisneš na gumb?

Žal, je! Po današnjih merilih to JE kvaliteta življenja. Razvajeni in leni smo tako, da nam že vse smrdi, kar ni na gumb. No, danes je to pravzaprav že touch screen ... Čeprav spremenili pa ne bi nič v zvezi s tem, pa sram nas tudi ni, da je tako, kajne? Ker je fajn!

Tud sam sem tak, da ne bo pomote ...

Starši so mi dali glasbene gene. Oče se sicer malo bolj nazaj drži, ampak je zelo muzikalna oseba. Kar pa se mame tiče ... ona je cela ena sama pesem. To pesem nosi v srcu še iz časov, ko so si svetili ... pravzaprav sploh ne vem, s čim – z žarnicami menda že ne ...!

In danes?

Čeprav večkrat doma za mizo, ko z nasmehom na ustih mama začne peti kakšno kitico, vsi rečemo: »Pa ne že speet ...« A v resnici ji zavidam. To njeno sproščenost in predanost petju.

Ne ozira se na občasne kritike nas, otrok in vnukov ... Od kod ji ta sproščenost, veselje do petja? Od kod pogum in ... navdih?

POGUM IN NAVDIH – to je tisto, kar nam

manjka! Ampak česa bolj? Če bi imel na izbiro, kaj od tega bi vzel? Seveda je kombinacija obojega idealna, ampak žal danes vse preveč redka!

Izgleda, da danes šteje zgolj pogum. Ni važno, kaj imaš povedati, važno je, da si upaš. Kje pa je vsebina? Morda se zdaj nekateri enako sprašujete ... Kaj sploh hočem povedati?

Hočem biti kritičen! Enkrat za spremembo – kritičen do mlajših!

Kot to – da enostavno pritisnemo na gumb in se samo zgodi – se večini mlajšim t. i. umetnikom, ki jih napaja zgolj pogum, zdi samo po sebi umevno, da morata uspeh in slava priti sama. Dovolj je, da malo zapešem in zapojem, pa četudi zafušam ... mogoče samo zakokodakam ali pa celo samo prdnem v mikrofon! Pa bom dosegel svoje – **POZORNOST!**

In prišli bosta slava in prepoznavnost – **IN USPEH!** Na Facebooku dobim nekaj tisoč lajkov, pa sem zmagal!

A kar je najbolj žalostno – ljudje ponavadi te neumnosti vzamemo, jih spremljamo, beremo, komentiramo ... povečini iz domačega naslonjača. Potem pa v družbi hočemo izpasti drugačni in razgledani, javno kritiziramo, kako brezvezno je pa to, a v resnici komaj čakamo na nadaljevanje. Saj poznate tisto: *ne, jaz pa tega ne gledam, ampak če je televizija vsak večer prižgana, pač slišim ... ne morem, da ne bi ... enostavno moram!*

In potem vsi vedo vse!

To je pogum!

Kje pa je navdih? Kam se je izgubil? Kje smo ga pozabili?

Pa tu ne mislim samo umetnosti in kulture. Navdih do življenja, do dela, ustvarjanja, razmišljanja, do kritičnosti in ... do upora.

Izgubili smo ga v rutini in pohlepu, priganjanju in zaletavanju skozi vsakdanje obveznosti.

Ja, tudi v demokraciji smo se izgubili – še bolj pa navdih! Zakaj bi se pa trudili in *matrali*, če pa le to nekaj velja, kar navzven lepše izgleda, pa četudi ne zveni najbolje? Zakaj bi se *matrali*, če pa lahko na gumb pritisnemo, pa elektrika vse opravi sama od sebe?

Poznam kar nekaj mladih, ki že leta in leta sanjarijo – saj mogoče sem med njimi tudi sam – sanjarijo in me sprašujejo o glasbi, pa da tudi oni pišejo skladbe in bodo nekoč imeli bend, koncerte, plošče ... pa turneje! *Bomo šli v svet in se imeli fajn!*

Ampak v resnici te ljudi že več let gledam,

Tomaž Pačnik

kako imajo rezerviran svoj stolček v svojem lokalu in ... sredi dneva srkajo svoje pivo. In še vedno verjamejo, da bodo šli na turnejo! Že več kot deset let hodijo s ‚kovčki‘ po Slovenj Gradcu in ... sanjajo! Resda brez sanj ni nič, a med sanjami in realnostjo vemo, kako globok je lahko prepad.

Pa mi potem rečejo: *ja, tebi je fajn, ker si v Ljubljani, pa pri koritu, pa imaš več šans! Pa si lahko več zrihtaš, pa maš zveze, ker si špilal tam in tam ... pa pri Kreslinu si špilal, pa tam v Ljubljani je itak čisto drugačna scena.*

V redu, saj po svoje imajo prav, ampak ... saj do Ljubljane pa menda ni tako daleč?

Kaj pa je potem problem? Ogromno ljudi se tja vsak dan vozi v službo! Sem zato kriv, ker sem v Ljubljani? Mi je zato lažje v življenju?

In naprej, si bom dovolil in bom citiral: V Slovenj Gradcu so *zajebali* novi MKC, pa občina nič ne naredi za mlade, pa ne prideš zraven, če nimaš zvez ... (spet te zveze) ... pa folk je butast, pa organizator je butast, pa ozvočenje je butasto ... vse je butasto! Niti nimaš kje pokazati, kar bi rad in kaj znaš.

V redu, res je, veliko resnice je tudi na tem, ampak če se vrnem k prejšnjemu vprašanju – kje je upor? Kje in kaj je *punk* sodobnega časa? Sta res vsega kriva novi MKC in občina?

Če iščeš izgovor, ga tudi najdeš. To je dejstvo!

Zakaj pa imajo na Ravnah svoj jazz abonma, svoj prostor? Koncertni program, na katerega bi radi prišli glasbeniki iz vse Slovenije, celo iz Evrope? Zakaj?

Zato, ker sta se našla dva entuziasta, ki sta prepričala vse od občine do sponzorjev, celo Ljubljano sta prepričala! V samo 5 letih sta uspela Jazz Ravne postaviti na noge bolj, kot je na noge postavljen marsikateri dolgoletni festival v Sloveniji. Povečini z lastno energijo, voljo, z lastnimi sredstvi, z odrekanjem, navdihom in s pogumom! In ker sta verjela v to!

In sta premaknila goro! Z navdihom!

Včasih me res čudi, kako mladim ni jasno, da le oni lahko premikajo meje in družbo. Včasih se mi zdi, da so jo – vsaj bolj kot danes. Premikali. Mogoče zato, ker so bili politično bolj omejeni. Zato ne verjamem čisto v to našo demokracijo.

In če v Slovenj Gradcu ni kritične mase tistih mladih, ki bi verjeli v svoje ustvarjanje, navdih in upor, naj ne pričakujejo, da jim bomo mi starejši – zdaj že lahko mednje štejem tudi sebe – kakorkoli lahko pomagali ali jim sledili. Če jih pa še tisto, kar se organizira zanje – tu mislim predvsem na kreativne in alternativne dogodke – ne zanima! In se jih tudi ne udeležijo ... ‚saj si lahko vse pogledam doma na youtube‘. ali pa raje gredo na druge ‚žurke‘ v okolici. Je to navdih?

Na koncu bi rad pozval vse mlade v Slovenj Gradcu in jim bil tudi navdih! Dokler verjamate v svoj prav, ste na dobri poti! Dokler je to, bo tudi pot do cilja lažja. Takrat ne bo treba iskati krivca v novem MKC-ju, niti na občini. Le sami sebi boste odgovorni za ves svoj trud, ki ste ga vložili v svoje delo.

Takrat bo lepše iti na vajo z bandom kot pa cel popoldan presedeti pred pivom v gostilni!

In takrat bodo tudi rezultati.

Nobena Ljubljana ne da prav nič, še manj da svet – le sam sebi lahko nekaj daš, če seveda dovolj verjameš. Če pa ne verjameš, si pa to priznaj in nehaj sanjati!

Skupina Jazoo je v tem prostoru lani prejela Bernekerjevo nagrado – bila nam je dovolj močan navdih, dovolj močan zagon in ... dovolj smo verjeli – rezultat je naš 5. album, ki je izšel oktobra lani!

Želel bi si, da z enako vnemo in predvsem s trmo vztrajate tudi vi – ne v umetnosti, kot jo poznamo ... ampak v umetnosti in radosti življenja! Naj vas vodita navdih in pogum!

Iskrene čestitke vsem letošnjim Bernekerjevim nagrajencem!

Čestitke za to, da ste verjeli v svoje delo!

Mama, ti poj še naprej, kakor si do zdaj!

Tomaž Pačnik,

za JAZOO, 7. 2. 2014,

Kulturni dom Slovenj Gradec

Prvi in zadnji verzi Ernsta Golla

KULTURA

Kdaj, v kateri starosti se je Ernst Goll poskusil s prvimi literarnimi koraki, se ne da z gotovostjo reči. Notesnik, ki ga je komaj šestnajstleten dobil za božič 1902 od Else Hofmann iz Slovenj Gradca, je na začetku ostal prazen in nedotaknjen v predalu. Šele devet mesecev kasneje, 27. septembra 1903, ga je poiskal in vanj z natančno šolsko pisavo zapisal sledečo pesem.

*Es war einmal – lieb Mütterchen erzählt,
Und leise, leise, wie mit Geisterhand,
Führt sie die traumberauschte Kinderwelt
Die frohe Fahrt ins sonn'ge Märchenland.*

*Da liegt Schneewittchen bleich im Totenschrein
Und bär't'ge Zwerge halten treue Wacht;
Frau Holle fliegt in rotem Feuerschein
Mit ihrem Trosse durch die Weihenacht.*

*Dornröschen träumt, in Zauberschlaf gebannt,
Umstrickt von Rosenhecken sonder Zahl;
Ins stolze Schloß in schimmerndem Gewand
Eilt Aschenbrödel zu dem Königsball. – –*

*Und tausend Sterne ziehn am Himmelsraum,
Und dunkel wird's, die Kleinen achten's nicht,
So süß versenkt in wonnigen Kindertraum, –
In Feenreiche, sonnig, hell und licht. – –*

*Vorbei – der holde Märchentraum versiegt,
Der Jugend Blütenschnee vom Haupt verweht;
Lieb Mütterlein, dem Erdenleid entrückt,
Schon längst im Schlaf, dem niemand mehr entgeht.*

*Ich steh' am Grab – die bleiche Lippe bebt –
Und press' die Stirne in die Blumenpracht:
Wie alles rings in goldnem Lichte webt!
In mir ist's ewig, ewig dunkle Nacht.*

*Allein, verwaist, in lieblos kalter Welt,
Die Stirn gefurcht von Leid und bitterer Qual,
Der ganze, große Jugendtraum zerschellt;
Die sel'ge Kinderzeit – es war einmal!*

Verjetno so ti pravljичni verzi najzgodnejše ohranjene poetične izjave Ernsta Golla, in vendar sem se do nedavnega vztrajno branil v njih videti začetek njegovega življenjskega dela. Zato te pesmi v moji izdaji o Gollu ne najdete tam, kamor bi po kronološkem redu spadala, na začetek prvega poglavja, pred pesem *Märchen (Pravljica)* z dne 29. januarja 1904. Najdete jo lepo skrito v dodatku, z drobnim tiskom in z nekoliko predrznim komentarjem, da ta pesem ne spada v Gollov 1. opus, temveč da je zgolj mladostniška vaja za prste.

*Bilo je nekoč – ljuba mamica pripoveduje –
in tiho, tiho, kot z nevidno roko
vodi sanjski otroški svet
vesela vožnja v sončno pravljичno deželo.*

*Tam leži bleda Sneguljčica v krsti
in bradati palčki jo zvesto stražijo;
gospa Pehtra leti v rdečem soju ognja
s svojim spremstvom skozi posvečeno noč.*

*Trnuljčica sanja, zakleta v uročeni sen,
ujetav trnovo živo mejo;
v ponosni grad z lesketajočim odevalom
hiti Pepelka na kraljevi ples. – –*

*In tisoče zvezd se seli po nebu
in temno postaja, otroci niso pozorni,
tako sladko pogreznjeni v svoj sen –
v cesarstvo vil, sončno, svetlo in jasno. – –*

*Minilo je – privlačen pravljичni sen usahne,
izgubi se cvetlični sneg;
ljuba mamica, odrešena tegob sveta,
že zdavnaj v snu, ki mu nihče ne ugré.*

*Stojim ob grobu – bleda ustnica drgeta –
in stisnem čelo ob blišč cvetlic:
vse se tke v zlato svetlobi!
V meni je neskončna, neskončno temna noč.*

*Sam, osirotel, v neprijaznem mrzlem svetu,
zaradi žalosti in trpke bolečine razbrazdano čelo,
vse velike mladostne sanje razblinjene,
blaženo otroštvo – bilo je nekoč!*

Ernst Goll (1887-1912)

Sedaj nisem več tako zelo prepričan, da takšno oceno še lahko zagovarjam. Čeprav ta pesem s svojim romantičnim patosom na prvi pogled deluje, kot da ni nastala 1903, temveč 1803, lahko slutimo, kakšen poetični temperament je na delu in v nastajanju. Posebej v zadnji kitici zazveni vodilni motiv

Bei der Wahrsagerin

*Wir fahren Bob auf der Blumenwiese,
Ist das nicht töricht, Zigeunerliese?
Hier unsere Hände, und nun geschwind,
Sag, daß wir dumme Jungs sind!*

*„Möchte mich gerne den Herren verbinden,
Kann's aber nicht so töricht finden.
Doch etwas anderes lese ich d'rein:
Ihr saßet einmal bei hellem Wein
In einem lieben Mädchenzimmer;
Da war so traulich der Lampe Schimmer.
Die Mädels baten, ihr möget bleiben,
Es wäre so hübsch die Zeit zu vertreiben.
Ihr aber schiedet - und war doch Lenz -
Von wegen der Intelligenz.
Hier diese Linien weisen es klar,
Daß das noch viel mehr töricht war
Als euer Bob auf der Blumenwiese.“ -*

O, wie du recht hast, Zigeunerliese!

zrele Gollove lirike, ki ga srečamo tudi v njegovem fragmentarnem dramskem poskusu. Otrok, ki ne sme več biti otrok, osirotel in izgubljen med brezsrdnimi računarji in trgovci. Njegova tožba nakazuje na žalosten, trmast ljubezenski par kasnejših mojstrskih verzov v *Midva sva*: »Midva sva dva izgubljena sopotnika / v velikem gozdu sveta/ nama je bila preprečena sreča / ne drži naju nobena domovina.«

*

Na vprašanje, katera Gollova pesem lahko velja za zadnjo, do sedaj nihče z gotovostjo ni mogel odgovoriti. Tudi moja izdaja tega vprašanje ni uspela razjasniti. Čeprav je imel Goll že v gimnazijskem času navado čistopise svojih pesmi opremiti z datumom nastanka, je na koncu svojega življenja to vedno bolj opuščal: nekaj malo pesmi, ki jih je po božiču 1911 še zapisal v svoj notesnik, je brez izjeme nedatiranih. Le na enem, slavnem in mnogokrat citiranem izvodu pesmi *Grabschrift (Nagrobni napis)* je zapisan datum 13. april 1912.

Če izhajamo iz dejstva, da lahko avtor po takšnem slovesu le še umolkne, upravičeno pričakujemo, da Goll v svojih treh zadnjih

Pri vedeževalki

*Z bobom se vozimo po cvetočem travniku.
Ali ni to nespametno, ciganka Liza?
Tukaj so naše roke in sedaj urno
povej, da smo neumni fantje!*

*»Rada bi se z gospodi povezala.
To se mi ne zdi nespametno.
Nekaj drugega razberem v tem:
sedeli ste nekoč pri belem vinu
v ljubki dekliški sobi;
žalosten je bil soj svetilke.
Dekleta so prosila, ostanite,
prijetno bi skupaj pregnali čas.
Vi pa ste šli - in bila je pomlad -
kje neki je bila pamet?
Tukaj, te linije jasno kažejo,
da je to bilo veliko bolj nespametno
kot vaš bob na cvetočem travniku.« -*

O, kako imaš prav, ciganka Liza!

Portret pesnika Ernsta Golla

mesecih življenja na papir ni zapisal nič poetičnega več. K tej domnevi sem se do sedaj tudi sam nagibal. Moje presenečenje je bilo zato tem večje, ko mi je nedavno tega sodelavec štajerske deželne knjižnice pokazal list, ki so ga odkrili med urejanjem: popolnoma nepoznan manuskript Ernsta Golla, datiran in podpisan čistopis pesmi *Bei der Wahrsagerin – Pri vedeževalki*.

Ko sem videl datum 14. maj 1912, se je moje presenečenje zaradi te nepričakovane najdbe stopnjevalo do osuplosti! Mesec dni po nagrobnem napisu torej še en lirični scherzo! Že prvi verz »Z bobom se vozimo po cvetočem travniku« ponazori, da nas avtor noče popeljati v »trpko deželo človeka«, ampak nasprotno, na tisti sončni teren, kjer se dogajajo njegove (do sedaj neobjavljene) šaljive pesmi iz Slovenj Gradca. Tem na čelu je večvrstična *Rodelhymne (Sankaška himna)* iz januarja 1908. Tukaj ni govora o slovesu, svetobolju in bližnji smrti; mladostna razposajenost obvladuje pomladansko scenerijo. Vedeževalka mladim gospodom ne napoveduje skorajšnjega konca, temveč jih opominja na zamujene ljubezenske priložnosti pomladnega prebujanja.

Enkrat več se je izkazalo, da je pot pesnika, kakršna je Ernsta Golla, zgrešeno dojemati kot tragedijo v petih dejanjih: z jasnim izhodiščem, s klimaksom v sredini in katastrofo na koncu. Pesnitev ne sledi takšnim shemam, vnaprej začrtani poti, marveč njenim lastnim pravilom onkraj logike in psihologije. In tako je možno, da izzvenijo prvi lirični poskusi šestnajstletnika v globoko otožnost, zadnji poetični znak življenja petindvajsetletnika pa v sproščeno samoironijo.

Opomba

Rokopisa obeh citiranih pesmi se nahajata v štajerski deželni knjižnici v Gradcu.

Avtor se zahvaljuje Susanni Eichtinger in dr. Hannesu Lambauerju za dragoceno pomoč.

Prevedla (poezijo nevezano) Jelka Samec Sekereš.

Christian Teissl

Bri dan Milyotnyyarin.

Mix fapan bod nuy dan blumuninip,
 Lp dan nuy kuyip, ziy nuy nuy?
 Hina nuy dan Haya, nuy nuy yuyunip,
 Luy, dan mix dnyun yuyunip nuy!

"Mogla nuy yaya dan Haya nuy nuy,
 Kuyip' b nuy nuy b kuyip nuy.
 dan nuy nuy nuy nuy nuy nuy:
 dan nuy nuy nuy bri fapan nuy
 dan nuy nuy nuy nuy nuy nuy;
 dan nuy b nuy nuy dan nuy nuy nuy.
 dan nuy nuy nuy dan nuy nuy nuy.
 dan nuy b nuy nuy dan nuy nuy nuy.
 dan nuy nuy nuy - nuy nuy dan Luy -
 dan nuy dan nuy nuy nuy.
 Hina nuy nuy nuy nuy nuy nuy,
 dan dan nuy nuy nuy nuy nuy
 dan nuy bod nuy dan blumuninip."

O, nuy dan nuy dan, ziy nuy nuy!

14. 5. 1912.

fuyunip

Od Krojaštva Debelak do danes

OBLEKA PO MERI TELESA IN DUHA

KULTURA

»Pozdrav z našega vrta,« reče in previdno pokuka izza vrat ateljeja z velikim šopkom rumenih krizantem. »Če ti nimam kaj dati, ti dam pa vsaj mir,« se s kančkom hudomušnosti vztrajno brani povabila na kavo, ker ve, da sem okupirana z delom in me ne želi motiti. Šele ko jo poprimem pod roko in zagotovim, da si želim vzeti nekaj časa za najino dragoceno druženje, se omehča in mi sledi do sedeža. Brezhibno urejena, z izvrstno ukrojenim in natančno izdelanim plaščkom, kjer vsak detajl sledi pravilom krojaške tradicije in kjer ni prostora za nedorečenosti. Vsak las in vsak šiv na svojem mestu. Kramljava o politiki, gospodarstvu, kulturi in modi, tisti občutljivi tematiki, ki Nežki, kot mi dovoli, da jo kličem, nemalokrat načenja živce, še posebej kadar gleda novodobne revije hitre mode, šlampasto izdelana oblačila in supermarket trende. Zelo jo razumem, ker poznam njene vrednote in vsaj okvirno tudi postopke, po katerih je krojaška družina Debelak več kot pol stoletja izdelovala vrhnja oblačila najviš-

je kakovosti.

Anton Debelak je družinsko krojaško delavnico, kot priseljenc z Vranskega, odprl na Cankarjevi ulici 10 v Slovenj Gradcu leta 1928, za njim je dejavnost prevzela mlajša hči Neda leta 1963. Zgradil je tipično družinsko krojaško hišo s stanovanjskim delom, z delavnico, s sobami za pomočnike in z uličnim izložbenim oknom. Vključil se je v tukajšnje *Obrtno združenje*, kasneje je postal tajnik združenja. Neda pravi, da še vedno obstajajo zapisniki s takratnih obrtniških sej. Delavnica je obratovala vse do leta 1985 – s prekinitvijo med 1941 in 1945, ko je družina drugo svetovno vojno preživela v izgnanstvu. Debelakovi so poleg moške težke konfekcije izdelovali tudi vojaške uniforme in plašče iz težkih tkanin za oficirje do leta 1948.

Po meri ukrojena obleka je bila v medvojnem času sinonim za kakovost in je odmerjala družbeni položaj. Ceneno tovarniško konfekcijo je nosil delavski razred, meščanstvo pa le izjemoma in nikoli kot praznje oblačilo,

Družinska krojaška delavnica Debelak ... fotografija iz leta 1933; najmlajša na fotografiji je Neda Debelak.

Pred delavnico z izložbenim oknom starejša sestra Zora Debelak s starši. (arhiv družine Debelak)

največkrat le v obliki oblačilnih dodatkov: srajc, kravat, klobukov, nogavic, robcev in spodnjega perila. Elegantne moške in ženske obleke so dajali vselej v izdelavo priznanim krojačem. Obrtniško konfekcijo iz kvalitetnejših materialov so izdelovali in prodajali v nekaterih krojaških salonih. Cene takšne ‚elitne‘ konfekcije so bile višje od tovarniške konfekcije in nižje od oblačil, izdelanih po meri, ki so imela največjo vrednost in so zahtevala največ znanja, materiala in časa.

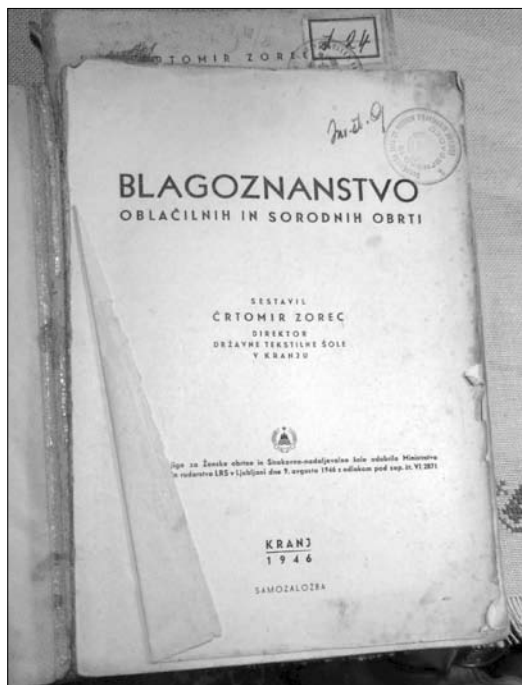
Z nizko kvaliteto medvojne konfekcije se strinja tudi Neda Debelak. V izdelke je bilo vključenega veliko strojnega šivanja (štircanja), ki je nadomestilo ročno ‚štafiranje‘ – šivanje podloge po starem krojaškem sistemu. Lepilnim medvlogam se je z uvedbo konfekcijskega načina izdelave umaknilo nekdanje ročno pikiranje života (pritrjevanje treh različnih plasti medvloge s spenjavcem: grobe bombažne ‚plastike‘, konjske žime, ki je zagotavljala prileganje životu ter bombažnega ali lanenega kanafasa) in reverjev (ovratnikov). Ključni motiv za naročanje oblačil po meri je bilo pomanjkanje konfekcije, ki bi lahko zadovoljevala potrebe zahtevnejšega meščanstva. Tudi krojačem je bil

dostop do kvalitetnega blaga omejen, nekaj časa so ga smeli kupovati le z boni, ki jih je v času pomanjkanja, podobno kot živilske nakaznice, izdajala občina. Cena blaga je ustrezala ceni izdelave obleke skupaj s pomožnim materialom.

KULTURA

Krojači so v obdobju med vojnama izdelovali moško konfekcijo, šivilje žensko, oboji so bili približno enako številni. Zaposlovali so šolane pomočnike, ki so večinoma stanovali v hiši, ter vajence, ki so spali v delavnici. Oboji se se izobraževali v vajenski šoli, skupaj z mizarji, lesarji, zidarji in drugimi obrtnimi poklici: v Slovenj Gradcu je šola delovala od leta 1908, ugotoviva z Nedo, ko gledava spominsko diplomu njene starejše sestre Zore, ki je na šoli poučevala šivilje in krojače med leti 1948 in 1958. Sestri Debelak sta bili eni prvih krojačic ženskega spola v regiji, kar je bilo v medvojnem obdobju precej nenavadno, sprejeto je bilo šele po drugi svetovni vojni.

V zgodnjih letih po prvi svetovni vojni je na uporabo oblačil na slovenskem ozemlju bistveno vplivala njihova ponudba; tako obrtniška ponudba kot ponudba manufakturnih

Učbenik iz leta 1946 za predmet spoznavanja tekstilnih in oblačilnih surovin, imenovan blagoznanstvo, (arhiv družine Debelak)

Micka

NAŠA ŽENA

Priloga za šivanje in ročna dela
MAJ 1949

KROJI PO NAROČILU

Poročamo ponovno, da dobavljamo po naročilu samo te kroje, ki so iz navedenih, in samo po naznačenih strojih. Naročila krojev po drugih strojih, ali celo po tujih strojih, ne jemljejo v poštev. Š takrat naročili postani denar, kerji so račun najdaljših naročil, in to brez posebnega obseja. Denar za kroje je poslati z naročilom vred.

Cena krojev s poštnino vred:

Ženski plašč ali kostum	din 30.—
Ženska obleka ali jupa	" 25.—
Ženska bluzna, krilo, hlačka, kombiniza	" 15.—
Ženske spalne sušice	" 20.—
dekliški ali deški plašč (od 6 do 15 let)	" 25.—
dekliška ali deška obleka (od 6 do 15 let)	" 20.—

Za ostale kroje bo vsakokrat navedena cena.

Za kroje po naročilu velja ista navodila kakor za kroje na voljo polji pred uprabo. Je treba vsak kraj dobro premeriti, eden ali dva vzorca po potrebi in povsod dodati za šivo, pri roki jo paziti na šivilja.

Dizajo se ločno teh navodil, da ne bo nepotrebnih reklamacij.

POPIS

1278. Polovni kostum iz lahkega volnanega blaga s širokim vznakim krilom.
Dobi se kraj za 100 cm prsne širine.

1279. Polovni kostum iz plina ali lahkega volnanega blaga.

Ne naročajte krojev, kjer ni v popisu izrecno navedeno, da se kraj dobi, ker za modele brez te pripombe ne dobavljamo krojev.

1208. Preprosta platnena dekliška obleka z veznimi zobci in pikami; lahko vezemo tudi poljubno bordurico v narodnem slogu, kakršnih smo že mnogo pričeli v naših prilogah.
Dobi se kraj za 8–10 let.

1209. Dekliška bluzica s kratkimi rokavi in zvonasto krilo.
Dobi se kraj za 8–10 in za 12–14 let.

1210. Dekliška obleka s tričetrtinskimi rokavi in širokim zvonastim krilom na širi pole.
Dobi se kraj za 12–14 let.

1211. Oblekica iz svetlega, vzorčastega blaga, ima sprednji del prednjika iz belega blaga z veznimi zobci in pikami ter skupino zelo drobnih robčkov.
Dobi se kraj za 2–4 leta.

1212. Peva oblekica, okrašena z veznimi zobčki okrog opeleka in ob žepkih.
Dobi se kraj za 1 leto.

1213. Oblekica iz belega, rdeče vzorčastega blaga, okrašena z rdečim trakom.
Dobi se kraj za 1–2 leti.

1214. Bluzica z okroglim ovratnikom; rokavi so lahko dolgi ali kratki.

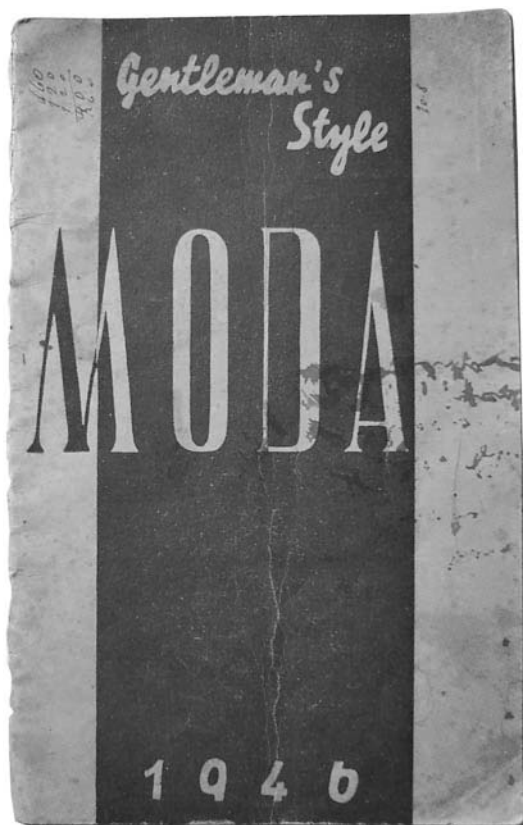
Priloga Naše žene za šivanje in ročna dela iz leta 1946, (arhiv družine Debelak)

in konfekcijskih prodajaln ter tekstilne in oblačilne industrije, navaja Janja Žagar v knjigi *Oblačilna kultura delavcev v Ljubljani med prvo in drugo svetovno vojno*. [Žagar 1994, 53] Do druge svetovne vojne si konfekcija ni mogla pridobiti pravega spoštovanja ljudi: »Konfekcijska oblačila so bile številne ponovitve istega modela. Upoštevala so zgolj standardne telesne mere, kar je bila ob modi priležnih in točno po telesih uležanih oblačil pomanjkljivost. Tudi kvaliteta izdelave in materiala sta bili slabši.« [Žagar 1994, 118]

Žagarjeva navaja različne načine seznanjanja ljudi z modo: prek uvoženih in domačih modnih revij, modnih prireditelj in gospodinjskih priročnikov. Še uspešneje so jim z modnimi tokovi postregli njihovi krojači, šivilje, modistke, ki so jim svetovali, predlagali s pomočjo tujih katalogov z modeli. Debelakova nekaj žurnalov in katalogov z risbami modelov, ki so služili za naročanje oblačil, hrani še danes. V njenem arhivu najdemo še *Krojno knjigo* v nemščini iz leta 1914, *Naša žena* z mesečno prilogo za šivanje in ročna dela (naslednico revije

Strokovna literatura za krojače, izdaja iz leta 1950; angleški *The Tailor & Cutter* je zhaljal med leti 1866 in 1972, posluževale so se ga tudi slovenske krojaške delavnice. (arhiv družine Debelak)

T. i. modni žurnal iz leta 1946, po katerem so Debelakove stranke naročale oblačila. (družinski arhiv)

Žena in dom, ki je izhajala še v Kraljevini Jugoslaviji vse do leta 1941 in je že vsebovala krojne liste, kot jih poznamo danes po sistemu *Burda*, kup hrvaških revij z modeli in s kroji (*Zanatska revija* iz 50 let, *Kroj* iz 60 let) ter angleški *The Tailor & Cutter*, ki izvira iz znamenite londonske ulice Savile Row, kjer še danes izdelujejo najkvalitetnejše (moške) obleke na svetu.

Čeprav je šlo prvotno za povsem povzete modne smernice, ki so prihajale iz tedaj že razvite Evrope, je postajal okus premožnejših posameznikov, ki so si edini lahko privoščili razkošna praznja oblačila, zahtevnejši. Osnovne modne tokove, objavljene v žurnalih, je upoštevala tudi konfekcija. Neda Debelak pravi, da so naročniki oblačil po meri naročali modele striktno po skicah v žurnalih, in sicer brez vsakršnih odstopanj v detajlih ... natančno takšna, kot je bila v žurnalu skica z vsemi pripadajočimi detajli, je morala biti tudi izvedba modela – za današnji čas domala nepredstavljivo strogo upoštevanje pravil.

Modne informacije so postale s časopisi dostopnejše, s tem pa se je razvijala in oblikovala tudi kultura oblačenja na domačih tleh. Konfekcijska oblačila so vse bolj prednjačila pred obrtniški izdelki, njihova potrošnja pa je hitro naraščala. Še pred drugo svetovno vojno je bila glavni potrošnik konfekcijskih izdelkov vas, zdaj pa je konfekcija osvajala tudi mesta. Poleg težke, uporabne konfekcije so pričeli izdelovati tudi fine damske obleke. Zloglasni pohod serijske konfekcijske proizvodnje petdesetih in šestdesetih letih je skušal omejiti krojaško izdelavo oblačil po meri oz. jo spraviti na minimalno in najnujnejše zadovoljevanje specifičnih potreb. Konfekcija je nastajala v vedno več različnih modelih in velikostnih številkah. V letu 1959 se je v državi zaključil celoten standardizacijski postopek za oblačilno lahko, poltežko in težko konfekcijsko proizvodnjo, od perila in ženskih oblek do vrhnjih oblačil in plaščev. Potrošniki so imeli vedno večje zaupanje v izdelke, pri katerih so standardi jamčili minimum kakovosti, način izdelave in mere velikostnih števil. Še vedno pa so ostajale tako imenovane težave za ljudi s posebnimi

merami'. Teh konfekcijske prodajalne niso mogle oskrbeti, šele v takšnih primerih naj bi bil krojač tisti, ki bi zadovoljil kupca. K sreči vsa slovenska populacija ni podlegla konfekcijski maniji, kot so si želele tovarne. Posamezniki so ostali zvesti svojemu okusu.

Spremembe v načinu življenja, komuniciranja in tehnološkega napredka so terjale spremembe v oblačenju, prezentaciji in potrošništvu. Neda Debelak navaja, da so še v povojnem času, vse tja do zgodnjih petdesetih let, nepogrešljive klobuke (tako ženske kot moške – brez pokrivala se pač ni šlo na ulico!) »odnesli« avtomobili, spremenili so se v bolj praktične baretke, izgubili so volumen in dekoracijo, s tem pa tudi svojo veličino. Plašči so se, tudi iz povsem praktičnih razlogov, postopoma krajšali do dolžine suknjičev in bolj športnih vetrovk, na spremembe v oblačenju so korenito vplivale tudi spremembe v družbi.

V osemdesetih letih, v času visoke inflacije, je slovenska tekstilna in konfekcijska industrija, predvsem zaradi uvoza cenejših surovin in izdelkov, zapadla v krizo. Medtem ko so vsa evropska tekstilna podjetja na tržišče uvajala nove blagovne znamke, so bili slovenski proizvajalci zaradi slabe konkurenčnosti prisiljeni vztrajati na neprofitnih dodelavnih poslih. Cene domače konfekcije so bile vseskozi občutno previsoke v primerjavi z uvoženimi artikli. Poviševale so se nabavne cene uvoženih surovin, transporta, energije, domačih pomožnih materialov. Kljub izvozu slovenska tekstilna industrija ni mogla nadomestiti pomanjšanega povpraševanja na domačem trgu. Ponudba je vseskozi presegala povpraševanje; konkurenca na domačem trgu je postala izjemno visoka. Uvoz repromateriala je bil tudi za težko prigarane devize prepovedan, prav tako ni bilo mogoče dobiti uvoznih dovoljenj za nabavo novih strojev. Ob vsem tem pa je bilo za golo preživetje potrebno ogromno proizvodnje izvažati. Tukaj so bili metražerji in predilci v nekoliko lažjem položaju kot pa konfekcionarji in trikotažerji, saj so glede na prepoved vsakr-

Neda Debelak danes v sprejemnici družinske delavnice

šnega uvoza že doma prodali ves proizvodni program konfekarjem.

Slovenske konfekcijske tovarne so se z modnimi znamkami poskušale uveljaviti šele v devetdesetih letih, s čimer pa dolgoročno niso uspele. Na problematiko je kritično opozarjala Jožica Brodarič: »Res je, da za dodelavne posle potrebujemo le dobro organizirane in spretno šivilje ter tehnološko izpopolnjen strojni park. Za lastno blagovno znamko pa je potrebno mnogo več: dobri menedžerji, marketing in promocija, distribucija, trgovska mreža in dobri kreatorji. Napor in tveganje pri lastni blagovni znamki sta bistveno večja, toda bistveno večji je tudi potencialni zaslužek. Ime in imidž blagovne znamke sta največji kapital.« [Brodarič 1996, 16]

Tekstilne tovarne kljub dobremu tehnološkemu obvladovanju izdelave najzahtevnejše konfekcije v glavnini niso uspele razviti ustrezne marketinške mreže in informacijskega sistema, ki bi zagotavljal visoko prilagodljivost vedno zahtevnejšemu trgu in vse hitrejšim spremembam trendov. Dve sezonski kolekciji letno sta postali zgodovina, danes bi bilo potrebno tedensko uvajanje novosti v prodajni ponudbi, če bi želeli konkurirati največjim in najhitrejšim. Podjetja so zaspala na dodelavnih poslih, brez vlaganj v lastne blagovne znamke. Po drugi strani pa so se tempo življenja in dela, interesi, kultura ter način preživljanja prostega časa v zadnjem desetletju ali dveh popolnoma spremenili. Nastal je nov profil modnega porabnika. Na prelomu tisočletja je postala ponudba tujih, nizkocenovnih blagovnih znamk tako rekoč enormna, izbira pestra in izdatna, tudi za specifične in estetsko zahtevnejše kategorije prebivalstva. Različne ideološke skupine najstnikov lahko danes kupijo stil v paketu, zvezdniška moda je dostopna vsakomur.

Zakaj je današnja *Zara* tržno uspešna? Ker dohiteva svoj čas, tako s trendi kot z mrežnim tedenskim menjavanjem kolekcij v svojih prodajalnah po vsej Evropi. Še bolj kot to pa je ključen njen dovršen marketinški splet – z »on line« sledenjem prodaje, kjer je mogoče vsak trenutek razbrati, kateri modeli se prodajajo najbolje – v kateri državi, mestu, pro-

dajalni. Te posamične »best sellerje« je nato mogoče v različicah sproducirati v »no time« in jih še v istem tednu lansirati na ustrezno tržišče. V Slovenski konfekcijski proizvodnji smo od takšnega koncepta oddaljeni svetlobna leta! Drugi uspešen modni gigant, italijanski *Benetton* npr., skorajda nima lastne proizvodnje, opravljajo jo pogodbeniki. Je »le« blagovna znamka. Zaposluje majhno število ljudi, njegove prodajalne niso v njegovi lasti, ampak so franšize. Tudi *Benetton* uporablja top tehnologijo, s katero se lahko izjemno hitro odziva na spremembe na modnem trgu. Sam pokriva oblikovanje novih oblačil in udarno oglaševanje, pri velikem številu svojih dejavnosti pa se opira na mrežo stikov z lastniki trgovin in s pogodbenimi podjetji.

KULTURA

Gospa Neda Debelak na razstavi kreacij z idrijsko čipko na gradu Gewerkenegg v Idriji, 2011

Ulična razstava Posnetek, prosim! v okviru projekta SVET.EVROPA.MI - zbirka fotografij medvojnega „šnel“ fotografa Ivana Malovraha, ki je prihajal iz Šoštanja in si služil denar s fotografiranjem mimoidočih na ulicah. Med osebnostmi, ki so zaznamovale življenje v Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini, je (danes upokojena) krojačica Neda Debelak - na fotografiji na panoju s sestro leta 1935 ali 36 ... pano je postavljen (skoraj) na isto mesto posnetka, pred Winklerjevo hišo, kjer danes domuje SB atelje.

Danes proizvodnja nima več glavne dodane vrednosti, le-to si z njo enakovredno delita marketing in dizajn. *Versace, Prada, Jean Paul Gaultier* se npr. prodajajo na svetovnem spletu po dostopnih cenah. Potrošniki visokega cenovnega razreda posegajo po atraktivnih izdelkih srednjega razreda, v pomanjkanju časa kar iz domačega naslonjača. Hrepeni se po novem, najnovjšem, hitrejšem, modo narekuje način bivanja. In ta je danes bistveno bolj dinamičen, kot je bil še pred desetletjem.

Izbi ra oblačil je danes ogromna. Od nizko-cenovne ponudbe, ki je najdostopnejša, trendovska in zatorej najbolj množična, preko elitnih blagovnih znamk pa do unikatnih oblačil modnih oblikovalcev. Množičnost oblačila pada v podobnem vrstnem redu: ponudba modnih multinacionalk je takojšnja, že realizirana in predstavljena profesionalno, po smešno nizkih cenah, ki jih omogoča proizvodnja v nerazvitih državah ob nedopustnih delovnih razmerah. Originalnost in individualnost v oblačenju pa zahtevata garderobo in celostno podobo, ki je (vsaj v določenih, najvidnejših segmentih) drugačna in unikatna. »Oblikovanje mode je uporabniška disciplina, ki za svoj večji in lažji obstoj zahteva industrijsko izvedbo izdelkov. Istočasno pa zahteva tudi vzgojo potrošniškega okusa.« [Hollander 1993, 360]

Pri odločitvi za obleko po meri gre v grobem za dva različna vidika oz. pristopa - modni (trendovski) in klasični. Unikatna kreacija, ki je bodisi ekstravagantna in odstopa od aktualnih modnih smernic, bodisi trendovska, aktualna ter nekoliko individualna izbira posamezne naročnice, predstavlja modno izbiro. Izražati želi spremembo, se poigravati z identiteto. Pri klasični obleki po meri gre za zadostitev specifičnih potreb konstrukcijskih in konstitucijskih odstopanj od standardov oz. idealov, za korekcijo telesnih pomanjkljivosti ali pa zgolj za zadostitev kriterijem kakovosti ob npr. individualni izbiri materiala, vzorca, teksture obleke ipd. V nasprotju s spremembo želi izražati tradicijo, stalnost, kontinuiteto.

V velikem številu primerov gre za kom-

binacijo obeh vidikov, tako modne, aktualne izbire kot tradicionalne in precizne zadostitve konstrukcijskim posebnostim. Oblikovanje oblačil za določeno osebnost izhaja iz prepoznavnosti v oblikovanju in upošteva osebnostne in karakterne lastnosti posameznika, njegov značaj, karizmo, slog življenja in siceršnji način oblačenja (neposredna komunikacija). Je način, kako serijskemu oblikovanju dodati unikatno vrednost, oblačilom pa karakter. Tako imenovano »custom-made« oblikovanje oblačil (oblikovanje in izdelava po naročilu, kar v večini primerov pomeni tudi po meri) zahteva na eni strani prepoznavanje osebnosti bodočega uporabnika, upoštevanje njegove konstitucije, barve, navad, načina življenja in osebnostnih lastnosti, na drugi strani pa predstavlja reduciranje likovnih elementov lastne estetike ter prilagajanje funkcionalnosti in uporabnosti izdelka – kompromis med likovno vrednostjo in zahtevami uporabnosti.

Kataloge in žurnale, po katerih so nekdanje stranke naročale po meri krojena oblačila, je na prelomu tisočletja nadomestil internet, online komunikacija so nadgradila družabna omrežja, brez katerih si danes več ne znamo predstavljati ponudbe in povpraševanja. Kupec – uporabnik storitev lahko tekoče spremlja izdelke v nastajanju na spletnih in družabnih omrežjih, blogih in v spletnih albumih, proces izdelave je (lahko) na očeh, viden in dostopen potencialnemu naročniku, ki se lahko tudi na ta način prepriča o kakovosti ponudbe. Pretok informacij in slik je bliskovit, trendov je nepregledno veliko, meje smernic so zabrisane, izbira je svobodna in široka. Kljub dostopnosti modne ponudbe pa še vedno obstaja potreba po »custom-made« izdelavi, tistem posebnem in osebnem odnosu, kjer se oblikovalec posveti izrecno naročniku in z njim vzpostavi odnos, ki temelji na obojestranskem zaupanju in simpatiji. Oblikovanje je po definiciji namenjeno zadovoljevanju potreb širših množic, pri obleki po meri pa se to pojmovanje skrči na zadovoljevanje potreb individuuma.

Obleka po meri je danes največkrat namenjena svečanemu obredu, slavlju, protokolarnemu dogodku, gala večeru s plesom ali

medijsko podprti prireditvi. Vse bolj se pojavlja tudi potreba po oblačilih, ki so nekakšna mešanica poslovnih in večernih oblačil, s katerimi je možno oddelati službene obveznosti, po službi ali v okviru nje pa obiskati še sprejem, kulturni dogodek ipd., kar se je izkazalo za pravo tržno nišo, saj takšnih oblačil, s pridihom izvirnosti, na trgu (ali pa vsaj v omarah) vedno primanjkuje.

Obleka po meri, nastala na slovenskih tleh v medvojnem obdobju, je služila prvenstveno kot dnevno oblačilo višjih uradnikov, učiteljev, zdravnikov, trgovcev, veleposestnikov. Upoštevala je vse predpisane detajle v oblikovanju, izdelavi, izbiri barve in materiala, brez vsakršnih odstopanj, prilagajala se je le konstituciji. Glavni motiv za naročilo po meri je bila kakovost. Obleka po meri danes predstavlja sredstvo izražanja lastne osebnosti, vzpostavljanja različnosti in individualnosti, je posebljena izbira posamezne naročnice ali naročnika, največkrat namenjena posebni priložnosti. Glavni motiv za naročilo po meri danes je izvirnost, unikatnost. Način življenja na prelomu tisočletja na specifičen način vrača posameznika spet k njegovemu bistvu, iskanju lastne identitete, izražanju osebnosti, osebne svobode in originalnosti. Oblačila poleg komuniciranja in prikrievanja (razkrivanja) osebnostnih lastnosti še vedno uporabljamo tudi za korekcijo telesnih pomanjkljivosti ali deformacij. Oblačila so bistven sestavni del slehernega psihičnega razpoloženja.

LITERATURA

- Blatnik Blagotinšek Stanislava: *Obleka po meri nekoč in danes, Študije mode na Slovenskem*. Univerza v Ljubljani, NTF, 2014.
- Brodarič Jožica: *Ime in imidž sta največji kapital, Modna Jana, Zima* (1996): 16.
- Dorfles Gillo: *Moda: Mode & Modi*. Novi Sad: Bratstvo Jedinstvo, 1986.
- Hollander Anne: *Seing Through Clothes*. London, University of California press, 1993.
- Žagar Janja: *Oblačilna kultura delavcev v Ljubljani med prvo in drugo svetovno vojno*. Ljubljana, Mladika, 1994.

Besedilo in fotografije
Stanka Blatnik Blagotinšek

PROF. IVAN GAMS

KULTURA

V Ljubljani so živel, kulturno in znanstveno ustvarjali tudi trije častni občani *Mestne občine Slovenj Gradec*, ki so pridali pomemben delež k prepoznavanju koroške pokrajine in Slovenj Gradca, mesta glasnika miru:

Franc Tretjak, dr. ekonomskih znanosti (*Tretjakova afriška zbirka v Koroškem pokrajinskem muzeju*),

Bogdan Pogačnik – »rezervni Slovenj gradčan«, novinar, pisatelj in publicist, ter

dr. Ivan Gams, akademik, profesor, geograf in krasoslovec.

Akademik dr. Ivan Gams se je rodil pred 91 leti v Šmartnem pri Slovenj Gradcu. Odraščal je na večji in urejeni Lenartovi domačiji. Po osnovni šoli v domačem kraju je nadaljeval šolanje v meščanski šoli v bližnjem Slovenj Gradcu. Prof. Gams se spominja: »Med počitnicami je bilo malo časa tudi za mojo strast, za branje romanov. Največ sem prebral na paši ali pa če sem hitro naložil voz s hlevskim gnojem in čakal, da je voznik zamenjal naloženega s praznim ...« Mlad se je srečal z nemškimi vojaki, ki so aprila leta 1941 hiteli po Mislinjski dolini proti Celju. Ker je pričakoval vpoklic v nemško vojsko, je zapustil srednjo šolo v Mariboru, ilegalno prešel nemško-italijansko mejo in v Ljubljani nadaljeval šolanje. (I. Gams: *Spomini, Odsevanja* 26, maj 1996, Jože Potočnik: *Prof. Ivan Gams petinsedemdesetletnik, Odsevanja* 31/32, 1998).

Gamsova – Lenartova družina je bila znana po globokem domoljubju in med drugo svetovno vojno je podpirala osvobodilni boj, njegov brat je padel tik pred osvoboditvijo. Ivan Gams je poučeval v različnih krajih po Sloveniji, vendar se je odločil za študij geografije, diplomiral je leta 1951, doktoriral pa 1956. Njegova doktorska disertacija *Pohorsko Podravje – razvoj kulturne pokrajine* je bila natisnjena v knjigi leta

1959. Njegova raziskovalna področja so bila: krasoslovje, fizična geografija, regionalna geografija Slovenije, geomorfologija, klimatogeografija in pokrajinska ekologija. Bil je mentor okoli 20 magistrskih del in disertacij, častni član geografskih društev Srbije in Madžarske, član češkega speleološkega društva. Bibliografija objavljenih del na Cobissu beleži 850 enot.

Profesor Gams je bil življenjsko in raziskovalno povezan tudi z Mislinjsko dolino in koroško pokrajino. Že v času *VI. koroškega festivala* – bil je v Slovenj Gradcu leta 1951 – je izšla »mala enciklopedija« ob 700-letnici Slovenj Gradca (1251–1951), v kateri je mladi geograf Gams objavil razpravo *O pokrajini okrog Slovenj Gradca*. Leto pozneje je v *Geografskem zborniku* izšla druga razprava *Človek na zemlji Slovenjgraške kotline*. Za osmo zborovanje slovenskih geografov na Ravnah na Koroškem je vsebino posvetil jugovzhodni Koroški. Geografski zbornik je med drugim objavil tudi njegova prispevka *Hribovske kmetije slovenjgraškega Pohorja*, *O zgornji gozdni meji na jugovzhodnem Koroškem* itd.

Krajevni leksikon št. 4 vsebuje Gamsov pregled za občini Dravograd in Ravne na Koroškem, za občino Slovenj Gradec pa je njegovo celotno gradivo. V reviji *Ujma* je Gamsov prispevek o ujmi v Mislinjski in Mežiški dolini leta 1990. *Civilna zaščita (CZ)* mu je leta 1994 podelila plaketo in ob 1. marcu, svetovnem dnevu CZ, najvišje priznanje – kipec CZ za življenjsko delo na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (2002).

Prof. Ivan Gams je bil naš sodelavec in pisec razprav za prvi in drugi *Zbornik Slovenj Gradec in Mislinjska dolina* (1995, 1999), prav tako so njegovi prispevki v prvi in drugi slovenjgraški monografiji. Dr. Ivan Gams je bil nenazadnje tudi recenzent *Vodnika po Mislinjski dolini*, delo Staneta Berzelaka in Karle Zajc Berzelak. *Mestna občina Slovenj Gradec* mu je za strokovno sodelovanje podelila občinsko plaketo in zlati grb, za občin-

Desno akad. prof. dr. Ivan Gams, častni član ZRZU, geograf, krasoslovec, in jamar, sodelavec Inštituta za raziskovanje krasa, upravnik Geografskega inštituta Antona Melika, član Geomorfološkega društva Slovenije in častni občan Mestne občine Slovenj Gradec ob podelitvi listine naziva 19. septembra 2001 v družbi z avtorjem članka profesorjem Jožetom Potočnikom.

ski praznik *Mestne občine Slovenj Gradec* leta 2001 pa je postal častni občan *Mestne občine Slovenj Gradec*. Tedaj je novinarka Večera Karin Potočnik zapisala: »Deloholik, ki ima rad barvito okolje.« (21. 9. 2001)

V mednarodnih krasoslovnih monografijah je njegovo ime po citiranosti na 10. mestu. Največkrat ga navajajo glede klasifikacije kraških polj, nastanka domačega in mednarodnega termina **k r a s** (Karst) ter mednarodnih terminov **polje in dolina** (dr. Darko Radinja).

Prof. dr. Gams je delal na *Inštitutu SAZU* v Ljubljani in *Inštitutu za raziskovanje krasa* v Postojni, od leta 1985 je bil redni član *SAZU*. Napisal je več geografskih učbenikov za srednje šole.

Prof. dr. Gams je pogosto poudarjal, da je potrebno in nujno koroško regijo – pokrajino (Mežiško, Mislinjsko in gornjo Dravsko dolino) ohraniti, »... saj je ostala do danes živa zavest o kulturni skupnosti. Ozemlje

koroške regije ima precej skupnih razvojnih problemov, je regija z največjim območjem hribovske poselitve v obliki samotnih kmetij in gozdnih površin ...«

Dr. Janez Drnovšek, predsednik Republike Slovenije, je leta 2005 prof. dr. Ivana Gamsa odlikoval z zlatim redom za zasluge in izjemno delo na področju naravoslovnih znanosti, posebej krasoslovja in speleologije.

Zaslужni profesor dr. Ivan Gams je bil redni bralec naših *Odsevanj*. Iz Ljubljane se je pogosto vračal na svoj dom v Šmartno. Radi smo se srečali z njim v naši knjižnici, ki ji je poklonil nekatera svoja dela. Moja domoznanska zbirka hrani najino korespondenco in strokovne ocene njegovih del ter večji del njegove bibliografije.

Tudi domačini in sodelavci ga bomo ohranili v lepem spominu.

Jože Potočnik, prof.

BOGDAN BORČIČ

(1926–2014)

KULTURA

»Leto poprej je bil slišal na nekem večernem sprejemu skladbo za klavir in violino. Sprva je užival samo v stvarni kakovosti zvokov, ki sta jih izločala instrumenta. To je bila že velika slast, nenadoma pa je opazil, kako se skuša vzpeti nad malo, drobno, odporno, gosto in vodilno linijo v žuborečem valu gmota klavirskega glasu, tako raznolična, nedeljiva, ravna in polna nasprotujočih si tokov kot višnjevkasto vrvenje valov, ki jih mesečina začara in uglaši za pol tona nižje. V nekem določenem trenutku ga je nenadoma prevzelo in čeprav ni mogel natančno razložiti obrisa tega, kar mu je ugajalo, ali mu dati kakšno ime, je vendar skušal ujeti frazo ali harmonijo – sam ni vedel, kaj je bilo – ki je pravkar zazvenela in od katere se mu je širilo srce, kot se nam širijo nosnice ob vonjavi vrtnic, ki plava v vlažnem večernem zraku. Morebiti je prav zato, ker ni bil izšolan v glasbi, lahko zaznal tak nejasen vtis, enega tistih, ki so morda edini čisto glasbeni, popolnoma pristni vtisi, ki ne segajo na nobeno drugo polje in jih ni mogoče izraziti v nobeni drugi govorici. Vtis take vrste je za kratek hip tako rekoč *sine materia*. Note, ki jih slišimo takrat, težijo s svojo višino in kvantiteto seveda že za tem, da bi pred našimi očmi pokrile ploskve različnih razsežnosti, da bi začrtale arabeske in zbudile zaznave širine, tančine, stalnosti in muhavosti. Note pa izzvenijo, še preden se te zaznave v človekovem duhu toliko izoblikujejo, da bi jih ne preplavile nove, ki so jih zbudile naslednje ali sočasne note. In ta vtis, v katerem se raztapljajo oblike in brišejo obrisi, bi še nadalje oblival motive, ki splavajo le za hip na površje, potem pa takoj spet utonejo in izginejo, tako da jih utegnemo komaj ujeti in jih zaznamo le po posebnem užitku, ki nam ga podarijo, motive, ki jih je nemogoče opisati, si jih zapomniti in jim dati ime, saj so neizrekljivi – če nam spomin, ta delavec, ki postavlja trdne temelje sredi valov, ne bi izdelal faksimilov teh bežečih fraz in nam s tem omogočil, da jih primerjamo z naslednjimi ter jih od njih ločimo.«

Prebral sem ključni odlomek iz drugega

dela prve knjige Iskanje izgubljenega časa Marcela Prousta, ki je bil, tako je večkrat izpostavil v intervjujih, Bogdanov najljubši pisatelj. In prav ta, prej opisani sublimni nagovor umetnosti, ko se uresničuje v čutnem dotiku s telesom podobe in se skuša približati idealu neizrekljive žlahtnosti v odnosu do sveta in življenja, je bila prepoznavna rdeča nit tudi njegovega ustvarjanja, ki je v vseh obdobjih izpostavljalo brezrezervno predanost in zavzetost ter najvišjo etično držo, s katero je vztrajal na jasno začrtani umetniški poti in se ni uklanjal vsakokratnim modnim muham.

Pred nekaj dnevi se je eden izmed najbolj konsistentnih in fascinantnih likovnih opusov dokončno zaokrožil, pred očmi treh generacij ljubiteljev umetnosti pa se je odvrtila izjemno prepričljiva in notranje povezana likovna avantura, ki ji le s težavo najdemo primerjavo tudi v širšem mednarodnem prostoru. V celotnem, dolgoletnem ustvarjalnem loku, je Bogdan Borčič kot izjemno likovno izobražen umetnik ter kot morda nobeden izmed kolegov njegove generacije na Slovenskem doumel strukturni model modernistične teorije in prakse, pri kateri se metode tenkočutnega raziskovanja zakonitosti slikovnega polja – tiste magične dvodimenzionalne površine platna ali papirja, na kateri se odvija vsa skrivnost slikarske dramaturgije – usmerjajo v luciden koncept, vedno znova nezmotljivo podrejen domišljeni likovni ideji z enim samim posvečenim ciljem: prodreti do jedra, do srži umetniškega oz. estetskega učinkovanja likovnine v zaobljubi občutljivega razkrivanja temeljnih silnic človeškemu razumu nikoli do konca doumljive narave.

Bogdan Borčič se je rodil leta 1926 v Ljubljani. Med vojno je v letih 1943 in 1944 v Ljubljani obiskoval privatne slikarske šole, prve korake v svet likovnosti pa je nato julija 1944 nasilno pretrgala internacija v koncentracijsko taborišče Dachau, od koder se je vrnil junija 1945. Že naslednje leto se je vpisal na slikarski oddelek novo ustanovljene ljubljanske Akademije za likovno umetnost, kjer je leta 1951 zaključil še podiplomski študij pri

(foto Jure Horvat)

prof. Gabrijelu Stupici. V naslednjih letih se je izpopolnjeval na številnih študijskih potovanjih po Evropi in se leta 1979 kot gostujoči profesor ustavil na Akademiji lepih umetnosti v belgijskem Monsu. Leta 1969 je pričel s poučevanjem na slikarskem in grafičnem oddelku ljubljanske Akademije, kjer je bil vse do upokojitve leta 1984 eden izmed najbolj priljubljenih profesorjev, vzgojil pa je dolgo vrsto odličnih slovenskih umetnikov sedanje starejše srednje generacije, zlasti grafikov. Od leta 1980 je živel in ustvarjal v Slovenj Gradcu, kjer se je v vzdušju, ki ga je izven njegovega družinskega kroga s svojim poslanstvom narekovala predvsem ta hiša, ob Pečku in Tisnikarju vzpostavil kot najvplivnejša osebnost tukajšnjega likovnega življenja, z nesebičnimi in dobrohotnimi profesorskimi nasveti iz neusahljivega arzenala osupljivega likovnega znanja pa se je kot mentor in prijatelj povezal s celo plejado domačih koroških ustvarjalcev, ki so ob njem vidno napredovali in se razvili v pomembne umetniške osebnosti.

Prvo likovno izobrazbo je pridobil med drugo svetovno vojno v popularnih ateljejskih šolah in tečajih pri mojstru Sternenu in kiparju Gorsetu v Ljubljani, a so za njegovo kasnejše delo vsaj enako pomembne tudi podobe iz otroštva, ki jih je v svoj vizualni spomin beležil na otoku Visu, koder so bili v kamnite temelje neometanih dalmatinskih hiš, v vročično dehtenje razbeljenih tlakovanih ulic in v globine radodarnega in skrivnostnega, v mandračih ukročenega morja zakopani najlepši spomini na očetovo rojstno hišo, kjer je leto

za letom preživel brezskrbne poletne šolske počitnice. V letih študija in še kasneje, redno skoraj vsako leto do začetka sedemdesetih let, je vedno znova stopal skozi komiška vrata in se vračal v prvinske ambiente upočasnjenega ribiškega življenja, kjer je bilo vsako doživetje, vsak od razžarjenega sonca ožgan vtis tisočkrat močnejši od tistega, ki ga je ponujal dnevni ritem Ljubljane, nato Novega mesta, pozneje znova Ljubljane in nazadnje Slovenj Gradca.

Po uspešno zaključenem študiju s prvo generacijo študentov ljubljanske Akademije za upodablajočo umetnost je jeseni leta 1952 z odločbo za profesorja pripravnika nastopil službo na gimnaziji v Novem mestu. Znašel se je v ambientu bogate lokalne tradicije kulturnega življenja, kjer so se motivnemu svetu oddaljene ribiške idile dalmatinskih otokov pridružile podobe dolenskega podeželja, kozolcev, viničarij in kmečkih opravil. Blagi vtis preprostega življenja, ki mu je sledil na dolgih kolesarskih izletih, ga je navdušil z elementarno močjo duhovne preje ljudske ustvarjalnosti, pri kateri so ga pritegnile zlasti poenostavljene oblike, preko katerih se je skušal kar najhitreje in najbolj neposredno približati modernističnim izzivom. V tem času so se odprle tudi možnosti za potovanja v tujino, za obisk beneškega bienala, kjer so ga že tedaj, ob prvem srečanju, vznemirila zadržana, le v metafiziko optičnega žarenja barvne plasti odeta platna Marka Rothka, ob prvem obisku Pariza isto leto pa še Francozi, zlasti linearnost in subjektivni značaj velikih barv-

nih ploskev Matissovih podob. A kljub navdušenju ni hlatal za novotarijami, zaletavo kopiranje vzorov mu je bilo pravzaprav vselej tuje. Elementarno moč »primitivizma« je denimo celo znova preizkušal ob van Goghu, ki ga je prvokrat pred originalom začutil v času kratkega bivanja v Holandiji leta 1956. Še tako mikavne impulze je počasi in preišljeno vključeval v svoja dela, ki od tedaj dalje skoraj brez izjeme nastajajo le še znotraj skritega univerzuma v ateljeju. Z vpeljavo motiva školjke se je v sedemdesetih letih povsem posvetil grafiki, medtem ko je s slikarskim delom za dobro desetletje skoraj povsem prekinil. Kot izjemen poznavalec tehnologije klasičnih grafičnih tehnik globokega tiska: jedkanice, akvatinte, mezzotinte in drugih, jih je skupaj še z nekaterimi eminentnimi slovenski grafiki njegove generacije, ki jih danes združujemo v t. i. Ljubljansko grafično šolo, iztrgal tradicionalnemu pojmovanju, po katerem so bile le mehanične reproduktivne tehnike, ki kot dékle zgolj asistirajo pomembnejšemu slikarstvu. Prelomna izkušnja, s katero je doumel posebnost grafičnega likovnega jezika, je bilo večmesečno bivanje v Parizu in delo v ateljeju znamenitega pedagoga J. Friedlaenderja leta 1958. S sistematičnim razvojem motiva školjke je stopal za kulise zunanega videza stvari, s pronicljivim luščenjem nevidnih plasti vidnega pa nas je usmerjal k spoznavanju skritih moči likovnega doživetja. Organsko povezanost in zaokroženost grafičnih ciklov je v prvi monografiji iz izdane trilogije analitično precizno predstavila Barbara Borčič in tako s poznavalskim občutkom in z jasno artikuliranim védenjem o očetovih izvirnih ustvarjalnih pobudah napisala temeljno besedilo o njegovem delu nasploh.

Koordinatam, ki uravnavajo podobo sveta, se je mojster Bogdan Borčič v vnovičnem slikarskem zagonu v drugi polovici osemdesetih let najbolj radikalno približal z minimalističnimi slikarskimi rešitvami in jih nato zvedavo preizkušal v analitični razgradnji motivov, večinoma pa jih je poiskal kar v izrezih pogledov v interier svojega ateljeja. V mikrokozmosu podob povsem običajnih predmetov v delovnem ambientu je z očarljivo prefinjenostjo zasledoval sublimne učinke razkritega estetskega kanona vizualnih umetnosti, da bi se končno znašel na skrajnem robu obneme-

le likovne pripovedi, v kateri je subjektivno občutje poniknilo v velike, harmonično organizirane barvne ploskve.

V strastni slikarski avanturi, ko se je nikoli dokončana »prelivala« prek robov podobe in narekovala pospešeni tempo iskanja novih variantnih rešitev, se je nato kot zrel umetnik, modrec, naenkrat zaustavil in se z osupljivo avtorefleksijo ozrl na prehojeno pot. Temu je morda botroval izid že omenjene monografske trilogije, ki je v publicističnem retrospektivnem pregledu zaobjela velikanski opus: ob knjigi grafik v založbi Galerije Božidarja Jakca v Kostanjevici, kjer so tedaj uredili tudi imeniten grafični kabinet, je z donacijo del Koroški galeriji likovnih umetnosti (zbirka danes obsega 66 del) leta 2003 v tej hiši izšla druga knjiga s predstavitevjo slikarskih del in z osrednjim besedilom kolega Jerneja Kožarja ter nazadnje leta 2006 še tretja publikacija Risbe, ki je dopolnila kompendij. Leta 2005 je Bogdan Borčič prejel tudi Prešernovo nagrado za življenjsko delo, nenazadnje pa se je v tem času umetniško prepričljivo soočil s spominom na travmatično mladostno doživetje grozot nacističnega koncentracijskega taborišča, ki se mu je v prejšnjih obdobjih zavestno ogibal. V dovršeno in v teku let izpopolnjeno strukturo svoje likovne podobe je najprej vtkal boleče dachauske reminiscence, avtobiografsko srečevanje s samim sabo pa je nato postalo ključ, s katerim je odpiral vrata do okruškov spomina, ki jih je prebiral iz zaprašenih predalov in izmed nakopičenih osebnih »relikvij«, na katere so bile pripete zgodbe, sedaj znova postavljene v čas in prostor. Slika je postala čuvaj spomina, pa četudi je bil to le košček davnega spomina na otroška leta prežarjenih poletij z okusom soli, reminiscenca popotnega doživetja ali travmatična bolečina vojne.

Slikar in grafik Bogdan Borčič, eden največjih, kar smo jih imeli, se je dobro zavedal, da je podoba vselej varljiva kot neskončni tok opisov Proustovega iskanja izgubljenega časa: tamkaj je v resnici le zato, da prek resnične in nedosegljive vsebine splete komaj zaznavno membrano, ki subjektivni spomin loči od življenja, ki fikcijo umetnosti neulovljivo iztrga minljivim trenutkom vsakdanje banalnosti. In v tem je bil nenadkriljiv, skoraj nedosegljiv mojster.*

Mestna občina Slovenj Gradec

OBMOČNA IZPOSTAVA SLOVENJ GRADEC

Francetova 5, 2380 Slovenj Gradec

tel.: + 386 (0)2 88 12 460 / fax: + 386 (0)2 88 12 461

e-pošta: oi.slovenj.gradec@slkd.si

CERDONIS

Z A L O Ž B A

STARI TRG 278, SLOVENJ GRADEC

02 88 56 702, 041 627 496

info@cerdonis.si

www.cerdonis.si•info@cerdonis.si

Epigraf

Vsebinam urejamo obliko

**GRAFIČNO OBLIKOVANJE
UREDNIŠTVO
PRODUKCIJA TISKOVIN**

041 512 758

info@epigraf.si

www.epigraf.si

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelja in založnika: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec

Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Blaž Prapótnik (oblikovalec in tehnični urednik),

Maja Martinc, Maša Čas in Tatjana Knapp

Lektoriranje: Nina Vožič Makuc

Izdajateljski svet: Ivo Karner, Andrej Golob, Franjo Murko, Andrej Makuc, Niko R. Kolar in Peter Petrovič

Nadzorni odbor: Franjo Murko - predsednik, Martina Šisernik - član in Jani Rifel - član

Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Marijana Vončina, Janez Žmavc

Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec,

telefon: 031 324 020 - tajnica Cilka Sedar

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Primož Podjavoršek, stalni sodelavci in arhiva Odsevanj ter JSKD

Zasnova in grafično oblikovanje: Epigraf, Blaž Prapótnik, s. p., tel.: 041 512 758, info@epigraf.si

Distribucija: Cerdonis, d. o. o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: 059 010 576, info@cerdonis.si

Produkcija: Epigraf, 250 izvodov, maj 2014 **Cena:** 6,5 EUR - naročniki 6 EUR

NA PLATNICAH

Zadnja stran:
Stojan Bezočnik:
Igra, 2013,
suha igla,
10 x 9,5 cm

Stojan Bezočnik: Potovalci, 2013, suha igla, 10 x 9,5 cm

Stojan Bezočnik: Brez naslova, 2010, suha igla, 16,5 x 15,5 cm

